

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

13898
13899
13900

Pliny

134

Pliny

135

Pliny

136

1371

1363

1910

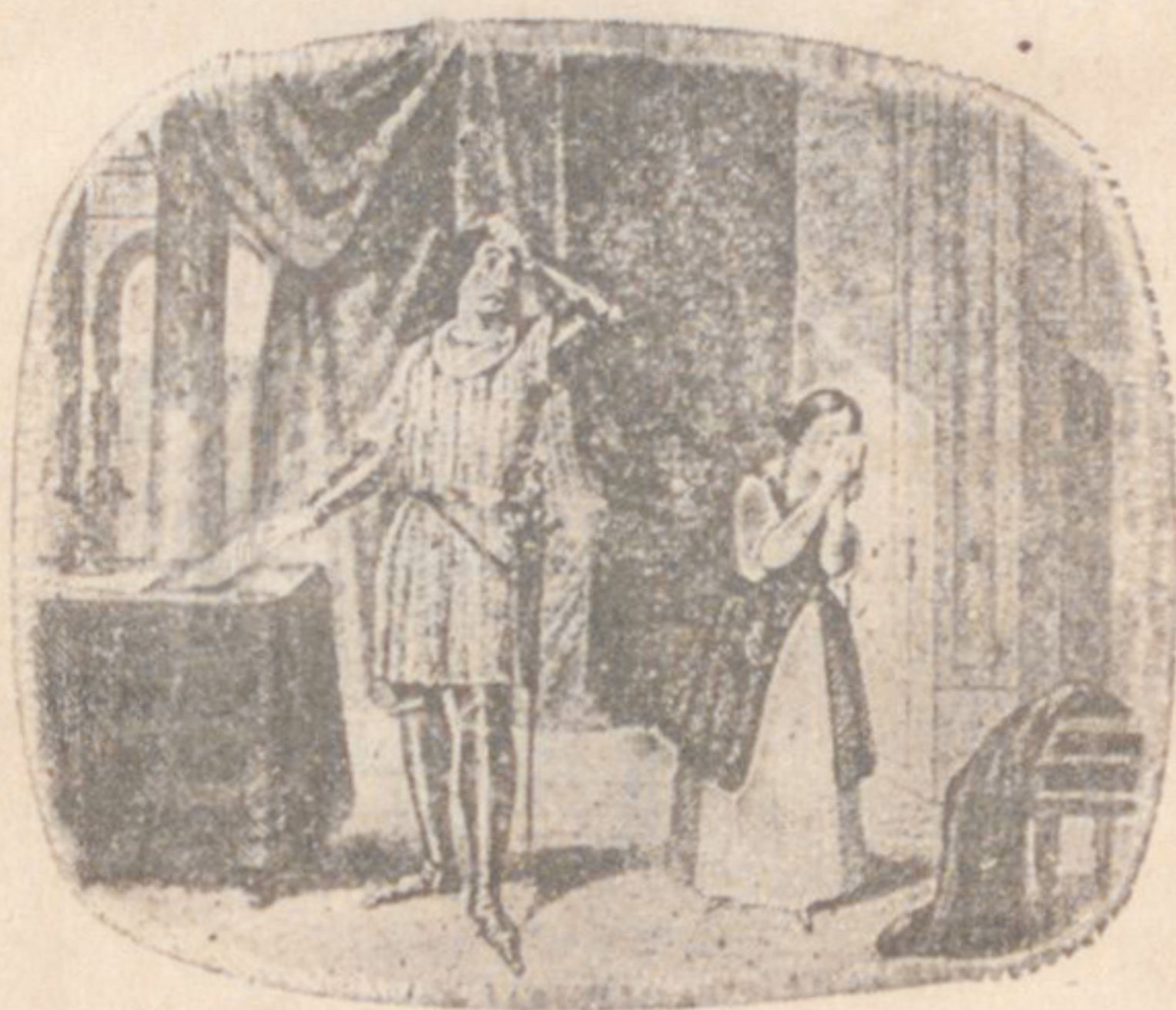
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՇՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

ՔՐԻՍԹՕՅ ՇՄԻՏ

ԺԷՆԸՎԻԷՎ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

Թարգմանեալ ի Գաղղիերէնէ

ԳԻՆ 4 ՂՐՈՒՇ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. ՍԱԳՍԵԱՆ ԿԱԼԱԹԱ, Կ. ՊՈԼԻՍ

1910

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՇՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

ՔՐԻՍԹՕՖ ՇՄԻՏ

ԺԷՆԸՎԻԷՎ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

Թարգմանեալ ի Գաղղիերէնէ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏԵԾԳԻՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. ՍԱԳԱԵԱՆ

1910

3123

(10087.57)

136-2015

№136.

ԺԵՆԸՎԻԻՅՈՒՆ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

ԳԼ. Ա.

ԺԵՆԸՎԻԻՅՈՒՆ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ քրիստոնէութիւնը Կոլի և Գերմանիոյ մէջ տարածուեցաւ, ոչ միայն կռապաշտութեան վերջ տուաւ, այլ ժողովրդոց բարքերը ուղղեց և քաղաքականութիւնը զարգացուց: Այն խոստան և անքեր երկիրն անգամ Քրիստոնէութեամբ լուսաւորուած ժողովուրդներու աշխատութեամբը բարեքեր եղաւ, որով մեծատարած անտառներ, ցորենի դաշտեր և ծաղկալից պարտէզներ սկսան երեւիլ ամէն կողմ:

Եւրոպիոյ սոյն երկիրներուն մէջ Քրիստոնէութիւնը տարածուած ատեն Ստորին՝ Նահանգաց մէջ ազնուաբարոյ իշխան մը կը բնակէր դուքս Պրապանտի անունով, որ իւր ունեցած աներկիւղ քաջութեամբը, մարդասիրութեամբը ու արդարութեամբը ամենուն սիրելի և պաշտելի եղած էր: Իր Գրասունի կիներն ալ նոյն ազնիւ և յարգելի զգացումներով օժտուած ըլլալուն, այս և կին մէկ սիրտ ու մէկ հոգի էին: Ասոնք ժենըվիէվ անունով աղջիկ զաւակ մը ունէին, որուն դաստիարակութեամբ համար ամենեւին ջանք չէին խնայէր: Ժենըվիէվ՝ որ խոհուն ու խելացի աղջիկ մ'էր, ազնիւ սիրտ մը ունէր և իր բոլոր շարժմանցը մէջ քաղցրութիւն և բարօրութիւն կ'երեւէր: Երբ այն ատենի սովորութիւններուն հա-

մեմատ իր դժբաղձի մայրը ճախարակին առջև նստած կ'աշխատէր, Ժէնըվիէվ ալ, տակաւին իննգ տարեկան, աթոռակի մը վրայ նստած՝ ամենայն յաջողութեամբ իւր կը գործածէր, որով հաւասար բարակութեամբ և մաքուր թելեր կը շինէր։ Այս աշխատութեան ժամանակ իր մօրը հարցումներ կ'ընէր, և անկէ իրեն ուղղուած հարցումներուն՝ խելացի պատասխաններ կուտար։ Զինքը տեսնող ու խօսքերը լսողները ալ ի բերան կը մնային, և կը խոստովանէին թէ օր մը այս աղջիկը դարմանալի գործեր պիտի ընէ։ Տասը-տասերկու տարեկան եղած ասուք երբ ծնողացը հետ եկեղեցի կ'երթար, խարտեալ մազերուն ոսկեգոյն երկայն խոզոպիքները ուսերուն վրայ ձգած, ձերմակ հագուստով, ու ծնողացը մէջտեղ դրուած կարմիր թաւշեայ աթոռակի մը վրայ ծնրադրած՝ անբիծ աստուածապաշտութեամբ և անմեղութեամբ, իւր գեղեցիկ կապոյտ աչքերը ջերմեռանդութեամբ կը բարձրացնէր դէպ ի երկինք, և զղջմամբ կը խոնարհեցնէր, զոր տեսնողը կարծէր թէ՝ հրեշտակ մ'էր որ կ'աղօթէր։

Աղքատաց խրճիթները այցելելով՝ անոնց մխիթարիչ հրեշտակը կ'ըլլար, և իր մանր մունր պէտքերուն համար մերթ ընդ մերթ հօրմէն առած պզտիկ գումարները անոնց ձեռքը կը լեցնէր, անոնց իր ձեռքովը կարած հանդերձներ կը հագցունէր։ Առտու իրիկուն, թեւը պզտիկ կողով մը անցուցած՝ հիւանդներուն տունները կ'այցելէր գաղտագողի, ու իր բաժինէն մէկ կողմ պահած անուշարար կերակուրներ ու համեղ պտուղներ կը տանէր անոնց։ Ժէնըվիէվ այսպէս մեծ հալով, բարեպաշտութեան, պարկեշտութեան ու անմեղութեան օրինակ մը եղաւ, և ամեն խոհական մայրեր զայն իրենց զաւակացը կ'առաջարկէին։

Այս միջոցներուն պատահած պատերազմի մը մէջ, Սիկիւսմանտ անուն հողատէր մեծատուն ասպետ մը՝ Ժէնըվիէվի հօր Պրապանտի դուքսին կեանքը ազատեց։ Սիկիւսմանտ իւր ազնիւ բնաւորութեամբը և զգացումներովը երեւելի հանդիսացած ասպետ մը ըլլալուն՝ ամէն մարդ կ'ակնածէր անկէ և կը յարգէր զայն։ Երբ պատերազմէն վերադարձան, դուքսը զայն միւր ապարանքը բերաւ և իր զաւակին պէս սիրելուն համար իր մէկ հատիկ աղջիկը, Ժէնըվիէվը անոր հետ ամուսնացուց։

Այն օրը՝ որ ժէնըվիէվ իւր ամուսնոյն ապարանքը երթալու համար ծնողացը բնակարանէն մեկնիլ պատրաստուեցաւ, թէ տանը մէջ գտնուողները և թէ շրջակայ բնակիչները արտասուել սկսան, ժէնըվիէվ անդամ, որ թէև իւր ամուսինը խիստ կը սիրէր, բայց որովհետև ծնողքէն պիտի բաժնուէր՝ չկրցաւ իւր աչքերէն հոսած արտասուքը զսպել:

Հայրը վերջին անգամ իւր աղջիկը բաղկացը մէջ առնելով՝ ըսաւ, «Երթաս բարեաւ, սիրելի ժէնըվիէվս, մայրդ և ես ա՛լ ծերացած ենք, ու հոս պիտի մնանք, թերեւս անդամ մ'ալ զմեզ չի տեսնես. բայց որովհետև Աստուած միշտ հետդ պիտի ըլլայ, անոր պատկերը միշտ աչացդ ու սրտիդ մէջ ունեցիր, ամենեւին անոր ճանապարհէն մի՛ խտտորիր. եթէ այսպէս վարուիս՝ մենք ալ հոս քեզի համար մտադանջութեամբ չպիտի նեղուինք, ու խաղաղութեամբ պիտի մեռնինք:

Հօրմէն ետքը մայրը գրկեց ժէնըվիէվը, և արտասուելից աչօք, հեծկտալով հազիւ թէ սա խօսքերը կրցաւ ըսել անոր. «Բարեա՛ւ երթաս, ժէնըվիէվս, բարեաւ երթաս աղջիկս, Աստուած քու պաշտպանդ ըլլայ: Չգիտեմ թէ ի՞նչ պատրաստած է քեզի համար ճակատագիրդ. միայն՝ սիրտս անորոշ և աղիտալի բնազդումներով լեցուած է. դուն էիր երկրի վրայ մեր երջանկութիւնը. երբէք չի վշտացուցիր մեր սիրտը ու միշտ բարի եղար. աշխատէ որ նոյն բարութեան և առաքինութեան ճամբէն չի հեռանաս, ամենեւին մի՛ բնեւանանկ բան մը՝ որու համար թէ՛ աստուծոյ և թէ՛ ծնողացդ ներկայութեանը ամօթապարտ մնաս: Կը կրկնեմ, թէ միշտ բարի և առաքինի եղիր. դիմնալով որ Աստուած քու հետդ կըլլայ: Եթէ այս աշխարհիս մէջ մէկ մ'ալ չկարենանք զիրար տեսնել, անշուշտ երկինքը կը տեսնուինք:»

Այնուհետև դուքսը և դքսուհին իրենց փեփոն դարձան ու ըսին. «Մեր ամենէն մեծ հարստութիւնը եղող այս զաւակը քեզի կը յանձնենք, ա՛ռ, տա՛ր զինքը, որ արժանի է քու սիրոյդ, դու պիտի ըլլաս այսուհետև անոր հայր և մայր»: Սիկիամոնտ կոմսը խոստացաւ անոնց այս կամքը կատարել և ժէնըվիէվի հետ ծունկի վրայ եկաւ, անոնց ծնողական օրհնութիւնը ընդունելու համար:

Այս միջոցին վրայ հասաւ Իտուլֆ Եպիսկոպոսը, սպիտակ մազերով ու կարմիր այտերով. որ ժէնըվիէվի և Սիկիամոնտի պատկազրութիւնը կատարեր էր. նա ալ ձեռքերը երկու ամուսիններու գլխուն վրայ դնելով՝ օրհնեց և ըսաւ ժէնըվիէվի. «Մի՛ լար աղիւս տիկին, Աստուած անանկ մեծ բարութիւն մը սահմանած է քեզի որ մտքէդ իսկ չանցնիր. օր մը պիտի գայ որ հոս ներկայ դանուողներս ուրախակից արտառօք շնորհակալ պիտի ըլլանք Նախախնամութեան: Եթէ երբէք անցուսովի բան մը պատահի քեզի՝ այս ըսածներս միտքդ բեր: Երթայք բարեւաւ, Աստուած հետերնիդ ըլլայ:»

Բարեպաշտ կրօնաւորին խօսքերը՝ ներկայից սիրաւ անուրոշ կատկածներով լեցուցին. կը կարծէին թէ ժէնըվիէվի գլխուն մօտ փորձանքներ պիտի դնէ. բայց ամենքն ալ Աստուծոյ ոգորմութեանը վրայ վստահ իրենց արամութիւնը փառատեցին:

Ժէնըվիէվ այս տեսարաններէն խիստ յուզուած ըլլալուն, դողդոջուն քայլերով՝ ամուսնոյն օգնութեամբը իրեն համար պատրաստուած շքեղ ձին հեծաւ. Սիկիամոնտ ալ իւր ձիուն վրայ նստիկելով՝ բաղձաթիւ ասպետներու ընկերակցութեամբ ճամբայ ելան:

ԳԼ. Բ.

ՍԻԿԻՄՄՈՆՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ Կ'ԵՐԹԱՅ

Կոմս Սիկիամոնտի բերդը Ռէնօսի և Մօղէլի մէջտեղ բարձր ժադի մը վրայ շինուած էր: Երբ կոմսը ու կոմսուհին իրենց հետեւորդներովը բերդին մօտեցան, բոլոր ծառաները և մօրձակայ բնակիչները մեծ ու սղտիկ ամենքն ալ իրենց կիրակնօրեայ շքեղ հանդերձնին հագած՝ դանոնք ընդունելու համար պատրաստ կեցած էին: Բերդին մեծ դուռը ծաղկէ պսակներով զարդարուած էր և ճամբան ալ ծաղիկներ սրվուում:

Ամենքն ալ իրենց նորատի կոմսուհին տեսնելու սաստիկ փափագ մը ունենալնուն, իրենց առաջին նայուածքը ժէնըվիէվի վրայ ուղղեցին, և դո՛ւ Ֆապին ժէնըվիէվի հրեշտա-

կային ազնիւ դէմքէն, որուն սիրտն ալ դէմքին պէս հրեշտա-
կային էր և մարդասէր :

Երբ Կոմսուհին ձիէն վար իջաւ, հոն ներկայ գտնուող-
ները սիրով իր կերպով բարեւեց. ծերերուն հետ ակնածանօք,
զաւակնին գրկած կամ անոնց ձեռքէն բռնած մայրերուն հետ՝
քաղցրութեամբ կը խօսէր, անոնց անունը և տարիքը կը հար-
ցնէր և առատօրէն դրամական նուէրներ կուտար, որով ամե-
նուն երախտագիտութիւնը կը գրգռէր :

Ժէնըվիէվ՝ ճամբան իւր ամուսինէն ընդունած հրահան-
գին համեմատ երբ իմացուց թէ այն տարի բերդին պահապան-
ները ու ծառաները կրկին վարձք պիտի առնեն, թէ իրենց
հարկատուները հարկ չպիտի վճարեն, և աղքատներուն ցորեն
ու փայտ պիտի բաշխուի առատօրէն, բոլոր ներկայք միաբե-
րան շնորհակալութեան և ցնծութեան աղաղակներ հանեցին,
և ուրախութեան արտասուք թափելով՝ իրենց իշխանին ու
իշխանուհւոյն բարօրութեանցը համար բարեմաղթութիւններ
ըրին : Կոմսին ծերունի զինակիցներն ալ, որք այն միջոցին
իրենց գլխաւորին ներկայութեանը պատկառանօք բարեւի
կեցած էին՝ չկրցան իրենց յուզումը զսպել, և սկսան արտա-
սուել :

Կոմս Սիկիամոնտ և Ժէնըվիէվ խիստ երջանիկ օրեր ան-
ցուցին, բայց այս երջանկութիւնը քանի մը շաբաթ հազիւ
տեւեց, վասն զի, երբ իրիկուն մը ճաշէն ետքը իրենց սենեակը
առանձնացած, Ժէնըվիէվ բամբակ մանելով երգելու, Սիկիա-
մոնտ ալ իր քնարովը անոր ընկերացած պահուն՝ յանկարծ
բերդին առջեւ փողերու ձայներ լսուեցան :

— Արդեօք ի՞նչ պատահեցաւ, պոռայ կոմսը իւր մէկ
քաջամարտիկ ծառային՝ որ դէպ 'ի իրենց կուգար :

— Տէր իմ, պատասխանեց ծառան, Մաւրիտանացիք
Սպանիայէն Գաղղիոյ վրայ յանկարծ յարձակեր են : Վարը եր-
կու ասպետներ կ'սպասեն, որք մեծ իշխանին կողմէ հրաման-
ներ բերած են ձեզի : Եթէ կարելի է՝ այս գիշեր իսկ ճամբայ
կ'ընել պէտք է :

Կոմսը անմիջապէս վար իջաւ, երկու ասպետները բարե-
ւեց և զանոնք ընդունելութեան մեծ սրահը առաջնորդեց :
Կոմսուհին ալ թէեւ այս անակնկալ լուրէն սարսափած, սակայն

անմիջապէս խոհանոց վազեց, որպէսզի ասպետները մեծարելու համար պէտք եղած հրահանգները տայ ծառաներուն, (պէտք է դիտնալ որ հին ժամանակները կոմսուհիք իրենց տան խոհանոցը մտնելը ստորնութիւն չէին համարէր) :

Կոմսը բոլոր դիչերը իւր մեկնելու պատրաստութիւնները կարգադրելով զբաղեցաւ. նուիրականը զրկեց որ երկրին ամէն կողմէն օժանդակներ հաւաքեն, և իւր բացակայութեանը ժամանակամիջոցին համար ամեն բան կարգի դրաւ :

Անմիջապէս մերձակայ դղեակներուն մէջ բնակող ասպետները եկան հաւաքուեցան իր շուրջը : Ժէնըվիէվ կոմսուհին ալ իւր հիւրերը մեծարելէն ետքը կոմսին ձերմակեղէնները և բոլոր պէտք ունենալիք բաները ծրարեց պատրաստեց : Երբոր առաւօտը կը ծագէր, բոլոր ասպետները մեծ սրահին մէջ դումարուեցան. կոմսն ալ իւր փետրաւոր շքեղ սաղաւարտը դլուխը դրած՝ անոնց մէջ կը գտնուէր : Իսկ բերդին մեծ դրանը առջև ձիաւորք և հետեւակք մէկ կարգի վրայ շարուած անոր կ'ըսպասէին :

Այս միջոցին Ժէնըվիէվ սրահը մտաւ, և այն ժամանակի ասպետական սովորութեանը համեմատ, իր ձեռքովը յանձնեց ասպետական գաւաղանը և նետը ըսելով. «Ասոնք՝ Աստուծոյ և անոր երկրին փառացը համար գործածէ՛, անմեղութիւնը պաշտպանելու և յանդուգն մեղապարտները զգաստացնելու համար» հեծկլտալով անոր դրկացը մէջ ինկած՝ «ո՛հ Սիկիսմոնտ, յարեց հառաչելով, ի՛նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս, եթէ դու չի վերադառնաս») : այն ըսելէ ետքը դէմքը թաշկինակին մէջ առած՝ սկսաւ լալ :

— Հանդարտէ Ժէնըվիէվ, պատասխանեց կոմսը, Տիրոջը կամքը թող կատարուի. մենք ամէն ատեն Աստուծոյ ձեռքին մէջ ենք, հոս կամ ուրիշ տեղ, ուր որ ալ ըլլանք, մեռնելու ենթակայ ենք, միմիայն Աստուած եթէ կամի՝ կրնայ դմեղ մահուանէ ազատել : Ուրեմն մի՛ վշտանար պաշտելի ամուսինս, և ինձ համար մի՛ խռովիր : Զերմապէս յանձնարարեցի իմ հաւատարիմ տեսչիս՝ որ բերդին Կոմսութեանս և քու վրադ պէտք եղած հոգը տանի : Ասկէ ետքը նա ոչ միայն բերդին տեսուչն է՝ այլ բոլոր կալուածներուս գործակալը : Մնաս բարեաւ սիրելի Ժէնըվիէվս, զքեզ ամենակարողին պաշտպա-

նութեանը կը յանձնեմ, միշտ յիշէ՛ դիւ և աղօթէ՛ ինձ համար» :

Ժէնըվիէվ մինչև սանդուխին վարի ոտքը ամուսնոյն ընկերացաւ, բոլոր ասպետները անոնց ետեւէն իջան, երբ բերդին մեծ դուռը հասան՝ փողերը սկսան հնչել, ձիաւորք և հետեւակք Կոմսին ներկայութիւնը բարեւեցին : Այն միջոցին Սիկիամոնտ իւր աչքերէն հոսած արտասուքը չի ցուցնելու համար աշխուժիւ մը ձիուն վրայ նետուեցաւ և ամէնէն առաջ ձամբայ ելաւ, իրեն հետեւեցան ասպետները և հետեւորդք, ու շարժական կամուրջէն անցան :

Ժէնըվիէվ մինչև անոնց աչքէ անտեսանելի ըլլալու չափ հեռանալը աշտարակին վրայ սպասելէն ետքը՝ իր սենեակը առանձնացաւ ու նոյն օրը բան մը չկրցաւ ուտել :

ԳԼ. Գ.

ԿՕԼՕՅԻ ԼՐՅՈՒԹԻԻՒՆԸ

Կոմսին մեկնելէն ետքը Ժէնըվիէվ առանձին կեանք մը անցուց : Ամեն օր, արշալոյսը ծագելուն պէս՝ պատուհանին առջև կը նստէր, ու իր զբաղմունքին, այսինքն ձեռագործին վրայ ցօղի կաթիլներու պէս մերթ ընդ մերթ աչքերէն արտասուք կը կաթկթէին : Երբ պատարագին զանգակին ձայնը կ'առնէր, անմիջապէս բերդին մատուռը կ'երթար և ջերմեռանդութեամբ ամուսնոյն պահպանութեանը համար կ'աղօթէր :

Ամենեւին օր մը եկեղեցիէն բացակայ չէր գտնուէր, ու կէս օրէն ետքն ալ քանի մը ժամ առանձնակի աղօթելով կ'անցունէր : Բերդին բլրակին մէկ կողմը գտնուած գիւղին աղջիկները բոլորաթիքը կը ժողուէր, անոնց լուրդ մանել և կարել սովրեցնելէ զատ, աշխատութեան ժամերնին անզգալի ընել տալու համար կրթական պատմութիւններ կրնէր : Իր մանկութեան ատենէն աղքատաց և հիւանդաց օփոխիչ բարեկամն ըլլալուն, հիմա ալ անոնց ճշմարիտ մայրը եղած էր : Ամենեւին չէր գտնուէր թշուառ մը՝ որուն օգնութեան ձեռք կարկառած չըլլար, ամեն խրճիթ կը մտնար, հիւանդներուն

այցիլութիւն կուտար. ու քաղցր և մխիթարիչ խօսքերովը՝ հիւանդաց առնելիք ամենադառն դեղերն անգամ կ'անուշ-
ցունէր. իրիկունները իր ծառաներուն քովը նստած՝ մանկելով
կ'անցունէր ժամանակը, երբեմն ալ, լուսին եղած գիշերներ,
սենեակն առանձնացած, իւր վինը կը զարնէր ու բարեպաշ-
տական երգեր կը մրմնջէր: Բարեկարգութիւնը և տանտիկ-
նութիւնը չափազանց սիրելուն՝ իր հրամանին տակ եղողնե-
րուն անկարգ գործերուն ամենուին չէր ներէր:

*
* *

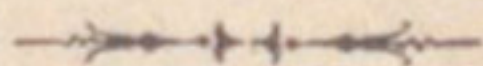
Կոմսին կողմանէ բերդին և ստացուածոց վրայ կարգեալ
տեսուչին անունը Կօլօ էր, որ խորամանկ կեղծաւոր մարդ-
մը ըլլալուն՝ ամենուն վստահութիւնը գրաւելու արհեստին
տեղեակ էր. 'ի մի բան մովի և անխիղճ մէկն էր: Միմիայն
իր անձնական շահուն և զուարճութեանցը վրայ կը մտածէր,
'ի նպատակ իրեն ամեն անիրաւութիւն կը գործէր, և Կոմսին
մեկնելէն ետքը սկսաւ ամենուն հետ բռնութեամբ վարուիլ:
Կոմսէն աւելի չքեղապէս կը հագուէր, ամէն օր խնջոյքներ
կը կազմակերպէր և իր տիրոջ եկամուտները այսպէս կը վատ-
նէր: Կոմսին հին և հաւատարիմ ծառաներուն հետ բրտու-
թեամբ կը վարուէր, ամենայնաւին գործաւորին վարձքն ան-
գամ կը կտրէր ու աղքատաց պատառ մը հաց չէր տար: Մի-
միայն ժէնրվիէվը կը յարգէր, անսահման բարեկամութիւն ու
սէր կը ցուցնէր անոր. իսկ ժէնրվիէվ միշտ ծանրութեամբ
վարուելով, ամենուին ընտանութիւն չէր ընէր, և երբեմն
կ'ստիպուէր անոր յիշեցնել իւր ստանձնած պարտաւորու-
թիւնները:

Առջի բերան Կօլօ հնազանդութիւն կեղծելով՝ իր ըրած
դեղխութիւնները անկէ ծածկել կը ջանար. բայց հետզհետէ
աներեսութիւնը ձեռք տուաւ ու վերջապէս յանդգնեցաւ
պարկեշտ կնոջ մը պատիւը արատաւորելու տաջարկներ ընել:
Ժէնրվիէվ սոսկմամբ և բարկութեամբ մերժեց զանոնք, ահա
այն օրէն Կօլօ անհաշտ ատելութեամբ վառուած՝ ուխտեց
անկէ վրէժ առնուլ և մինչեւ իսկ կեանքը վերցնել աշխարհիս
վրայէն:

Ժէնըվիէի իւր ամուսնոյն նամակ մը գրելով, Կօլօի ընթացքը մի առ մի թուեց, և աղաչեց որ առանց ժամանակ կորսնցնելու այն թշուառականը իր քովէն հեռացնելու հրամանը դրկէ:

Տրագօ անուշով Կոմսին խոհարարապետը, որ պարկեշտ և իր տիրոջ շահը ամէն բանէ նախապատիւ համարող մարդ մ'էր, ձեռքէն եկածին չափ Կօլօյի անիրաւ խորհրդոցը արդելք կըլլար, ուստի խօսք տուաւ Կոմսուհւոյն որ Կոմսին դրկելիք նոյն նամակը վստահելի անձի մը միջոցաւ գաղտնաբար իր տեղը պիտի հասցնէ. բայց խորամանկն Կօլօ անոնց այս խորհուրդն յաջողելով իմանալ այն առաւօտուն որ Կոմսուհին իր ամուսնոյն դրկելիք նամակը իր սենեակին մէջ կը յանձնէր Տրագօյի, զէն ի ձեռին յանկարծ ներս մտաւ և սպաննեց զՏրագօ՝ կատաղութեան սոսկալի ձայներ արձակելով: Իւր ըննած աղաղակներէն բերդին բոլոր բնակիչները վազեցին եկան, ու տեսնելով որ Ժէնըվիէի գունատեալ, սոսկումէն մարած, աթոռի մը վրայ ինկած, ու իր ոտքերուն առջեւ ալ Տրագօ անկենդան փռուած էր, սասկումով պաշարուեցան: Կօլօ առիթը չփախցուց այն միջոցին իսկ առաքինի Կոմսուհւոյն վրայ արատ մը քսելու: Յետոյ բերդին ամենէն ամուր աշտարակներէն մէկուն մէջ բանտարկելով զԿոմսուհին իբր մեղապարտ և ոճրագործ, նամակ մը գրեց Կոմսին, անոր մէջ կրկնելով իր գարշելի գրախորտութիւնները:

Այս անարժան տեսուչը, իր տիրոջ բնաւորութիւնը աղէկ կը ճանչնար, գիտէր առաքինի, արդարասէր, վեհանձն, զթած, միանգամայն դիւրագրգիռ, նախանձոտ և բարկութիւնը զսպելու անկարող մէկն է. հետեւաբար պիտի յաջողէր Կոմսին վրայ իշխելու. կը յուսար որ Կոմսը բարկանալով իր կնոջ գէժ սոսկալի հրամաններ և թերեւս անոր մահուան դատաւճիռը ստորագրելով պիտի դրկէ:

ԳԼ. Գ.

ԺԵՆԵՎԻԻՎ, ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Բերդին ամենէն սոսկալի աշտարակը՝ ոճրագործներուն բանան էր. որուն դրանը առջեւէն ատենօք ժէնրվիէվ երբ կ'անցնէր՝ կը դողար. և բանտարկելոյ վրայ կը ցաւէր. ուր հիմա, աւանդ, ինքը բանտարկուած էր: Այս խառար, ցուրտ ու խոնաւ բանտը իր աչքին գերեզման մը կերեւար. որուն սեւ պատերը մամուռներով ու գետինն ալ կարմիր աղիւսներով ծածկուած էին:

Արեւու և լուսնոյ շառաւիղները չէին կրնար թափանցել այս ահւելի բնակարանին մէջ, միայն թէ փոքրիկ լուսամուտէ մը երեւցած տկար լոյսը՝ կարծես բանտին սոսկալի երեւոյթը ցուցնելու մինակ կը ծառայէր: Բանտին մէկ անկիւնը քիչ մը յարդ փուեր էին, որ ժէնրվիէվի թէ՛ նստարանը և թէ՛ անկողինն էր, անոր քով կտոր մը սեւ հաց և հոգէ ամանով քիչ մը ջուր դրուած էր: Թշուառուհւոյն աչքերը լալէն ուռեցած ու դէմքը բոլորովին փոխուած էր: Այլ սակայն, երբ իւր սրտին առաջին յուզմունքը՝ քիչ մը հանդարտեցաւ, ջերմեւանդութեամբ ի ծունր իջաւ, ձեռքերը միացուց, և աչքերը դէպ ի երկինք բարձրացունելով հետեւեալ աղօթքը ըրաւ:

«Ո՛վ ամենակարող Աստուած, դու որ երկինքն ես, լսէ թշուառիս, որ երկրիս մութ մէկ անկիւնը փակեալ՝ կը տառապիմ. աշխարհք երեսի վրայ ձգեց զիս, բայց ես Քեզի կ'ապաւինիմ. չիկայ մէկը՝ որ իմ տառապանացս վրայ զթայ բայց դու ո՛վ Տէր, իմ արտասուքս կը տեսնես և հառաչանքս կը լսես. զի ամէն տեղ է քու ներկայութիւնդ. ծնողքս չեն գիտեր այս ինծի պատահած դժբաղդութիւնը և ամուսինս ալ այս միջոցիս հեռաւոր երկիր մը գտնուելուն՝ բանէ մը տեղեակ չէ: Թէև մտերիմներս կը փափաղին ինձ օգնութեան հասնիլ՝ բայց աւանդ, բան մը չեն կրնար ընել: Սակայն դու ով Տէր, դու միայն կարող ես զիս աղատել այս մահաստուէր բանտէն. ո՛վ Աստուած իմ, գթա՛ ինձ.»

Այս աղօթքէն ետքը տխրութեամբ նստաւ. «ո՛հ աշխարհիս ամենէն թշուառ մարդն իսկ ինձմէ աւելի բաղդաւոր է, վասն զի նա կապոյտ ու կանաչադարդ գեղեցիկ երկինքը

դաշտերը կրնայ տեսնել : Ո՛հ , ինչո՞ւ հովուութի կամ մուրա-
ցիկ Վր չեղայ՝ փոխանակ կոմսութի ըլլալու , հիմա որչա՛փ եր-
ջանիկ պիտի ըլլայի արդեօք : Կոմսութեոյ տխուրոտ և ունե-
ցածներէս հիմա բան մը չունիմ ձեռքս , արեւն իսկ որ դաշ-
խարհ կը լուսաւորէ՝ ահա՛ իր լոյսը ինձմէ կը խնայէ : Բայց
ո՛չ , ո՛չ , չը վհատիմ , որովհետեւ անտէր և անօգնական մընա-
ցող թշուառին պաշտպանը դու ե՛ս , ո՛վ Աստուած իմ , ուրեմն
լուսաւորէ՛ իմ վշտացեալ հոգիս : Այո՛ , ամեն անգամ որ
սիրտս քեզի կը բանամ , խռովեալ հոգիս կը հանդարտի , և վիշ-
տերէ ընկճուած սիրտս թափած արցունքներովս կը թեթեւնայ :»

Նոյն վայրկենին՝ Խողֆ եպիսկոպոսին իրենց երթաք
բարովի եկած օրուան ըրած գուշակութիւնը յիշեց և աչքերը
բանտին չորս կողմը պտտցնելով՝ յարեց . «Պաշտելի հայր ,
ա՛յս էր իմ մասիս գուշակած երջանկութիւնդ . արդեօք եր-
ջանկութիւն ըսածդ , ծաղիկներով զարդարուած յաղթական
կամարներէ անցնելէ ետքը այս օտորեկեայ խաւարին բանտը
մտնելս էր : Սակայն , Աստուած իմ , գուցէ այս բանտար-
կութիւնը ինձ երջանկութիւն պատճառէ , ա՛յո , այնպէս է ,
չառ անգամ փորձութիւններ կը ղրկես մեզի որք քու դադանի
բարիքներդ են , որպէս զի թշուառութեան երեւոյթին տակ
երջանկութիւնը վայելենք , ինչպէս դառն ու կարծր պատ-
եանի մէջ ախորժելի պտուղ մը դրած ես : Ուստի , հնազան-
դութեամբ պիտի համբերեմ տանջանացս՝ զոր քու հրամա-
նաւդ ինձ եկած կը նկատեմ : Կը խոստովանիմ ո՛վ Տէր ,
թէ իմ հալածիչներուս դէմ ամենեւին չեմ տրանջար , եթէ այս
իսկ է քու հրամանդ , թո՛ղ կատարուի . բաւ է որ քու շնոր-
հացդ մէջ անցունեմ կեանքս ու մէկը չի կարենայ վնաս մը
հասցնել ինծի :»

Այս աղօթքէն ետքը , իր սիրտը մխիթարուեցաւ , կը
թուէր իրեն թէ ներքին ձայն մը կըսէր . «Բաջալերուէ՛ ժէ-
նրվիէվ , մի՛ վհատիր , արդարեւ , քիչ մը պիտի տանջուիս ,
բայց Աստուած քեզի երեսէ չպիտի ձգէ . դու որ այսօր մար-
դոց աչքին յանցաւոր կ'երեւաս , պիտի գայ օր մը որ անմե-
ղութիւնդ յայտնուի :» Այս խորհրդածութիւնները հանդարտ
քուն մը պարգեւեցին իրեն :

ԳԼ. Ե.

ԿՈՄՍՈՒՆԻՆ ՄԱՆՁ ԶԱՒԱԿ ՄԸ ԿԸ ԾՆԻ

Ժէնըվիէվի բանտին մէջ քաշած տառապանքը հետզհետէ կը սաստկանար՝ իւր յղութեանը պատճառաւ : Անագորոյն Կօլօէն զատ ուրիշ մէկու մը երեսը չէր կրնար տեսնել, որ ամէն ատեն բանտը այցելելուն կը պնդէր թէ Ժէնըվիէվ պէտք է իր կամքը կատարէ՝ որպէս զի կորսնցուցած պատիւն ու հանգըստութիւնը կարենայ ձեռք ձգել : Այս ամօթալի խօսքերուն Ժէնըվիէվ կը պատասխանէր թէ՝ աւելի կ'ուզէր մարդոց քով սնապատիւ կարծուիլ՝ քան թէ՝ իրօք անպատիւ ըլլալ, թէ աւելի կ'ընտրէր իւր անմեղութեամբը այն մութ բանտին խորը տանջուիլ՝ քան թէ մեղքերով աղտոտած՝ դքսական ապարանքներու մէջ բնակիլ :

Օր ըստ օրէ թշուառութեան տառապանքն ու ցաւերը կը սաստկանային, զի ծննդաբերութեան ժամանակը մօտեցիր էր, և վերջապէս Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբը անվնաս մահչաղաւակ մը ծնաւ բանտին մէջ. ամէն տեսակ խնամքէ զուրկ :

«Ո՛վ սիրասուն զաւակ, ըսաւ՝ զայն սրտին վրայ սեղմելով, թէ և ծնար. բայց ո՛ւր, ստորերկրեայ սոսկալի բանտի մը մէջ. եկո՛ւր ուրեմն սրտիս վրայ հանգչէ, որ քեզ շնչովս տաքցնեմ : Աւ՛աղ . . . թշուառ մայրդ կտոր մը կտաւ իսկ չունի զքեզ մէջը փաթտելու համար, և չիկայ մէկը՝ որ իրեն դգալ մը ապուր տայ. ո՛հ, այս աստիճան թշուառութեան ու չքաւորութեան մէջ ի՛նչպէս պիտի սնուցանէ ու խնամէ զքեզ քու մայրդ» : Յետոյ իւր նորածինը դէպ ի երկինք վերցնելով՝ արտասուալից աչօք յարեց. «ո՛վ Տէր դու որ այս զաւակը ինձ պարգեւեցիր, ես ալ զայն բոլորովին Քեզի կը յանձնեմ. ասիկա իմ առաջին պարտքս է : Եւ որովհետեւ չեմ կրնար քու սուրբ տաճարներէդ մէկը դրկել զայն, և հոս ալ օգնական ձեռք մը չիկայ որ մկրտէ, ուստի քու սուրբ հրամանաւդ ահա ես անոր կնքահայր պիտի ըլլամ : Եթէ զիս ողջ պահես, ո՛վ տէր, կը խոստովանիմ զաւակս ճշմարիտ

հաւատքով մեծցնել, քու պատուէրներդ անոր սորվեցնել, զքեզ ճանչցունել և պաշտել տալ, իւր ամէն նմանները սիրել սորվեցնել, զգուշացնել զինքը ամէն տեսակ մոլութիւններէ, որպէս զի օր մը այս ինծի յանձնած անդին տւանդդ, մեղքերէ և մոլութիւններէ զերծ՝ քեզ վերադարձնեմ» :

Ապա քովը դրուած ջուրին սափորը առաւ և զաւակը մկրտելով՝ անունը դրաւ ՅԱԻԱԿ, «որովհետեւ, ըսաւ, ցաւոց և վշտոց մէջ ծնաւ» : Եւ զայն իւր հազուատներուն մէջ փաթտելով՝ «ահա այս է քու խանձարուրդ» : յարեց տխրութեամբ, ու քովը դրուած կտոր մը սեւ հացին վրայ նայելէն ետքը՝ «ահա խեղճ զաւակս, այս է մեր կերակուրը, բայց հոգ չէ, մօրդ արցունքը զայն պիտի կակուղցնէ, և Աստուծոյ օրհնութեամբը երկուքիս ալ պիտի բաւէ» :

Օր մը, երբ զաւակը գրկացը մէջ քնացուցեր էր, անոր երեսը նայելով՝ հառաչեց. «ո՛վ Աստուած իմ, քու նայուածքդ այս ողորմելի արարածին վրայէն մի՛ դարցունէր, վասն զի ծաղիկ մը անգամ որ այս տխուր և մութ կամարներուն տակ իւր գեղեցկութիւնը անշուշտ կը կորսնցնէ, ուրեմն ի՞նչպէս այս քնքուշ արարածը պիտի կարենայ ապրիլ. ով Տէր, դու պահպանէ իմ այս միակ յոյսս և մխիթարիչս, որուն համար պատրաստ եմ սիրայօժար զոհել իմ կեանքս» :

Այս միջոցին զաւակը արթնցաւ և առաջին անգամ իւր մօրը նայելով՝ ժպտեցաւ, ժէնրովիէվ փոխադարձ ժպիտ մը ցուցուց անոր, ահա այս առաջին անգամն էր որ կոմսուհին բանտը մտնելէն ի վեր կը ժպտէր : «Ո՛հ կը ժպտիս հոգեհատոր զաւակս, գոչեց զայն սրտին վրայ սեղմելով, այս արգելարանս քեզի սոսկում չի՞ պատճառեր բնաւ. ո՛հ, ժպտէ՛ զաւակս, ժպտէ՛ միշտ, այդ ժպիտովդ շատ մը բաներ ըսել կ'ուզես ինծի, ըսել կ'ուզեմ թէ՛ մի՛ լար, մայրիկ, այլ ուրախացիր, իրաւ է որ դուն աղքատ ես, բայց Աստուծոյ ողորմութիւնը անդին դանձեր ունի, դուն անօգնական ես՝ բայց Աստուծոյ զօրաւոր է և ձեռնառու, դու զիս շատ կը սիրես, սակայն Աստուած քեզ ալ զիս ալ շատ աւելի կը սիրէ» : ժպտէ՛ ուրեմն սիրասուն զաւակս, ժպտէ՛, որչափ որ դու ժպտիս՝ մայրդ պիտի չի լայ աշխարհիս վրայ» :

Քանի մը օրեր անցնելէն ետքը՝ Կօլօ վերստին այցելեց ժէնրվիէվի բանար ու վայրենի դէմքով մը դռնէն . «ա՛լ համբերութիւնս հատաւ, գոնէ զաւակդ մեղքցիր, ժէնրվիէ՛վ, և հնազանդէ՛ . եթէ տակաւին կամակորութեամբ չի հնազանդիս ինծի, պատրաստուէ՛ զաւկիդ հետ մեռնելու :»

Ժէնրվիէվ այս սպառնալից խօսքերուն հանդարտութեամբ պատասխանեց, «հազար անգամ աւելի նախադաս կը համարիմ մեռնիլը, քան թէ քու առաջարկած վատութիւնդ ընդունիլ, որուն համար Աստուծոյ, պաշտելի ծնողացս, ամուսնոյս և զիս ճանչցող առաքինի անձանց ներկայութեանը ամօթահար պիտի մնամ :

Կօլօ խիստ զայրացած, անգամ մ'ալ անոր նայելէ ետքը՝ կատաղութեամբ հեռացաւ, ու բանտին երկաթէ դուռը անանկ ուժով մը քաշեց գոցեց՝ որ շէնքին հիմքը սասանեցուց, և որուն արձագանքը բանտին ամեն կողմերը կրկնուեցաւ :

ԳԼ. Զ.

ԺԷՆՐՎԻԷՎ ԻԻՐ ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ՆԱՄԱԿ ԿԸ ԳՐԷ

Կէս գիշերուան մօտ, ժէնրվիէվ՝ բանտին փոքր պատուհանին կամաց մը զարնուելու ձայնէն արթնցաւ և ականջ տուաւ . «Տիկի՛ն, ըսաւ քաղցր և երկչոտ ձայն մը . արդեօք արթո՞ւն ես, ո՛հ թող Աստուած պատժէ այն գարշելի Կօլօն, որ զքեզ այս վիճակին բերաւ հասցուց :»

Ո՞վ ես դու, հարցուց Կոմսուհին ոտք ելած, և դէպի պատուհան մէկ երկու քայլ առնելով :

— Ես՝ աշտարակին պահապանին աղջիկն եմ, պատասխանեց ձայնը . չէ՞ք յիշեր այն երկարատե հիւանդութեամբ տանջուող Պէրթան, որուն այնչափ բարիք ըրիք այն միջոցին . ես եմ այն, ու եկած եմ իմ երախտագիտութիւնս յայտնել . քայց աւանդ, սոսկալի լուր մը պիտի հաղորդեմ, որոշուեցաւ որ այս գիշեր սպաննուիս . Սիկիամոնտ Կոմսը ասանկ հրաման ըրեր է . վասն զի Կօլօյի խօսքերէն խաբուելով՝ զքեզ իրօք յանցաւոր կը կարծէ : Այս գարշելին, կոմսէն նամակ մը առեր

է՛ որ կը հրամայէ քու մահդ փութացնել : Նորածին զաւակդ ալ մէկտեղ պիտի սպաննեն , որովհետեւ կոմսը զայն իրեն հարազատ զաւակը չէ ուղեր ճանչնալ : Ահ , Տիկին երբ այս սոսկալի լուրը առի , ինչ ընելս չը գիտցայ , ու չկրնալով գիշերը քնանալ՝ ամեն մարդու խոր քնոյ մէջ ընկղմելէն առիթ գտած , հիւանդութեանս ալ չի նայելով , մեծ դժուարութեամբ ոտք ելայ ու հոս եկայ . մեծ ցաւ պիտի պատճառէր իմ սրտիս՝ եթէ ինծի ըրած բարիքներուդ համար քեզմէ չնորհակալ ըլլալու և վերջին հրամաններդ կատարելու չի գայի : Եթէ գաղտնիք մը ունիս՝ յայտնէ ինձ և ամենեւին մի՛ կասկածիր իմ հուատարմութեանս վրայ . թերեւս օր մը կարենամ քու անմեղութեանդ համար վկայել :

Ժէնրվիէվ Պէրթայի այս խօսքերէն սոսկաց , ու քանի մը վայրկեան գլխիկոր մտածելէն ետքը պատասխանեց .

— Սիրելի և աղնիւ աղջիկ , քանի որ բարեսրտութեամբդ ինձ կ'ուզես օգտակար ըլլալ , շուտով ճրագ մը , քիչ մը թուղթ և գրիչ մեզան ճարէ ինծի : »

Երիտասարդ աղջիկը անմիջապէս վազեց անոր այս հրամանը կատարեց : Բանտին մէջ աթոռ կամ սեղան մը չը գտնուելուն համար՝ Ժէնրվիէվ պարտաւորուեցաւ քարերուն վրայ տարածուելով հետեւեալ նամակը գրել :

Պատեցի ամուսինս ,

« Ստորերկրեայ բանտիս ցուրտ քարերուն վրայ տարածուած՝ այս վերջին նամակս կը գրեմ քեզի , զայն կարդացած ատենդ մարմինս արդէն մոխիր դարձած պիտի ըլլայ : Բանի մը վայրկեանէն յաւիտենական արդարութեան ահեղ ատենին պիտի ներկայանամ . վասն զի իբր մեղապարտ մահուան դատապարտուած եմ : Բայց զԱստուած վկայ կը դռչեմ թէ ես անմեղ կը մեռնիմ : Յաւիտենականութեան եղերքին վրայ կեցած , կը բողոքեմ այս զրպարտութեան դէմ . հաւատա՛ ինձ , որ աշխարհէս բաժնուելու ժամանակս սուտ չեմ խօսիր , քաշած տանջանքներէս աւելի քու վրադ կը ցաւիմ , սիրելի ամուսինս , որ դիւային զրպարտութենէ մը խաբուեցար , ապա թէ ոչ՝ անկարելի էր որ կնոջդ ու զաւակիդ մահը ուղէիր : Ու վերջապէս երբ օր մը այս սխալանքդ ճանչնաս , չըլլայ որ շատ ցաւիս , ինչ օգուտ , այս է եղեր իմ ճակատագիրս : Չը մոռնաս Աստուծմէ ներում խն-

136-2015
40087-27

դրելու և խրատ ըլլայ քեզի ասիկայ՝ որ այսուհետեւ մէկը չի դատապարտես առանց դայն խօսեցնել տալու :

«Այս անխորհուրդ դատաստանդ՝ թող վերջին սխալդ ըլլայ, ու այս ակամայ մեղքիդ փոխարէն՝ առաքինի և ազնիւ գործեր կատարելու ես՝ որպէս զի թողութիւնդ գտնես : Յաւելը ու տրտմելը բանի մը օգուտ չունին, ասկէ ետքը երկնից համար մտածէ, ուր քու ժէնրվիէվդ պիտի տեսնես օր մը՝ և հոն պիտի ստուգես անոր անմեղութիւնն ու հաւատարմութիւնը հոն պիտի տեսնես նաեւ առաջին անգամ ըլլալով քու դաւակը՝ զոր չուղեցիր երկրի վրայ տեսնել : Ա՛հ, կոմս, հոն չարագործները չպիտի կրնան դմեղ իրարմէ բաժնել :

«Քանի որ ասլրելու համար մէկ երկու վայրկեան ունիմ, կ'ուզեմ իմ անմեղութիւնս քեզի յայտնել՝ վերջին պարտաւորութիւնս կատարած ըլլալու համար :

«Մեր վայելած երջանիկ օրերուն մէջ ինձ ցուցուցած սիրոյդ համար շնորհակալ եմ, և իմ քու վրայդ ունեցած անարատ սէրս հետս դերեղման կը տանիմ :

«Քեզի կը յանձնեմ իմ սիրելի ծնողքս, անոնց բարի դաւակ եղիր ու մխիթարէ՛ զիրենք տառապանացը մէջ : Աւա՛ղ, մահուանս ժամը հասած ըլլալով՝ չեմ կրնար անոնց ալ նամակ մը գրել, բայց կ'աղաչեմ, դուն իմացուր իրենց թէ՛ ժէնրվիէվ ամենեւին յանցանք չունէր և անմեղ մեռաւ, իմացուր թէ մինչև վերջին շունչս անոնց վրայ կը մտածէի և ինձ տուած բոլոր խնամքներնուն համար երախտապարտ եմ յաւիտեան :

«Իսկ գալսլ այն անմիտ Կօլօին, չըլլայ որ բարկանալով՝ դայն սպաննես, ներէ՛ անոր, կոմս, ինչպէս որ ես կը ներեմ, կը լսե՞ս սիրելիս, վասն զի չեմ ուզեր որ յաւիտենականութեան մէջ հետս՝ քէն մը տանիմ, և իմ պատճառաւ կաթիլ մը արիւն հոսի :

«Զըլլայ որ դահիճներս ալ պատժես, ընդհակառակն անոնց բարիք ըրէ, որովհետեւ անոնք պարտաւոր են հնազանդիլ, ու ես վստահ եմ որ չուղելով զիս պիտի սպաննեն :

«Բարի Տրագօն, որ անմեղ ըլլալովն սպաննուեցաւ, պէտք է դիտնաս որ քու ամենահաւատարիմ ծառաներէդ մէկն էր : Անոր այրի կնոջը վրայ խնամք տանելու ու որբերուն հայր ըլլալու ես, դայս ընելովդ նուիրական պարտաւորութիւն մը կա-

տարած պիտի ըլլատ, վասն զի զքեզ սիրելուն համար սպան-
նուեցաւ: Նաեւ չի մոռնաս անոր անմեղութիւնը տարածայնելու:

«Այս նամակը քեզի յանձնող աղջիկն ալ վարձատրէ, ո-
րովհետեւ երբ ամէն մարդ զիս երեսի վրայ թողուց և չի սպաշտ-
պանեց Կօլօյի առջեւ, այս աղջիկը միայն հաւատարիմ մնաց
ինձի:

«Զեռքդ ունեցած մարդոցդ հետ քաղցրութեամբ վար-
ուէ՛, աշխատէ՛ անոնց համար արժանաւոր եկեղեցականներ
ու ճարասար բժիշկներ ընտրելու: Անոնց խնդրուածքները ան-
միջապէս կատարէ. վերջապէս, ամէն բանէ աւելի աղքատնե-
րուն բարիք ըրէ:

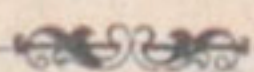
«Իմ վերջին բարեւներս մատուցանելով կը խնդրեմ որ
չի ցաւիս իմ վրաս, պաշտելի ամուսինս, ես ուրախ եմ որ
պիտի մեռնիմ, զի այս կեանքը կարճ, դառնութեամբ և ցա-
ւերով լի է, միայն պէտք է զխոնաս թէ անմեղ կը մեռնիմ,
բոլորովին անմեղ Կօլօյի ամբաստանութիւններէն, և վստահ
եմ որ Տէրը պիտի ողորմի իմ հոգւոյս:

«Մնաս բարեաւ, Կոմս, աղօթէ՛ հոգւոյս խաղաղութեանը
համար, հետդ հաշտուած՝ ու սիրալից սրտով կը բաժնուիմ և
մինչեւ գերեզման եմ քու խանդակաթ և հաւատարիմ կլինդ:
«Ժէնէվ, Իէվ»

Սոյն նամակը գրած ատենը ժէնըվիէվի աչքերէն ար-
տասուք կը վազէին, որք մեղանին հետ խառնուելով նամակը
գրեթէ անընթեռնելի ըրեր էին: Երբ նամակը ամբողջացուց,
զայն Պերթաին յանձնեց ըսելով. - Այս նամակը ամենեւին մէ-
կու մը մի՛ ցուցներ, աղէկ պահէ ու երբ Կոմսը պատերազմէն
վերադառնայ՝ քու ձեռքովդ անոր յանձնէ:

Ու նամակը Պերթաին տալէն ետքը՝ իւր թանկագին մար-
դարտազարդ մանեակը հանեց նորատի աղջկան յանձնեց. «Ինձ
ըրած ծառայութեանդ փոխարէն ընդունէ այս մանեակը՝ որ
հարսանեկան զարդս էր, և այն օրէն ի վեր վրայէս չը հա-
նեցի: Բու օժտիդ պահէ զայն, որ քանի մը հազար ֆրանքի
արժողութիւն ունի: Բայց կը խրատեմ քեզի, չըլլայ որ աշ-
խարհային հարստութիւններուն վստահիս: Յիշէ՛ միշտ թէ այս
մանեակը քու իշխանուհւոյդ պարանոցը զարդարեց, քանի մը
վայրկեանէն անկէ բաժնուած՝ պիտի սպաննուի:

«Ամենեւին մէկու մը սիրոյն կամ անձնութեանը վրայ մի՛ վատահիր, վասն զի ահա կը տեսնես թէ այս մանեակը ինձ սպարդեւող ձեռքը՝ օր մը զլուխս կարելու հրամանը կ'ընէ ուրեմն մի միայն Աստուծոյ վրայ վատահացիր, միշտ բարի և խոհեմ եղիր: Ա՛լ ժամանակը եկած է որ առ Աստուած դառնամ և յաւիտենականութեան օթեւանը մտնելու համար սպառաքատութիւմ: Երթաա բարեա՛ւ, սիրելի աղջիկս:»

ԳԼ. Է.

Ե Ր Կ ՈՒ Դ Մ Է Ի Ճ Ն Ե Ր Ը

Գիւղացի աղջիկը հազիւ թէ հեռացեր էր, ահա բանտին երկաթեայ դուռը մեծ աղմուկով մը բացուելով երկու դահիճներ ներս մտան, որոնց մին վառուած ջահ մը բռնած էր, երկրորդը սուր մը: Այս մարդիկը ջահին լուսովը տեսան որ կոմսուհին իր զաւակը գրկած կ'աղօթէր:

— Տիկին, ոտք ելիր, ըսաւ սուրը բռնողը սպառնալից ձայնով, և որդւոյդ հետ մեր ետեւէն եկուր:

— Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց Ժէնրվիէվ. դօրացուր զիս, ինքզինքս քեզի կը յանձնեմ, ու ոտք ելած՝ դողդոջուն քայլերով անոնց հետեւեցաւ:

Ջահը բռնողը առջեւէն կը քալէր, իսկ սուրը բռնողը՝ ետեւէն. ասոնց հետ մեծ շուն մ'ալ կար: Ստորերկեայ այն մութ բանտէն անցնելով երբ երկաթեայ դռնէն դուրս ելան՝ ջահը մարեցին և անտառ մը մտան: Աչնան գեղածիծաղ զիշերներէն մէկն էր. երկնից կամարը շողշողուն լոյսերով դարդարուած, լուսինը ամպի մը եզրէն դուրս կ'ելնէր, և զով հով մը ծառերուն տերեւները կը շարժէր մեղմիկ: Դահիճները ամենեւին խօսք մը չփոխանակեցին իրարու, մինչեւ որ Ժէնրվիէվը անտառին ամենահեռաւոր մէկ կողմը եղեւնիներով ու կաղամախիներով չրջապատուած ամայի տեղ մը տարին: Հոն, իրենցմէ մէկը խրոխտածայն «Ծունկի վրայ եկուր, տիկին», ըսաւ. Ժէնրվիէվ հնազանդեցաւ. «Զաւակդ ինձի տուր և դուն ալ, Հինց, յարեց ընկերոջը, անոր աչքերը կապէ և մանկան մատղաշ թեւէն բռնելով սուրը բարձրացուց. բայց Ժէ-

նըվիէիլ զայն գրկացը մէջ սեղմած՝ չթողուց . այլ աչքերը դէպ ի երկինք բարձրացնելով գոչեց . «Աստուած իմ, թող ես մեռնիմ, բայց դէթ գթա՛ այս անմեղ մանուկին :

— Հնազանդէ և զաւակդ ինծի տուր, կրկնեց դահիճը անգթօմէն :

— Ո՛վ բարի մարդիկ, գոչեց Ժէնըվիէիլ, հաւաքելով ու արտասուելով, ի՛նչ սրտով պիտի սպաննէք այս անմեղ մանուկը, ի՛նչ յանցանք գործած է, որո՞ւ մեաս մը հասուցած է : Մեռցուցէ՛ք զիս, ահա պատրաստ եմ սիրայօժար, բայց կ'ազաչեմ, զաւկիս խնայեցէք ու զայն ծնողացս քով տարէք, և եթէ գութ ունիք, իմ կեանքս ալ շնորհեցէք, ոչ թէ ինծի, այլ այս թշուառ մանկան համար : Եթէ գթաք ինծի, կը խոստանամ մինչեւ մահս այս անտառէն չի բաժնուիլ և մարդոց չերեւնալ : Յիշեցէք թէ ես ձեր իշխանուհին եմ, և ահա ձեր ոտքն ինկած կը պաղատիմ, եթէ երբեք ձեզի չարութիւն մ'ըրած եմ՝ պատժեցէք զիս, եթէ յանցանք մը գործեցի՝ սպաննեցէ՛ք զիս . բայց ո՛չ, ո՛չ, դուք գիտէք որ ես անմեղ եմ և պիտի գայ օր մը որ իմ այս օրուան թափած արտասուացս չի գթալնուդ համար զղջաք : Գթասիրտ եղէք և Աստուած ալ պիտի գթա ձեզի : Դրամական նուէրէ մը խաբուելով անանկ մեղքի մը կը ձեռնարկէք՝ որուն պատիժը յաւիտենական պիտի ըլլայ : Վախցէ՛ք Աստուծմէ, կ'ուզէ՞ք որ ձեզի համար ըսեն թէ Աստուծմէ աւելի Կօլօն կը յարգէք : Անմեղին արիւնը մի թափէք, որ արդարութիւն պիտի խնդրէ Աստուծմէ, և մարդասպանը հանգստութիւն չի պիտի տեսնայ աշխարհի վրայ :

— Ես՝ ինծի տրուած հրամանը պարտաւոր եմ գործադրել տիկին, գոչեց սուրը բռնողը, այս հրամանը կ'ուզէ արդարացի ըլլայ կ'ուզէ անիրաւ, ի՛նչ հոգս Կօլօն և Պ . Կոմսը պատասխանատու են Աստուծոյ առջեւ :

Ժէնըվիէիլ դարձեալ սկսաւ պաղատիլ որ իրեն կեանքին խնայեն . «Բարի՛ մարդիկներ, անգամ մը աչքերնիդ դէպի երկինք բարձրացուցէք, ահա լուսինը որ ձեր գործելիք ոճիրը չտեսնելու համար կարծես եղեւնիներուն ետեւը կը պահուրտի, տեսէ՛ք ի՛նչպէս կարմրեր է, ամեն անգամ որ անոր վերջացյալ տեսնէք՝ պիտի յիշէք թէ անմեղի մը արիւնը թափել-

հուղ համար զձեզ կը յանդիմանէ : Կը լսէ՞ք , ահա հողմը կը սկսի փչել ու ծառերուն տերեւները կը խշրտան . տեսէ՞ք , բնութիւնն անդամ անմեղին սպաննութեանը դէմ կը բողոքէ : Ո՛հ , ի՞նչպէս կը յանդգնիք ասանկ ոճիւր մը դործելու երկնից առջեւ , յիշեցէք թէ հոն վրէժխնդիր Աստուած մը կայ որ օր մը պիտի դատէ զձեզ : Ո՛վ Աստուած իմ , դու որ որբերուն և այրիներուն պաշպանն ես , կակղացո՛ւր այս մարդոց սիրտը , որպէս զի թշուառ մօր մը և իւր զաւկին կեանքին խնայեն , մի՛ թողուր , Տէ՛ր , որ իրենց խիղճը կրկնակի մարդասպանութեամբ բռնաւորեն :

Զայս ըսելէ ետքը գլուխը խոնարհեցուց և սկսաւ հեկեկալ :

Դահիճներէն մէկը , Հէնց անուն , որ մինչեւ այն վայրկեանը լուռ կեցեր էր , սիրտը ելաւ ու աչքէն ինկած կաթիլ մը արցունքը սրբելով՝ ըսաւ ընկերոջը .

— Բարեկա՛մ , ես ալ չեմ կրնար համբերել , սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ . թողունք այս կիներ որ երթայ ապրի , եթէ սուրդ արեան ծարաւի է՝ տա՛ր զայն Կօլօյի սիրտը մխէ , որ րովհետեւ ինքն է յանցաւորը , այս կիներ ամենուս ալ աղէկութիւն ըրած է . յիշէ վերջին հիւանդութեանդ միջոցին քեզի ըրած բարիքները :

— Բայց պարտաւոր ենք ակամայ հնազանդիլ , պատասխանեց երկրորդը , եթէ ասոր խնայենք՝ մեր կեանքը վրայ պիտի տանք . և Կօլօ նորէն գտնելով այս կիներ ուղածը պիտի ընէ . չն՞ս յիշեր թէ սպաննած ըլլալնիս հաստատելու համար հրաման առած ենք ասոր երկու աչքերը հանելով իրեն ներկայացնելու :

— Այդ բանը արգելք չի կրնար ըլլալ զայն չսպաննելու . մտիկ ըրէ ինձ . չի մատնուելու համար կ'երդմնցնենք այս կիներ որ անտառէն դուրս չելնէ , և քու որսի շունիդ աչքերը հանելով Կօլօյին կը տանինք , ու հեռուէն ցուցնելով զանոնք՝ մեր վարպետութիւնը չպիտի հասկնայ , միայն թէ շունդ վրայ պիտի տաս , բայց այս ալ կարեւորութիւն չունի . եթէ մտածես որ թշուառ մօր մը ու անմեղ մանկան մը կեանքը աղատելու համար անբան անասուն մը պիտի կորսնցնես : Ս՛հ , բարեկամդ իմ , Քօրէնց յարեց աղաչելով , անդու թ մի ըլլար այդչափ :

— Ես երբէք անգութ եղած չեմ, պատասխանեց Քօրէնց, և այս ըսածիս վկայ են երկինք, բայց Կօլօ պիտի կատարէ երբոր...

— Է՛հ, դուն միշտ Կօլօն կը մտածես և ոչ ուրիշ բան. յայտնի է որ անմեղները ազատելը մեծ բարեգործութիւն մ'է, ու բարի գործ մը կատարելու համար մարդ առանց երկիւղի պէտք է վտանգը աչք առնէ: Մեր այս ընելիք բարեգործութեան համար եթէ գլուխնիս դժբաղդութիւն մ'ալ դայ՝ պէտք չէ որ հոգ ընենք, վասն զի ուշ կամ կանուխ մեր ըրածին փոխարէն բարիք պիտի վայելենք:

— Շատ աղէկ, թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ Քօրէնց:

* * *

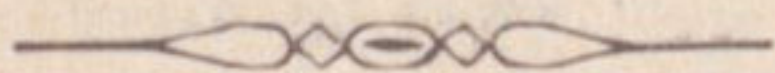
Այս որոշումէն ետքը ժէնրվիէվի դարձան ու զայն երգմընցուցին անապատէն դուրս չելլելու համար. երկու ընկերք ալ երգմնեցան իրենց սուրերուն վրայ մէկու մը չխմացնելու այս գաղտնիքը և ոչ ալ վերստին երթալ ժէնրվիէվը մեռցնելու. ուստի ապահով ըլլալու համար լեռներու և հովիտներու մէջէն անցնելով՝ ժէնրվիէվը հեռուն անտառին ամայի մէկ կողմը տարին թողուցին: Բարձր եղևնիի ծառի մը տակ ժէնրվիէվ ոգևապառ և գրեթէ նուազած գետինն ինկաւ, դահիճները անմիջապէս աներեւոյթ եղան ու երբ բերդը վերադարձան՝ Կօլօն առանձին իւր սենեակին մէջ նստած դուռն՝ որ յուսահատ կ'երեւէր.

— Ահաւասիկ ժէնրվիէվ կոմսուհւոյն աչքերը, ըսաւ Քօրէնց, դրանք սեմին վրայ կենալով. ու ձեռքին մէջի շունին աչքերը հեռուէն ցուցուց:

— Տարէ՛ք, տարէ՛ք, չի տեսնեմ զանոնք, պոռաց սոսկալի ձայնով, ու ոտք ելնելով ձեռքը սուրին երախտկալին վրան դրած՝ յարեց. «Այսուհետեւ ով որ այն թշուառական կնոջ անունը իմ ներկայութեանս բերանը առնէ՝ այս սուրը ահոր սիրտը պիտի մխեմ, շուտով դուրս ելէք ու մէկ մ'ալ գձեղ չի տեսնեմ»:

Երբ դահիճները հեռացան՝ Կօլօ ինքնիրեն ըսաւ. «Չարմանք, գեռ երէկ, վրէժխնդրութեան խորհուրդը ինձ քաղցր

կ'երևւէր, բայց հիմա սոսկալի և անտանելի կը թուի. աւելի աղէկ էր որ կեանքս վերջանար ու այս դէպքը չի պատահէր : Աւա՛ղ, իր կիրքերուն հնազանդողը միշտ դժբաղդ կ'ըլլայ»

ԳԼ. Ը.

ԵՂՆԻԿԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՄՆԻ

Ժէնըվիէվ երկար ատեն հոն նուազեալ մնալէ ետքը, վերջապէս սթափելով՝ ինքզինքը իր որդւոյն հետ միայնակ՝ ամայի անտառին մէջ գտաւ : Երկնից կամարը սեւ ամպերով ծածկուած՝ խիստ մթութիւն մը կը տիրէր և սաստկաշունչ հովը ծառերուն մէջէն կը մռնչէր. բուի մը տխուր՝ ու գայլի մը ոռնալու ձայնէն ժէնըվիէվ սարսափահար մնաց :

«Ո՛վ Աստուած իմ, դռչեց, թէեւ սիրտս սարսափի մէջ է, բայց քու ներկայութիւնդ զիս կը հանդարտեցնէ, վասն զի երբէք երեսի վրայ չեմ թողուր զանոնք՝ որ քեզի կ'ապաւիւնին : Իահիճներուն ձեռքէն զիս և որդիս ազատեցիր, ուստի փա՛ռք քու Նախախնամութեանդ, և անշուշտ հիմա ալ պիտի չթողուս որ վայրենի գաղաններուն կերակուր ըլլանք : Միայն առ Քեզ վստահելով աներկիւղ պիտի ապրիմ :»

Ու զաւակը ծնկացը վրայ պառկեցուցած՝ աչքերը դէպի երկինք յառած կ'ապասէր որ առաւօտ ըլլայ, չը գիտնալով որ առտուան լոյսը իրեն նոր ցաւեր պիտի պատճառէր :

Աշնանային տխուր և ամպամած առաւօտ մ'էր, բոլոր անտառը վայրենի և սոսկալի երեւոյթ մ'ունէր, ամեն կողմ չոր ժայռերէ, տխուր եղեւնիներէ ու փշալից մացառներէ զատ ուրիշ բան չէր աեանուեր, առտուան օդը խիստ էր և կծու ցուրտ մը կը փչէր. շատ չանցած՝ ձիւնախառն սաստիկ անձրեւ մը սկսաւ գալ :

Ժէնըվիէվ ցուրտէն կը սարսռէր. իր սիրասուն զաւակն ալ ցուրտէն ու անօթութենէն տանջուելով սկսեր էր լալ ու ճչել :

Թշուառուհին բոլոր շրջակայ տեղերը պատեցաւ՝ որպէս զի ապաստանուելու համար խոռոջ մը կամ ժայռի ճեղք մը ու

ապրուելու համար վայրի պտուղներ դանէ . բայց աւանդ, բան մը չգտաւ . այն ատեն իւր փափուկ ձեռքերովը սկսաւ դետինը փորել . այս գործողութեան ատեն ձիւնը իր մատներէն հոսած արիւնովը կարմրեցաւ . վերջապէս, ձիւնին տակէն տեսակ մը վայրի արմատներ գտաւ, զորս ակռաներովը կակոյցուց և դաւկին բերանը դրաւ :

Թէեւ վերջին ասալիճան ուժաթափ եղած էր, բայց իր ճամբան շարունակեց անձրեւին ու ձիւնին տակ, առանց զիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթար . ու վերջապէս լեռան մը գլուխը գտնուած ժամանակ տեսաւ որ ժայռերուն քովը կանանչազարդ ձորակ մը կար : Մեծ դժուարութեամբ լեռնէն վար իջաւ . ու եղեւնիներով պաշարուած ժայռի մը մէջ բաւական բացուածք մը գտաւ, ուր մտնելու քաջասրտութիւնն ունեցաւ : Հոն՝ երկու երեք հոգիի ապաստանարան ըլլալու մեծութեամբ քարայր մը տեսաւ :

Քարայրին մօտէն յստակ աղբիւրի մը խոխոչիւնը լսեց, որ ժայռին կողէն կը բղխէր : Նոյն ժայռին երկայնութեամբը դգումի նման տունկ մը կախուած էր, բայց տերեւները չորցեր էին, և որուն պտուղները կէս փափած վիճակի մէջ գետնին վրայ հոս հոն ինկած էին, այս պտուղները չէր ուտուէր :

Ժենըվիէվ թէեւ հովէն ու անձրեւէն պատապարուելու համար քարայրը մտաւ, բայց չափազանց կը մսէր և անօթութենէն կը տանջուէր, իր դաւակն ալ նոյնպէս անօթութենէն կը ճչէր ու կուլար : Վերջապէս յուսահատեալ ծնկան վրայ եկաւ ու դաւակը գետինը դնելէ ետքը, ձեռքերը միացուց . «Ո՛վ Աստուած իմ, ըսաւ, քու նայուածքդ բարեհաճէ վայրկեան մը արտասուող մօր մը և իր ողորմելի դաւկին վրայ դարձնել : Դու որ այս ճամբան եղանակին մէջ իսկ սա ժայռերուն բոլորաթիւր թռչտող ագռաւները կը կերակրես և գետինը սողացող որդերուն անգամ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ անունդ կը մատակարարես, կարող ես այս ամայի անտառին մէջ իմ և որդւոյս կեանքն ալ պահպանելու, այո՛, Տէր, քարերէն անգամ դու կրնաս մեզի հաց պարգեւել : Անշուշտ եմ, ո՛վ Տէր, թէ չպիտի թողուս՝ որ մենք կորսուինք, այլ կը հաւատամ որ ինչպէս ապաստանարան մը չնորհեցիր մեզի, նոյնպէս անունդնիս ալ պիտի հոգաս :

Հաղիւ թէ այս աղօթքը ըրեր էր, ահա յանկարծ ամպերը ցրուեցան երկնից կամարէն, սլայծառ արեւը ծագեցաւ և տաքութիւն մը ավուեց քարայրին մէջ։ Այն պահուն, խոտերուն մէջէն խշրտուք մը լսուեցով, քարայրին դրանը առջեւ եզնիկ մը երեւցաւ։ Այս կենդանին, կ'երեւար թէ ամենեւին մարդոցմէ հալածուած չըլլալուն համար կոմսուհիէն չի վախցաւ, ընդհակառակն քարայրը մտաւ ու ժէնրովիէվի առջեւ կեցաւ։ Այս քարայրը եզնիկին բնակարանն էր։

Ողորմելի կոմսուհին նախ և առաջ վախցաւ, բայց քիչ քիչ ոգեւորեալ՝ սկսաւ շոյել զայն, եզնիկն ալ իւր շարժումներովը կ'ուզէր հասկցնել թէ այս բարեկամութեան նշաններուն անզգայ չէր։ Այն ատեն ժէնրովիէվ մտածեց՝ անասնոյն կաթովը զինքը և զաւակը սնուցանել։ «Ո՛վ Աստուած իմ, գո՛չեց արտասուալից աչօք, անօթութիւնը ինչ բանի չստիպեր թշուառ մայր մը» ու զաւկին բերանը եզնիկին ստինքին մօտեցուց։

Այս եզնիկը, որուն ձազը դայէ մը յափշտակուած էր, կաթին առատութենէն արդէն անհանգիստ կ'ըլլար, ուստի առանց դժուարութիւն մը ցուցնելու թողուց որ մանկիկը իր ստինքը ծծէ։

Երբ մանուկը կշտանալով քնացաւ, ժէնրովիէվ զայն իր հանգերձին մէջ փաթաւելով քարայրին մէջ յարմար տեղ մը դրաւ որ հանգչի։ Զաւկին սլէտքը հոգալէն ետքը, քարայրէն դուրս ելաւ ու ժայռերուն ստորոտը բուսած վայրի դդումնէրէն քանի մը հատ ժողվելով, անոնց մէջը սլարպեց ու աղբիւրին ջուրովը լուալէն ետքը՝ կանանչ խոտեր ժողվեց, քարայրը վերադարձաւ ու՝ զանոնք ձեռքովը եզնիկին կերցուց։

Անասունը իւր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար՝ զանոնք ուտելէն ետքը սկսաւ իր բարերարին ձեռքը լիզել։ Այն ատեն ժէնրովիէվ յաջողեցաւ առանց դժուարութեան եզնիկին կաթը այն դդումէն պատրաստած ամաններուն մէջ կթել, ու զանոնք դէպի երկինք բարձրացնելով սկսաւ աղօթել։

«Ո՛վ Տէ՛ր, այս թանկագին սլարգեւիդ համար ընդունէ իմ երախտագիտական արջունքս, այո՛, այս կաթը քու անբաւ բարերարութեանդ շնորհիւն է, այս չոր ապառաժներուն մէջ

այս աղբիւրը դուն բղխեցուցիր, որպէս զի իմ ծարաւս անցունեմ. դուն հրամայեցիր որ թռչնիկ մը այս անապատին մէջ բերէ ձգէ դդուլի սերմը, որ քու պարգեւներդ մէջը ամփոփելու համար անոր պտուղէն ամաններ չինեմ. Դու, Տէր, Դու առաջնորդեցիր իմ քայլերուս աս մարդասէր կենդանիին բնակարանը մտնելու, որով այլ ևս ոչ ևս ու ոչ զաւակս անօթութենէ տանջուելու, մեռնելու վախը չունինք. հետեւաբար մի միայն քեզի վստահելով այս դառն ձմեռուան մինչեւ վերջը պիտի համբերեմ:

Այս խօսքերէն վերջը խմեց զայն: «Ո՛հ, ինչ քաղցր սնունդ մ'է, յարեց ուրախութեամբ. կեանքիս մէջ կրնամ ըսել թէ ասկէ աւելի քաղցրահամ բան մը խմած չէի: Աստուած իմ, երբ ծնողացս հետ փառաւոր սեղան կը նստէի՝ ինչո՞ւ չգիտցայ քու պարգեւներուդ յարգը. ո՛հ, անոնց համար բաւական չնորհակալ չըլլալուս ու աղքատաց շատ մը բարիքներ ըրած չըլլալուս համար ներումն կը խնդրեմ: Չգիտէի թէ անօթութիւնը որչա՞փ դժնդակ բան մ'էր մարդուս. թէ կրնայի շատերու համով կերակուրներ տալ՝ առանց մեծ կորուստ մը ընելու:

Ժէնըվիէվ ժայրերուն ու ծառերու հին կոճերուն վրայէն փափուկ ու չոր մամուռներ ժողվեց ու քարայրին մէկ խորշը իր և որդւոյն համար անկողին մը պատրաստեց. անձրեւէն ու հովէն պատասպարուելու համար ալ՝ քարայրին մուտքը ծածկող եղեւնիներու ճիւղերուն մէջ չոր ոստեր տեղաւորեց:

Հին եղեւնիի մը արմատին վրայ ողորկ և չոր ճիւղ մը տեսնելով զայն կտրեց, անհաւասար երկայնութեամբ երկու կտոր ըրաւ ու զանոնք կակուղ ճիւղով մը իրարու վրայ հաստատելով՝ խաչ մը տնկեց:

Կանանչ վարադոյրի մը պէս քարայրին վրայէն կախուած ճիւղերու մէջէն մթնշաղ լոյս մը կը թափանցէր, ու այս փոքրիկ քարայրը՝ հաւատարիմ եղնիկին շնչառութենէն կը տաքնար: Այն ատեն Ժէնըվիէվ Աստուծոյ չնորհակալ եղաւ որ զինքը ստորերկեայ մութ բանտէն ազատելով այս ասպատանարանը պարգեւէր էր, ուր Կօլօյի հալածանքներէն ալ չէր վախնար:

Ու թէեւ կը մտածէր ո՞ր չափ նեղութիւններ ունէր տա-
կաւին կրելիք, բայց յոյսը Աստուծոյն չի կտրելով դէպի խաչին
նայեցաւ ու բռնու. «Ո՛վ Փրկիչ իմ, դու որ իմ սիրոյս համար
խաչին վրայ մեռար, քու պաշտպանութիւնդ ինծոյն մի գլա-
նար, ես միշտ քու խաչիդ տոջիւր պիտի ըլլամ, որ պիտի
յիշեցնէ ինծի Քու սէրդ. քու օրինակիդ հետեւելով՝ համբե-
րութեամբ պիտի տանիմ ամեն զրկանք ու նեղութիւն և քեզի
հետ պիտի կրկնեմ միշտ. «Հա՛յր, թող քու կամքդ կատար-
ուի և ոչ թէ իմս :»

Այս աղօթքէն ետքը քաղցր քունի մը մէջ ընկղմեցաւ :
Հաւատարիմ եղնիկն ալ իր քովէն չէր զատուեր, անոր ոտ-
քերուն տակը պառկեցաւ :

ՊԼ. Թ.

ԺԷՆԸՎԻԷՎԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժէնըվիէվ այս անտառին մէջ ճգնաւորի պէս կեանք մը անցուց, ձմեռը անցաւ ամառ եկաւ որուն յաջորդեց երկրորդ ձմեռը, ու ամենեւին արտաքոյ կարգի բան մը չի պատահեցաւ :

Ամառը օդին տաք եղած ատենը ժայռերուն վրայ կամ եղեւնիներուն մէջ նստած՝ ագռաւներուն ու թռչնոց ձայնէն զատ ուրիշ բան չէր լսեր, աշնան տխուր դիշերները ու ձմեռն ալ քարայրին մէջ փակուած՝ ձիւնին անձուն տարածութեանը վրայ կը նայէր, ու գոհ կ'ըլլար որ վայրի դաղաններու հետքն իսկ չէր տեսներ : Այն ատեն իւր ծնողքը, ամուսինը, բարեկամները ու կա՛մ գոնէ մարդկային դէմք մը տեսնելու փափագ մը կ'ունենար :

«Ո՛հ, ո՛րչափ երջանիկ են արդեօք անոնք, կ'ըսէր ինքնիրեն որ ընկերութեան մէջ են, կրնան խօսիլ ու իրենց ուրախութիւնը կամ ցաւերը իրարու կ'իմացնեն : Ո՛հ, որչափ անմիտներ կան անոնց մէջ որ իրենց այն քաղցր երջանկութեան յարգը չը գիտնալով շատ անգամ կը դատաւարեն իրենց կեանքը» • Բայց անհիշապէս յուշարեւելով կը յարէր. «Ո՛վ Աստուած, Քեզի հետ խօսելու երջանկով թիւնր մարդոց հետ տեսնուելու երջանկութենէն շատ աւելի անսահման է և քաղցր : Թէեւ բնակիչներով լեցուն քաղաքներէ հեռու ըլլանք, թէեւ ամայի անապատի և մութի մէջ ըլլանք, սակայն քանի որ դու մեր քովն ես, յանձունս ուրախ ենք որ ամեն ժամ քեզի հետ խօսելու երջանկութիւնը կը վայելենք :»

Այսպէս միշտ Աստուծոյ հետ խօսելը իրեն սովորութիւն ընելուն՝ օրուան ժամերը վայրկեանի պէս կը սահէին : Թէպէտեւ արմատներ և վայրի պտուղներ փնտռել քաղելու համար բաւական ժամանակ կ'աշխատէր ու նեղութիւն կը կրէր, սակայն շատ անգամ անդործ կը նստէր ու չէր գիտեր թէ ի՞նչպէս ժամանակը անցունէ : Ուստի, կ'ըսէր ինքնիրեն. «Ինչո՞ւ քովս ասեղ, դերձան և կամ բուրդ չգտնուէր, որ իմ այս երկար ու անդործ ժամերս օգտակար աշխատութեամբ կ'անցնէի, ու զաւկիս հանդերձներ չի՛նէի՝ շատեր կը դան-

գատին աշխատութեան համար, բայց պէտք է գիտնան թէ կեանքը՝ առանց աշխատութեան տխուր և տաղտկալի կ'ըլլայ, թէ ամենադժուարին աշխատութիւնը ծուլութեան հետ բաղդատելով, քաղցր ու դիւրատար է մարդուս :»

Կը ցաւէր նաև որ կարդալու դիրք մը չունէր քովը, «Դիրք կարդալը շատ օգտակար և զուարճալի է, կ'ըսէր. թէև աշխարհիս երեսը տեսնուած Աստուծոյ հազարաւոր հրաշալիքները մէյմէկ կրթական դրքեր են, հետեւաբար մարդս կրնայ ամենաչնչին ծաղիկը, կամ ամենափոքր միջատը խիստ մօտէն քննելով Աստուածային գիտութեան և մարդասիրութեան նշանները տեսնել անոնց վրայ :»

Գարնան մէջ, երբ արևուն ճառագայթները մինչեւ քարայրին մէջը կը թափանցէին, ուրախութեամբ կ'ըսէր. «Եարեար Տէր, ասուգիւ արևը քու հայրական խնամատարութեանդ մէկ ապացոյցն է, վասն զի քու խաչեցեալ որդիդ մեզի ըսաւ. «Աստուած արևը բարիներուն վրայ ալ կը ծագէ չարերուն ալ, ասով պէտք է սովորիմ թէ ես իմ թշնամեացս անդամ բարիք ընելու եմ :»

Իր օրապահիկին համար մտաւորանշութեան մէջ եղած տեսնելով թռչնոց դայլայլիկները լսելով, կ'ըսէր. «Ո՛վ սիրուն ու փոքրիկ արարածներ, պէտք չէ՞ որ ես ալ ձեզի պէս ուրախ ըլլայի ու երգէի, ձեզի համար Յիսուս ըսաւ մեզի. «Տեսէ՛ք սա թռչունները, որ ոչ կը սերմանն, ոչ կը հնձն և ոչ կ'ամբարնն, սակայն երկնաւոր Հայրը կը սնուցանէ զիրենք. ո՞չ ապաքէն մարդիկ անոնցմէ աւելի յարգի են Աստուծոյ առջեւ :» : Այո՛, Տէր իմ, դու դիս այս թռչուններէն աւելի կը սիրես և պարտաւոր եմ անոնցմէ աւելի դո՛հ և շնորհակալ ըլլալ այս ամայի անտառին մէջ իսկ, ուր թէև մարդկային ձեռք մը ինձի համար չէ սերմանած ու չէ հնձած, սակայն քու շնորհիւդ կրնամ ապրիլ :»

Անտառին մէջ տեղ տեղ բուսած ծաղիկները տեսնելով կ'ըսէր. «Դուք ալ, ո՛ր դեղեցիկ ծաղիկներ, դուք ալ Աստուծոյ խնամատարութիւնը կը հաստատէք. միթէ Յիսուս ձեզի համար չըսա՞ւ թէ, «Տեսէ՛ք դաշտերու ծաղիկները, որ ոչ կ'աշխատին ու ոչ կը հիւսնն, սակայն ես կ'ըսեմ թէ Սողոմոն անդամ իւր ամէն շքեղութեամբը չկրցաւ ամենեւին ամենաչնչին ծաղիկի մը պէս հագուիլ :» Արդ, Աստուած որ դաշտե-

րուն խոսակերտ այսպէս կը զարդարէ, ո՛չ ապաքէն զձեզ աւելի շքեղապէս պիտի զարդարէ ո՛վ կարճամիտ մարդիկներ: Ուստի չեմ ուզեր որ ես ալ կարճամիտ ըլլամ, թէեւ չեմ կրնար ոչ մանել ու ոչ կարել, և չպիտի տանջեմ ինքզինքս ըսելով. «Արդեօք ի՞նչ պիտի ուտեմ, ի՞նչ պիտի խմեմ և ի՞նչ պիտի հագնիմ, այլ Նախախնամութեան տնօրէնութեանը պիտի ապաւինիմ որ կը հոգայ ինծի պէտք եղած ամէն բաները:

Ամառը սաստիկ տաք եղած ժամանակ, երբ իր ծարաւը անցունելու համար աղբիւրին կը մօտենար, ո՛վ Տէր, կը դռչէր, ինչպէս որ այս աղբիւրը իմ ցամքած շրթունքս կը դռվացնէ, նոյնպէս քու Աստուածային խօսքերդ ալ հոգիս կը դռվացնեն. վասն զի դու էիր ըսողը. «Ով որ ծարաւի է թող ինծի դայ, ես անոր ծարաւը կ'անցունեմ. իմ անոր տուած ջուրս՝ յաւիտենական կենաց համար պիտի ըլլայ: Այո՛, այս հոգեւոր աղբիւրը, որ է ճշմարիտ հաւատքը, ուրախութեամբ և մխիթարութեամբ կը լեցնէ իմ հոգիս, որ արտաքին մխիթարութիւններէ ու ընկերային զուարճութիւններէ զրկուած է:»

Անմարդաբնակ անտառը շրջապատող ահւելի ժայռերը քննելով, որոնք հաղարաւոր տարիներէ ի վեր հողմերուն և մրրիկներուն դէմ դրած էին, Յիսուսի սա խօսքերը կը յիշէր. «Ով որ իմ խօսքերուս ականջ կը դնէ և անոնց կը հետեւի, կը նմանի այն մարդուն որ իւր տունը ժայռերուն վրայ կը շինէ:» Ես ալ քու խօսքերուդ վրայ ի՛մ փրկութեանս հիմերը պիտի դնեմ, որպէս զի ժայռերուն պէս հաստատուն ըլլան:»

Փուշերն ու տատասկներն անգամ կարեւոր դասեր կը մատակարարէին իրեն. «Եթէ ասոնք խաղող կամ ուրիշ ընտիր պտուղներ տային կ'ըսէր, ինձ աւելի հաճելի և աւելի օգտակար պիտի ըլլային, բայց Յիսուսի խօսքին համեմատ՝ անկարելի է փուշերէն խաղող և տատասկներէն թուղ քաղել. քանզի բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ, իսկ անպիտան ծառը՝ անպիտան պտուղ: Ուրեմն աշխատիմ ես ալ բարի ծառի նմանիլ և կրցածիս չափ բարիք ընել: Չեմ ուզեր երբէք նմանիլ փուշերու և տատասկներու, որոնք բարի պտուղ չեն տար և մարդը վիրաւորելէն դատ ուրիշ բան չեն ըներ:»

Ահա այսպէս բնութեան հրաշալեաց վրայ սքանչանալով, բարեպաշտ խորհրդածութիւններ կ'ընէր և իւր ժամանակը

կ'անցնէր, բայց ոչ դարնան արեւը և ոչ նոյն իսկ դարուներ իւր ծաղիլներովը և թռչուններովը այս անապատին մէջ իրեն այնչափ քաղցր և այնչափ կրթական երեւցան, որչափ իւր որդւոյն ներկայութիւնը և դաստիարակութիւնը:

Օգը դեղեցիկ եղած օրը իւր զաւակը գրկած դուրս կ'ելնէր ու քարայրին առջեւը կը պտըտէր, գորովանօք անոր հետ խօսելով, թէ և նա չէր կրնար տակաւին իւր մօրը խօսքերը հասկնալ, և իբր ի պատասխան, իւր փոքր բազուկները ժպտով մը մօրը կ'երկնցնէր. այս քաղցր ժպտը բոլոր անտառը կը շքեղացնէր. և ժէնրվիէվի շուրջը եղած տխրութիւնը կը փարատէր, այն ատեն ծնկան վրայ դալով կ'ըսէր. «Ո՛վ Տէր, ո՛րչափ շնորհակալ ըլլամ այս սիրելի զաւակը ինձ պարգեւելուդ համար քիչ է. այս դժնդակ բնակութեանս մէջ ամեն օր ինձ ուրախութիւն, մխիթարութիւն և դուարձութիւն կը պատճառէ: Ո՛վ երկնային Հայր, բարեհաճէ զայն օրհնելու, մեծցնելու և երջանկացնելու: Ո՛հ, ինչպէս դեղեցիկ են անոր աչքերը, ինչպէս անոր դեղին ճակատը ոսկեգոյն խոպոպիքներով զարդարուած է և ինչպէս սիրուն են անոր վարդագոյն այտերը. ո՛հ, ինչպէս հանդարտութեամբ կուրծքիս վրայ կը հանգչի: Այո՛, շատ իրաւամբ մեր Փրկիչը ըսաւ թէ. «Եթէ այս փոքր մանկանց համանիք, արքայութիւնը պիտի չկարենաք մանել»:

Որչափ ցանկալի էր որ աշխարհիս մարդիկը այս անմեղ մանկան պէս հպարտութենէ, նախանձութենէ, ռիսակալութենէ, և ամեն տեսակ միասակար մոլութիւններէ զերծ ըլլային. այն ատեն ստուգիւ արքայութիւնը մեր սրտերուն մէջ պիտի ունենայինք ու այն ատեն այս մանկան իւր մօրը կուրծքին վրայ երջանիկ եղածին պէս՝ մենք ալ այս աշխարհիս մէջ երջանիկ կեննք մը պիտի ունենայինք:»

Շատ անգամ եկեղեցի երթալու մեծ իղձ կ'ըզզար. «Ինչպէս երջանիկ են անոնք, կ'ըսէր, որ անթիւ հաւատացելոց բազմութեան հետ կը միանան և եկեղեցի կ'երթան Աստուծոյ խօսքը լսելու համար: Ո՛հ, եթէ զանգակին ձայնը գոնէ առնէի, ստուգիւ ինքզինքս երջանիկ պիտի համարէի: Սակայն, կը յարէր, համայն բնութիւնը, երկինք և երկիր, նոյնպէս քու տաճարներդ են, ո՛վ Աստուած, և զքեզ սիրող ու փառաբանող սիրտը՝ քու սեղանդ: Ուրեմն այս ժայռուտ անա-

պատը թող քեզի նուիրած իմ տաճարս ըլլայ և թիրտս ալ ա-
նոր սեղանը :

Զմեռը երբ ալ չէր կրնար դուրս ելնել, քարայրին մէջ
փոքր խաչին առջեւը ծնկան վրայ կուգար ու կ'աղօթէր :

ԳԼ. Ժ.

ՅԱԻԱԿԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Փուշերու և վայրի խոտերու մէջ երբեմն բուսած գեղե-
ցիկ ծաղիկի մը պէս Ժէնըվիէվի զաւակը՝ այս առանձնութեան
մէջ հրեշտակային գեղեցկութեամբ կը մեծնար ու կը զարգա-
նար. թէեւ միայն խոտերով, արմատներով, կաթով և ջրով
կը սնանէր, և իր զգեստը այծեամի մորթէ էր, զոր մայրը
օր մը աղուէսի մը բերնէն յափշտակած էր :

Իր իմացականութիւնը քիչ քիչ ամփոփուելով՝ սկսաւ
առարկաները ճանչնալ, մօրը խօսքերը հասկնալ և զանոնք
կրկնել :

Ժէնըվիէվ՝ որ երկար ատենէ ի վեր մարդկային ձայն մը
լսած չէր, աննկարագրելի ուրախութիւն մը զգաց երբ առա-
ջին անգամ անոր խօսիլը լսեց. այն ատեն Ժամերով անոր հետ
կը խօսէր ու քիչ Ժամանակի մէջ քարայրին ու ձորակին մէջ
եղած առարկաներուն անունները սորվեցուց, այնպէս որ այլ
ևս խօսակցելու կարող եղան :

Յաւակին իմացականութեան զարգացումը և որդիական
սիրոյն առաջին զգացումները՝ Ժէնըվիէվի անպատմելի ուրա-
խութիւն մը պատճառեցին, այսպէս ամեն օր նորանոր զուար-
ճութիւններ զգալով՝ ձմեռուան խիստ օրերը իրենց համար
քաղցրութեամբ անցան :

Զմեռուան վերջերը՝ Յաւակ հիւանդացաւ. որով երկար
ատեն չկրցաւ քարայրէն դուրս ելնել : Բայց գարնան սկիզբ-
ները առողջանալով՝ գեղեցիկ առտու մը՝ Ժէնըվիէվ զայն փոքր
ձորակը տարաւ :

Երբ Յաւակին իմացականութիւնը բացուեցաւ, առաջին
անգամ գարնան գեղեցկութիւնը տեսնելով՝ իր վրայ մեծ տպա-

ւորութիւնն ըրաւ . ուստի աչքը չորս կողմը շրջելով . «Մայր իմ, ըսաւ, այսօր ամեն բան փոխուած կը տեսնեմ . ամեն բան առաջուանէ աւելի գեղեցիկ է . այս անտառը ձիւնով պատած էր և այսօր այնպէս կանանչադարդ գեղեցկացած է, որ եղեւինները անոնց քովը սեւ կ'երեւան, թուփերն ու ծառերը որոնք ասկէ առաջ մերկ էին, և հազիւ քանի մը գեղնած տերեւներ ունէին, հիմա քնքուշ և կանանչ տերեւներով ծածկուած են, արեւը աւելի պայծառ կ'երեւի և ջերմութիւն մը կը տարածէ ամէն կողմ: Գետինը նայէ, մայր իմ, ո՛րչափ գեղեցիկ գոյնգոյն անթիւ ծաղիկներ բուսած են: Հապա սա հեշտալուր ձայները ի՞նչ են, որոնք ոստերուն մէջէն ու թուփերուն տակէն կը լսուին . եկու տեսնենք՝ ո՛ւրկից կ'ելնեն այս ձայները, եկու, մայր իմ:

Ժէնրվիէվ մամուռով պատած և դեղին ափիներէ հովա՛նաւորեալ ժայռի մը վրայ նստաւ, զաւակն ալ ծնկացը վրայ նստեցուց և ձմեռուան մէջ ու դարնան առջի օրերը ըրածին պէս՝ քանի մը հաս վայրի տունկերու հունտեր նետեց իրենց առջևը: Անմիջապէս բազմաթիւ թռչուններ եկան հոն ժողվուեցան զանոնք ուտելու: Ահա այս թռչուններն են, ըսաւ մայրը, որ այնպէս հեշտալի կերպով կ'երգեն:

— Ո՛վ փոքրիկ գեղեցիկ արարածներ, պոռայ մանուկը ուրախութենէն յափշտակուելով, այնպէս ներդաշնակաւոր երգողը դ՞ուք էք ո՛հ, այո՛, ձեր ձայնը ազուաներուն ձայնէն աւելի քաղցր է, որոնք ձմեռուան մէջ տխուր կերպով կը կանչեն, և դուք անոնցմէ աւելի գեղեցիկ էք: Բայց ըսէ ինձ, մայր իմ, ի՞նչ է պատճառը որ բնութիւնը այսպէս գեղեցիկ է այսօր . այս ամեն հրաշալի բաները ո՞վ հոս ամփոփեց . չեմ կարծեր որ հիւանդութեանս ժամանակ դուն զարդարած ըլլաս այս անտառը . որովհետեւ վայրկեան մը քովէս չգատուեցար, ասկէ զատ, չեմ կարծեր որ դուն կարող ըլլաս ասոնք ընելու:

— Ոչ, սիրելի զաւակս, ես կարող չեմ բան մը ընելու, պատասխանեց մայրը, կը յիշե՞ս՝ արդէն ըսի քեզ թէ մենք երկնաւոր Հայր մը ունինք, որ արեւը, լուսինը և մոլորակները ստեղծեց, նոյն հայրերնիս է որ այս ամեն տեսածներդ զարդարեց՝ որպէս զի մենք զուարճանանք:

— Ո՛հ, ինչպէս բարի և ճարտար է մեր երկնաւոր Հայրը ըսաւ Յաւակ:

Այն ատեն ժէնրվիէվ սորվեցուց անոր թէ ի՞նչպէս Աստուած աշխարհս ստեղծեց, թէ Աստուած է միայն բացարձակ տէր և իշխան տիեզերաց, թէ առանց անոր հրամանին՝ տերեւ մը անգամ չի շարժիր ու մեր պէտքերուն համար ամեն բան առաջուց հոգացած է, և մենք պարտիմք ամեն ժամանակ սիրել, պաշտել և փառաբանել զայն:

Հետեւեալ առտու՝ Յաւակ՝ մայրիկը խիստ կանուխ արթնցաւ, որպէս զի երթան տեսնեն թէ Աստուած նոյն զիշերը ուրիշ ի՞նչ ըրաւ: Ժէնրվիէվ ժայռերուն մէջտեղը ելակներ տեսնելով՝ իր որդւոյն ցուցուց որ հասածները ժողովէ: Յաւակ անոնցմէ իր մօրը տուաւ և ինքն ալ կերաւ. «Ո՛հ, ի՞նչպէս բարի է Աստուած, ըսաւ, որ մեզ այսպիսի ախորժելի պտուղներ կուտայ:

— Այո՛, զաւակս, բայց մի մոռնար անոր շնորհակալ ըլլալու:

Այն ատեն Յաւակ ծնկան վրայ դալով և իր նայուածքը դէպի երկինք վերցնելով ըսաւ. «Շնորհակալ եմ, բարի Աստուած, օրհնեալ ըլլայ անունդ որ մեզի ասանկ ազուր ելակներ տուիր ուտելու:»

Այս ըսելով դարձաւ իր մօրը հարցուց. «Արդեօք Աստուած լսեց իմ խօսքերս, մայր իմ:»

— Այո՛, անշուշտ, պատասխանեց մայրը ժպտելով ու զայն իր գրկացը մէջ սեղմելով յարեց. «Մտքէդ անցած խորհուրդներն անգամ գիտէ Աստուած եւ ամեն բան կը տեսնէ ու կը լսէ:»

Յաւակ ամեն օր կ'ուզէր որ մայրը զինքը փոքր ձորակը տանի որ հոն զբօսնուն և խօսակցին:

Հետեւեալ իրիկունը անձրեւ դալով, նոր տերեւներ և ծաղիկներ բացուեր էին. Յաւակ մեծ ուրախութեամբ իր մօրը քովը վազելով. «Մայր իմ, ըսաւ, տես, ինչպէս նոր ծաղիկներ բացուեր են այս իրիկուն, բայց սա կոկոնին ալ նայէ, կ'երեւի թէ Աստուած այս զիշեր ժամանակ չէ ունեցեր զայն լմնցնելու:

— Ո՛հ, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէվ, Աստուած ամենակարող է. մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ բոլոր անտառը ծաղկեցնել և չորցնել:

— Բայց, կրկնեց Յաւակ, ի՞նչպէս Աստուած մութ տեղը և առանց ճրագի կրցաւ աշխատիլ:

— Աստուած ճրագի պէտք չունի, ցորեկուան պէս դիշերն ալ կը տեսնէ, մինչեւ իսկ ամենածածուկ և անթափանց տեղերը պահուած գաղտնի բաներն ալ կը տեսնէ:

Առտու մը Յաւակ ուրախութեամբ մօրը քովը վազելով ըսաւ. «Մայր իմ, եկու հետս որ խիստ գեղեցիկ բան մը ցուցնեմ քեզի: Եւ մօրը ձեռքէն քաշելով մացառներուն քով տարաւ, «Նայէ, մայր իմ, սա փշալից մացառներուն ներսը շինուած գեղեցիկ բան մը կայ:

— Թռչունի բոյն է այն, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէվ. ինչպէս որ բնակելու համար մենք քարայր մը ունինք, թռչուններն ալ բոյն ունին, որ խիստ ճարտարութեամբ շինուած է: Մէջը նայէ, կրկնեց զայն գրկելով, թռչնիկները կը տեսնե՞ս, դեռ ո՛չ փետուր ունին, ո՛չ կրնան թռչիլ և ոչ ալ բոյնէն դուրս ելլել:

— Ի՛նչ գեղեցիկ և քնքուշ փոքրիկ թռչուններ են ասոնք: Բայց ըսէ ինձ, մայր իմ, արդեօք ցուրտէ և անօթութենէ չե՞ն մնասուիր:

— Ո՛հ, սիրելի զաւակս, բարեբարն Աստուած զանոնք պատսպարելու համար հոգ կը տանի: Բոյնին մէջը մամուռներով և տաւնկերով փափուկ աղուամազով պատած է, որպէս զի թռչնիկները տաքնան և հանգիստ ընեն. բոյնը կլոր ձեւ մը ունի, որպէս զի ասդին անդին զարնուելով՝ ձագերը չմնասուին: Տես ի՛նչ ճարտարութեամբ այս թռչնիկներուն հայրն ու մայրը սա զարմանալի բոյնը շինած են, որուն նմանը մենք չենք կրնար շինել: Աստուած սորվեցուցած է անոնց որ իրենց ձագերուն պահպանութեանը համար բոյն շինեն: Գիշերը, առտու և իրիկուն օդը զովանալուն պէս՝ մայրը կը վազէ կուգայ, եւ իր թեւերը անոնց վրայ տարածելով՝ բոյնին մէջ կը նստի, որպէս զի ցուրտէն զանոնք պատսպարէ: Այս մացառներուն փուշերն անգամ իրենց ծառայութիւն կը մատուցանեն, վասն զի չար եւ որկրամոլ ագռաւները զանոնք ուտելու համար

եկած ժամանակնին՝ փուշերէն կ'արգիլուին եւ չեն կրնար ա-
նոնց մօտենալ : Բայց այս թռչնիկներուն մայրը խիստ փոքր
ըլլալուն՝ առանց վիրաւորուելու դիւրութեամբ մը փուշերուն
մէջէն կրնայ անցնիլ : Կը տեսնե՞ս, սիրելի զաւակս, բնութեան
մէջ ամեն բան, փուշերն անգամ Աստուծոյ բարութիւնը և
նախախնամութիւնը կը յայտնեն :

Ժէնըվիէվ իր խօսքը դեռ լմնցուցած չէր, երբ թռչնիկ-
ներուն մայրը թռչելով մացառներուն մէջ մտաւ և լոյնին
ծայրը կեցաւ : Անմիջապէս բոլոր ձագերը գլուխնին վերցուցին
և ճռուողելով կտուցնին բացին, մայրերնին անոնց ուտելիք
տուաւ : Ասոնք տեսնելով ծաւակ՝ ուրախութենէն կը ցատկէր :

«Թռչնիկները, կրկնեց Ժէնըվիէվ, իրենց ուտելիքը հոգա-
լու անկարող ըլլալով, մայրերնին իրենց կը բերէ. եթէ բերած
հունտերը մեծ և կարծր ըլլան, նախ զանոնք կը փշրէ, իր
բերնին մէջ կակղցնելէն ետքը կուտայ : Միթէ Աստուծոյ այս
կարգադրութիւնը զարմանալի չէ : Աստուած իր բոլոր արա-
րածոց, մինչեւ իսկ ամենափոքր թռչնոց պէտք եղածը առա-
ջուց հոգացած է. նոյն հոգատարութիւնը մեր վրայ ալ ունի,
այո՛, սիրասուն զաւակս, մինչեւ այս վայրկեանիս զքեզ ամեն
վտանգներէ նա ինքն ազատեց, և միշտ պիտի պահպանէ» :

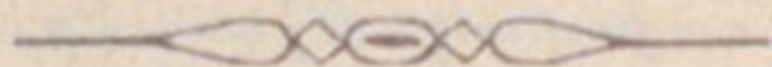
— Այո՛, մայր իմ, բարի Աստուած զմեզ մինչեւ ցայսօր
խնամեց ու զիս ալ քեզի տուաւ որ սիրես. այո՛, գիտեմ որ
այս թռչունին իր ձագերը սիրելէն աւելի զիս կը սիրես, ա-
ռանց քեզի ես շատոնց կորսուած էի» : Այս ըսելով իր մօրը
փաթտուեցաւ :

Ճաւակ ամեն օր նորանոր բաներ կը գտնէր իր մօրը ցու-
ցնելու և անոնց վրայ հարցումներ ընելու, և որովհետեւ մօրը
միակ հոգը անոր դաստիարակութիւնն էր և զայն զբօսցնելու
համար տղայական խաղալիք մը չունէր և ոչ ալ ընկեր մը,
ուստի իր իմացականութիւնը քիչ ժամանակի մէջ մեծ յառաջ-
դիմութիւն ստացաւ : Ճաւակ իր մօրը վրայ չափազանց սէր
ունէր, ամեն առտու գեղեցիկ ծաղիկներ ժողովելով փունջ մը
կը չինէր, և իր ձեռքովը եղէգով հիւսած գեղեցիկ փոքր կո-
ղովներու մէջ ելակներ, վայրի մորմենիներ և ուրիշ վայրի
պտուղներ կը ժողովէր ու իր մօրը կը տանէր. իրենց մերկ քա-
րայրը խխունջներու, խեցեմօրթներու և անոնց նման փայլուն
քարերով կը զարդարէր :

Բնութեան մէն մի տեսարանը Յաւակին վրայ ազդեցութիւն կ'ընէր . ծաղիկներուն բացուիլը , պտուղներուն աստիճանաբար հասուննալը , թռչուններուն մեծնալը , արեւուն ծագիլը , փարը մտնելը , ծիածանին ելելիլը՝ իր զարմանքը կը գրգռէին , և շատ անգամ իր մայրը կը կանչէր որ իրեն հետը բնութեան վրայ զմայլի , ու միասին Ամենակարողին շնորհակալ կ'ըլլային՝ որ իրենց համար այնչափ բաներ ստեղծեր էր :

Ժէնըվիէվ իր որդւոյն այնպէս մեծնալը տեսնելով , ուրախութեան արտասուք կը թափէր և կ'ըսէր . «Ո՛վ Տէր , անմեղ սիրտը թէեւ անապատին մէջ ըլլայ , արքայութեան մէջ կը կարծէ զինքը , և զքեզ սիրող ու միշտ իր սրտին մէջ ունեցող անձը դժբաղդութեանց և փորձութեանց մէջ իսկ երկնային երջանկութիւն մը կ'զգայ» :

Ժէնըվիէվ զգուշացուց իր զաւակը այն կողմերը առատութեամբ գտնուած թունալի տունկերէն , որոնք խիստ փայլուն և գեղեցիկ գոյներ ունէին . և պատուիրեց որ առանց իրեն ցուցնելու բան մը չուտէ : Սորվեցուց անոր հմանապէս անհնազանդութեան , յամառութեան , անձնահաճութեան եւ որկրամոլութեան վտանգները : «Այս պակասութիւնները , կ'ըսէր , թունաւոր տունկերէն աւելի վտանգաւոր են . մեղքը շատ անգամ այս տունկերուն կը հմանի , որոնք փայլուն կ'երեւին , բայց անոնց գործածութիւնը մահացու է : Այո՛ , շատ անգամ չարութիւնը բարիք գործելէն աւելի մեր սիրտը կը գրաւէ եւ մեր միտքը կը հրապուրէ , բայց պէտք է զգուշանալ Աստուծոյ կամաց դէմ գործելէ :

ԳԼ. ԺԱ.

ՋՄԵՌԸ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Այսպէս անմեղ զբօսանքներով գարունը և ամառը անցուցին ու աշունը եկաւ . երկնից երեսը գրեթէ միշտ խիտ եւ տխուր ամպերով ծածկուած էր . երկիրը նոր բան մը չէր բուսեր , թռչունները իրենց երգերը գաղրեցուցեր եւ անոնցմէ շատերը այն կողմէն հեռացեր էին . ծաղիկները կը թառամէին

ու կ'ոչնչանային, եւ տերեւները դեղնելով կ'իյնային եւ կամ
ցրտաշունչ հողմերէն աստ անդ կը նետուէին :

Ժէնըվիէվ երբ ձմեռը մօտենալուն վրայ սիրտը կտորած՝
քարայրին դրանը առջեւ նստեր կը մտածէր, ահա Յաւակ իրեն
քով վազելով գոչեց :

— Մայրի՛կ, միթէ Աստուած այսուհետեւ պիտի չսիրէ՞
զմեզ որ այսպէս անտառին ծառերը ու տունները հետզհետէ
կը չորնան ու տերեւնին կը թափեն, արդեօք աշխարհս պիտի
վերջանայ :

— Ո՛չ, զաւակս, պատասխանեց Ժէնըվիէվ, որչափ որ
մենք բարի ըլլանք, Աստուած այնքան պիտի սիրէ զմեզ : Ինչ
որ կը տեսնենք երկրիս վրայ՝ անցաւոր բաներ են, մի միայն
աստուածային սէրն է յաւիտենական : Բնութեան այս մերկա-
ցումը ուրիշ բան չի նշանակեր բաց եթէ ձմեռուան մօտենալը .
ձմեռէն ետքը դարուն պիտի գայ, այսպէս կ'ըլլայ ամեն տարի .
նմանապէս, տառապանքէն ետքն ալ ուրախութիւն կուգայ,
թէեւ մարդ նեղութեան մէջ եղած տտենը՝ ետքէն դալիք ու-
րախութեան չի հաւատար : Իսկ ես պիտի չի դժգոհանամ, եւ
բոլոր յոյսովս հանդերձեալ երջանկութեանս վրայ պիտի մտա-
ծեմ որպէս զի քեզի պէս հանգիստ եւ ուրախ ըլլամ :

Ժէնըվիէվ սկսաւ իր ձմեռուան համար պատրաստութիւն-
ները տեսնել . վայրի խնձորներ, տանձ, կաղին, սալոր, վեր-
ջապէս ուտուելիք պտուղները կը հաւաքէր, բաց ասկից, Յա-
ւակին օգնութեամբը եղնիկին համար չոր խոտեր կ'ամբարէր :
Իրենց օրապահիկէն աւելի հազուաւոր կը մտածէր : Ունեցած
մէկ շրջազգեստը այնչափ տարիներէ ի վեր գիշեր ցորեկ հա-
գած ըլլալէն ալ եւս պատառ պատառ եղած էր : Արտասուա-
լից աչօք քարայրին դուռը նստած ի զո՛ւր կը ջանար կա-
պերտները փուշերով ու խոտի թելերով իրար կպցնել : «Աւա՛ղ
կ'ըսէր հառաչելով, ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայի՝ եթէ ասեղ
մը ու քանի մը թել դերձան ունենայի : Ո՛հ, ընկերութեան
մէջ ապրող ո՛րչափ մարդիկ կան, որոնք Աստուծոյ անթիւ
բարիքները կը վայելն ու ամենեւին մտքերնէն չեն անցըներ
Անոր շնորհակալ ըլլալու :

Օր մը Յաւակ մօրը տրտմութիւնը տեսնելով ըսաւ .

— Մայր իմ, կը յիշե՞ս, անցած օր երբ քեզի կը հապցնէի

Թէ ինչո՞ւ համար մեր եղնիկը բո՛ւրդերը վրայէն կը թափէ . պատասխանեցիր որ Աստուած տարին երկու անգամ՝ նոր զգեստ կուտայ անոր :

— Ճշմարիտ է, դաւակա :

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը յուսահատիս, բարին Աստուած անշուշտ քեզի ալ նոր զգեստ մը պիտի տայ, վասն զի անտարակոյս զքեզ մեր եղնիկէն շատ աւելի կը սիրէ :

— Իրաւունք ունիս պատասխանեց Ժէնրվիէվ ժպտելով, պէտք է որ այս մասին անհոգ ըլլամ. Աստուած մեր ամեն պէտքերը կը հոգայ, նա որ անասնոց ու ծաղկանց նոր զգեստներ կը պարգեւէ, անշուշտ մեզի ալ պիտի տայ :

Քանի մը օր անցնելէն ետքը Յաւակին պատուիրելով որ քարայրէն դուրս չելլէ, խոշոր փայտ մը առաւ ձեռքը, կաթով լեցուն դդումի ամանը պարանոցէն կախեց եւ անտառին հեռաւոր անկիւնները գնաց, որպէս զի ուտուելիք պտուղներու ուրիշ ծառեր ալ գտնէ : Բարձր լերան մը գագաթը հասնելով, ծառի մը տակ նստաւ քիչ մը յոգնութիւն առնելու, ու երբ կաթին ամանը բերանը տանելու վրայ էր՝ ահա յանկարծ աեսաւ ահուելի դայլ մը՝ որ բերանը ոչխար մը առած՝ լերան միւս կողմէն վազելով կուգար . գիշատիչ կենդանին երբ Ժէնրվիէվին մօտենալով դայն տեսաւ՝ կանգ առաւ ու կատաղութեամբ սկսաւ անոր նայիլ : Ժէնրվիէվ առջի բերան բաւական սոսկաց, բայց ոգեւորուելով քովը ունեցած փայտովը գայլին վրայ յարձակելով, անանկ սաստիկ հարուած մը իջեցուց գըլխուն, որ գաղանը զգացած ցաւէն սլարտաւորուեցաւ ոչխարը բերնէն ձգել և մինչեւ լերան ստորոտը գլորիլ, ուսկից ոռնալով փախաւ : Ժէնրվիէվ թէեւ ոչխարին քով վազելով աշխատեցաւ անոր բերնին մէջ քանի մը կաթիլ կաթ լեցնել որպէս զի դայն կենդանացնէ, բայց չի յաջողեցաւ, վասն զի խեղճ անասունը արդէն մեռած էր :

Այս անկենդան ոչխարին երեւոյթը Ժէնրվիէվի մտքին մէջ դառն յիշատակներ արթնցուց . « Խեղճ ոչխար, ըսաւ հառաչելով, անշուշտ դու ալ իմ ծննդավայրս ծնած ես . ինչու հիմա ողջ առողջ չըլլայիր որ ուրախութեամբ զքեզ անուցանէի և խնամէի, ո՛րչափ պիտի զուարճանար դաւակա քեզ տեսնելով : Թերեւս ամուսնոյս բաղմաթիւ հոտերէն ես, ո՛հ Տէր Աստուած

գոչեց յանկարծ, ի՞նչ կը տեսնեմ, այո՛, այս ոչխարը մերն է, վասն զի մեր հովիւներուն շինած նշանը կայ վրան։ Ո՛հ, ուրեմն ինչո՞ւ ողջ չըլլայիր, և ինչո՞ւ մարդկային ձայն մը չունենայիր որպէս զի երբ հարցնէի թէ ի՞նչ կ'ընէր իմ ամուսինս, պատասխանէիր. թէ արդեօք ժէնըվիէվի վրայ կը մտածէ՞ տակաւին, արդեօք սրտմտած է թէ ոչ անմեղութիւնս ճանչցած. աւա՛ղ, նա այսօր հոն առատութեան մէջ կ'ապրի, իսկ ես հոս առանձնութեան և թշուառութեան մէջ կը տառապիմ։

Յանկարծ միտքը նոր խորհուրդ մը եկաւ։ «Կ'երեւի թէ իմ ծննդավայրէս շատ հեռու ըլլալու չեմ, ըսաւ ինքնիրեն, որովհետեւ այս գայլը պիտի չկրնար ոչխարը մինչեւ հոս բերել։ Արդեօք զաւակս առնեմ ծննդավայրս վերադառնա՞մ։» Ասոր վրայ երկար ատեն մտածեց յորդ արտասուք թափելով և վերջապէս ըսաւ։ «Ո՛հ, աւելի աղէկ է որ հոս կենամ քանզի երդում ըրած եմ. եթէ վախէս ստիպեալ ըրած ըլլամ այն երդումը, դարձեալ իրաւունք չէ որ դրժեմ։ Եւ ո՞վ գիտէ՝ կարելի է այս բռնելիք յանդուգն ընթացքովս կեանքս ազատող երկու անձանց մահուան պատճառ ըլլամ։ Ո՛հ, ո՛հ, հոս պիտի մնամ, որչափ որ Աստուած կամի։ Եթէ Աստուծոյ կամքը զիս այս անապատէն հանել է՝ օր մը քանի մը գթասիրտ անձանց քայլերը կրնայ այս անբնակ անտառը առաջնորդել։ Աւելի լաւ է թշուառութեան համբերել քան թէ խիղճը բեռնաւորել։

Այն ատեն դնաց աղբիւրին եղերքէն կարծր և սուր խեցի մը գտաւ, անով՝ ոչխարին վրայի մորթը հանեց և աղբիւրին ջուրով լուալէն ու արեւէն չորցնելէն ետքը վրան առաւ և իրիկունը ուշ ատեն քարայրը դարձաւ։ Յաւակ հեռուէն զայն տեսնելուն պէս անոր ռոջեւը վազեց և ուրախութենէն պոռաց. «Ո՛ւր մնացիր յայր իմ, զիս մտատանջութեան մէջ թողուցիր»։ Բայց յանկարծ զարմանքով կանդ առաւ. վասն զի մութէն և վրայի մորթէն զայն չճանչնալով՝ անմիջապէս ետ քաշուեցաւ, որպէս զի քարայրին մէջ պահուի, ու երբ իր մօրը ձայնը լսեց որ կ'ըսէր. «Մի՛ վախնար, սիրելի զաւակս, ես եմ», սիրտը հանդարտեցաւ։

— Դո՛ւն ես մայր իմ, պոռաց, օրհնեալ ըլլայ Աստուած բայց ըսէ ինծի ի՞նչ է այդ վրայինդ, հիմա ինծի պէս հագուած ես, այդ զգեստը ուրկի՞ց գտար։

— Բարերարն Աստուած պարգեւեց զայս :

— Ես քեզի չըսի՞, սիրելի մայր իմ, թէ Աստուած ձմեռուան համար քեզ նոր զգեստ մը պիտի տայ : Ի՞նչ հաստ և ձերմակ զգեստ մըն է այդ, աւելցուց, ձեռքովը ոչխարին մորթը շոշափելով, ստուգիւ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է այս :

Այս ըսելով քարայրին մէջ մտան, երբ Յաւակ աման մը կաթ և պտուղներով լեցուն փոքր կոզով մը բերաւ իր մօրը առջեւ դրաւ, այն ատեն ժէնրվիէվ մի առ մի պատմեց անոր այս մորթին ի՞նչ կերպով ձեռք բերած ըլլալը :

Երբ ձմեռը սաստկացաւ, ժէնրվիէվ և Յաւակ պարտաւորութեցան քարայրէն դուրս չելլել, միայն օդը բաց և գեղեցիկ օրերը ձորակին մէջ քիչ մը պտրտելու կ'ելլէին :

— Սիրելի զաւակս, ըսաւ օր մը ժէնրվիէվ պտրտած ատեննին, Աստուծոյ մարդասիրութիւնը և հայրական խնամքը ձմեռուան մէջ անգամ ամէն տեղ կրնանք տեսնել : Տե՛ս, արեւը ձիւնին վրայ իր ճառագայթները տիւած ժամանակը կարծես թէ կարմիր, կապոյտ և կանանչ կայծեր կ'արձակէ վրան. թէև ծառերը իրենց տերեւներէն մերկացած են, բայց Աստուած եղեւիններուն տերեւները կանանչ թողուցած է, որպէս զի անտառին անասունները կարենան պատսպարան մը գտնել : Խուիւններուն (չալը չըրբը) վրայ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ անգամ կապոյտ և թարմ մրգիկներ կը գտնուին որպէս զի թռչունները անոնցմով կերակրուին :

«Տես, մեր աղբիւրը ամենեւին չը սառիր, որպէս զի թէ մենք և թէ թռչունները կարենանք անկէ ջուր խմել. ջուրին բուրրափքը տեսակ մը ջրային խոտեր կ'աճին, անոնցմով բազմաթիւ թռչնիկներ կը սնանին : Աստուած ամենադժնգակ եղանակին մէջ անգամ իր շնորհքը և բարութիւնը արարածոց կը պարգեւէ :»

Գէշ օդ և սաստիկ հով եղած օրերը՝ Յաւակ քարայրին դրան առջեւ սերմեր և հունտեր նետելով տեսակ տեսակ թռչուններ հոն կը ժողվուէին որ ուտեն. շատ անգամ ալ՝ չոր խոտեր կը դնէր քարայրէն դուրս որպէս զի այծեամիները և նապաստակները եթէ անօթենային՝ վաղելով հոն կուգային. ասանկով այս կենդանիները այնչափ ընտանեցան որ նապաստակները իր ձեռքէն կուգային ուտելու, և այծեամիներն ալ հետը կը կաղային ցատկելով և վազվառելով :

Չմեռուան երկար գիշերները՝ ժէնրովիէվ շատ անհանգիստ կ'ըլլար, քանզի Յաւակ առջի իրիկուընէ կը քնանար, և ինքը առանձին մութ քարայրին մէջ նստած երկար ատեն արթուն կենալով, չէր կրնար քնանալ. «Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայի, կ'ըսէր, եթէ ճրագ մը, գիրք մը և կամ կանեփ և իլ մը ունենայի: Իմ ծառաներէս ամենէն յետինն անգամ այսօր ինծմէ շատ աւելի երջանիկ է, անոնք ճմեռուան երկար գիշերները տաք սենեակի մէջ կ'անցընեն, ճրագին լուսովը կը մանեն և խօսակցութեամբ ու ծիծաղներով երկար գիշերները վայրկեաններու պէս կ'անցընեն»:

Բայց անմիջապէս յիշելով դարարիչն Աստուած, իր տըրտում խորհուրդները կը մոռնար ու կը յարէր: «Ի՛նչպէս երջանիկ է մարդ, որ Աստուծոյ կը հաւատայ և իր յոյսը անոր վրայ կը դնէ. առանց քեզի՝ ո՛վ Աստուած իմ, շատոնց ես յուսահատութենէս պիտի մեռնէի: Դու միայն ո՛վ երկնային Հայր, կարող ես կենաց ամէն վիճակին մէջ քաղցր մխիթարութիւններ տալ քու արարածներուդ»:

ԳԼ. ԺԲ.

Ժէնրովիէվ ԿԸ ՀԻԻՍՆԴԱՆԱՅ

Ժէնրովիէվ իր որդւոյն հետ վեց տարիներ այրին մէջ անցուց, բայց եօթներորդ ճմեռուան մէջ կրած նեղութիւննին ամենը գերազանցեց: Սաստիկ ձիւն մը գալով լեռներն ու դաշտերը պատեց և կաղնիներուն և եղեւիններուն ամենէն ուժեղ ոստերն անգամ ձիւնին ծանրութենէն սկսան կոտորտիլ:

Պարապ տեղը ժէնրովիէվ քարայրին մուտքը ծառերու ոստերով կը գոցէր և իր որդւոյն հետ անկիւն մը կ'ուզէր պատըսպարուիլ. հիւսիսային հողմը սաստկութեամբ փչելով, ձիւնը մինչեւ ներս կը լեցնէր և խեղճերը թրջելով կը սառեցնէր. քարայրին պատերուն վրայ ալ սառոյցներ կը կախուէին. եղնիկին բնական տաքութիւնը բաւակոն չէր այս սոսկալի ցուրտը մեղմացնելու: Աղուէսները ցուրտէն նեղուելով կը պոռային և գիշերները գայլերուն ոռնալու ձայները բոլոր անտառը կը հնչեցնէին:

Ժէնըվիէվ թէ՛ այս անտանելի ցուրտին պատճառաւ և թէ որդւոյն հետ վայրի դազանաց կերակուր ըլլալու երկիւղէն՝ ամբողջ գիշերներ աչքը չգոցած անցուցած էր։ Յաւակ որ իր ծնունդէն ի վեր խիստ կեանք մը անցընելու վարժուած էր, ցուրտին կը դիմանար և շատ առողջ էր։ Սակայն Ժէնըվիէվ, այն դժբաւկան քնքուշ իշխանուհին, որ փառաւոր ապարանքի մէջ խնամով մեծցած էր, ա՛լ չէր կրնար դիմանալ այն ցուրտ և խոնաւ քարայրին մէջ բնակելու։ «Ո՛հ, կ'ըսէր արտասուելով, եթէ քիչ մը կրակ ունենայի, ուրիշ բան չէի ուզեր առ այժմ, բայց այս բանը անկարելի ըլլալով՝ թերեւս ցուրտէն այս անսահման անապատին մէջ մեռնիմ։ Սակայն, ո՛վ Տէր, թող քու կամքդ կատարուի, քու հրամանիդ կը հնազանդիմ)»։

Իր վարդապետին քնքուշ դէմքը փոխուեր և մեռելատիպ գոյն մը առեր էր։ Իր քաղցր աչքերը խոռոչացած՝ իրենց փայլունութիւնը կորսնցուցեր էին, և թշուառուհին այնչափ նիհարցեր էր, որ զինքը տեսնողը պիտի վախնար։

— Ի՞նչ ունիս, սիրելի մայր իմ, պոռաց Յաւակ տրտմութեամբ, որ բոլորովին այլակերպած ես։

— Սիրելի դաւակս, պատասխանեց Ժէնըվիէվ, շատ հիւսանդ եմ և կը կարծեմ թէ պիտի մեռնիմ։

— Պիտի մեռնի՞ս, ի՞նչ ըսել է մեռնիլ, դուռն ամենեւին ատոր վրայօք բան մը չըսիր ինծի։

— Պիտի քնանամ և մէյ մըն ալ պիտի չարթննամ, այն ատեն աչքս արեգակը պիտի չտեսնէ, ականջներս քու ձայնդ պիտի չլսեն, մարմինս պաղ՝ երկրի վրայ անզգայ տարածուած պիտի մնայ, այն ատեն պիտի չկրնամ ամենեւին տեղէս շարժիլ և վերջապէս մարմինս պիտի փտի և հող դառնայ։

Այս խօսքերը որ լսեց Յաւակ, անոր սլարանոցը փաթտուեցաւ և միայն սա խօսքերը կրցաւ բերնէն հանել. «Մի մեռնիր մայր իմ, մի՛ մեռնիր կ'աղաչեմ)»։

— Մի լար, սիրուն դաւակ, մեռնիլը կամ չմեռնիլը մեր ձեռքը չէ, երբ Աստուած այնպէս կ'ուզէ կ'ըլլայ։

— Դուռն չըսիր ինձ, մայր իմ, թէ Աստուած բարի է. ի՞նչպէս կրնայ քեզի ասանկ չարութիւն մը ընել։

— Ո՛հ, սիրելի որդեակ, Աստուած ինքը յաւիտենական

ըլլալով, մեզի ալ մշտնջենաւոր կեանք մը կուտայ: Կեցիր այս խօսքս բացատրեմ քեզի. կը յիշե՞ս զգեստներս հինցած ըլլալուն համար վրայէս հանեցի... ու Աստուած աւելի աղէկը տուաւ ինծի, ահա նոյնպէս այս իմ մահկանացու մարմինէս պիտի մերկանամ, որ հող պիտի դառնայ ու ես Հօր Աստուծոյ քով պիտի երթամ. այն ատեն այս ողորմելի մարմնոյս անդ՝ ուրիշ աւելի գեղեցիկ մը պիտի տայ. այո՛, հոն երկինքը ես երջանիկ պիտի ըլլամ, հոն ամենեւին պաղէն և հիւանդու-թիւններէն պիտի չվախնամ, հոն ոչ լաց կայ և ոչ տառապանք, բայց միայն յաւիտենական ուրախութիւն: Ինչպէս որ դարունը ձմեռէն գեղեցիկ է, այնպէս ալ երկինքը երկրէն գեղեցիկ է: Ամէնէն զուարթ դարունը երկնից հետ բաղդատելով տխուր և տրտում գիշերուան կը նմանի: Բարի և առաքինի մարդը օր մը երկինք պիտի ելլէ:

— Մայր իմ, ես ալ հետդ կուգամ ու չեմ ուզեր հոս վայրենի գազաններուն հետ մինակ մնալ, վասն զի անոնց հետ խօսած ատենս ինծի չեն պատասխաներ, ուստի կ'ուզեմ ես ալ քեզի հետ մեռնիլ:

— Ո՛չ, սիրասուն որդեակ, դուն տակաւին պիտի ապրիս. բայց եթէ բարեպաշտ և առաքինի մնաս, անշուշտ օր մը պիտի դաս դիս գտնես երկինքը, քանզի դուն ալ օր մը պիտի մեռնիս: Հիմա մտիկ ըրէ որ ուրիշ բան մը ըսեմ քեզի, երբ տեսնես որ ալ չեմ խօսիր, շունչս կը դադրի, աչքերս կը մարին, չրթունքս կը գունատին և ձեռքերս կը պաղին, երեք օր եւս քովս կեցիր, այն ատեն մարմնոյս անտանելի հոտէն գիտցիր որ մեռած եմ. ուստի ձգէ անապատը, շիտակ դէպի արեւելեան կողմը գնա. երկու կամ երեք օր քալելէդ ետքը այս անտառին ծայրը պիտի հասնիս և մեծ քաղաք մը պիտի տեսնես, որուն մէջ անթիւ մարդիկ կը բնակին:

— Անթիւ մարդիկ, պոռաց Յաւակ զարմանքով, ես կը կարծէի թէ այս աշխարհիս մարդկային արարածները մինակ մենք ենք, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա այդ բանը չըսիր ինծի: Ո՛հ, եթէ քալելու ոյժ ունենայիր, հիմա իսկոյն այն քաղաքը կ'երթայինք:

— Ափսո՛ս զաւակս, այն քաղաքին մարդիկն են որ զիս ալ քեզ ալ պիտի մեռցնէին, բայց զթալով, վայրենի գազաններուն մէջ, այս անապատը ձգեցին:

— Ուրեմն ես ալ չեմ ուզեր անոնց քով երթալ, ես կը կարծէի թէ անոնց ամէնքն ալ քեզի պէս բարի են, մայր իմ, միթէ այն մարդիկն ալ պիտի չմեռնին :

— Այո՛, աշխարհի վրայ ամէն մարդ մահկանացու է, օր մը պիտի մեռնի :

— Ո՛հ, արդեօք կը յիշեն թէ օր մը իրենք ալ պիտի մեռնին :

— Այո, կը յիշեն, բայց իրենց ընթացքը չեն ուղղեր եւ զեղխութեամբ կ'ապրին : Երկիրը անոնց խիստ պատուական պատուէնք կուտայ, զորոնք այս անապատին մէջ չենք կրնար գտնել, խիստ ընտիր ըմպելիներ կը խմեն եւ խիստ քաղցրահամ կերակուրներ կ'ուտեն : Ծաղկանց ամէն գոյները ունեցող պատմութեանները կը հագնին աւ երեւելի մարդիկ՝ խիստ փայլուն եւ թանկագին զարդեր ալ ունին : Բնակութիւննին այնչափ զեղեցիկ է որ չեմ կրնար բերնով պատմել : Չմեռ ժամանակ ալ այնչափ աղէկ պատսպարուած են, որ ամենեւին ցուրտ չեն զգար եւ զիշերները իրենց սենեակները օրուան պէս կը լուսաւորեն : Բայց ասոնց մեծ մասը Առտուծոյ այս ամեն բարութեանց համար ամենեւին չեն մտածեր շնորհակալ ըլլալու, ընդհակառակն զիրար կ'ատեն, իրարու նեղութիւն կը պատճառեն եւ իրարու հետ կը կռուին : Թէեւ գրեթէ ամեն օր իրենցմէ մէկը կը մեռնի, բայց ողջ մնացողները ամենեւին հոգերնին չեն ըներ եւ անկարգ ընթացքնին կը շարունակեն, կարծես թէ յաւիտեանս երկրի վրայ պիտի ապրին :

— Ուրեմն ստուգիւ չեմ ուզեր անոնց մէջ մտնել, ըստ Յաւակ, այն մարդիկը ոչ միայն մեր անտառի ագռաւներէն աւելի չար են եղեր, այլ մեր եղնիկէն ալ անմիտ որ ամենեւին մեր խօսքերը չհասկնար : Կերակուրնին իրենց ըլլայ, աւելի աղէկ կ'ընտրեմ վայրենի անասնոց հետ ուտել, քանզի ասոնք, բաց ի գայլէն, խաղաղութեամբ կ'ապրին իրարու հետ եւ հանդարտութեամբ խօստ եւ տունկ ուտելով կը սնանին, այո՛, աւելի կ'ուզեմ հոս մնալ, քան թէ այս կարդի մարդոց քով երթալ :

— Այսու ամենայնիւ պէտք ես երթալ, անոնք քեզի շարութիւն մը պիտի չընեն : Մտիկ ըրէ ուրիշ ի՞նչ պիտի ըսեմ. մինչեւ հիմա քու երկնային Հօրդ վրայ խօսեր էի, բայց դուն

երկրի վրայ եւս հայր մը ունիս, ինչպէս որ զիս մայր ունեցար :

— Հայր մը ունիմ երկրի վրայ, պոռաց տղան ուրախութեամբ և ու՞ր է հիմա. արդեօք ան ալ քեզի պէ՞ս է և Հօր Աստուծոյ պէս անտեսանելի չէ՞ :

— Այո՛, սիրասուն զաւակ, ըսաւ մայրը, դուն զայն պիտի տեսնես և պիտի խօսիս հետը :

— Պիտի տեսնե՞մ ու պիտի խօսիմ հետը, բայց ինչո՞ւ ինքը չի դար զմեզ տեսնելու և ինչո՞ւ զմեզ առանձին այս վայրի անապատին մէջ թողուցած է, արդեօք ան ալ այնչափ մարդիկներէն մէկն է :

— Ո՛չ զաւակս, հայրդ բարի է, բայց չգիտեր որ մենք այս անապատին մէջ կը բնակինք, չգիտեր որ տակաւին կենդանի ենք : Այնպէս համոզուած է որ մենք սպաննուեցանք, քանզի մարդիկ սուտ խօսքերով հաւտացուցին թէ ես խիստ յանցաւոր մըն եմ :

— Սուտը ի՞նչ կը նշանակէ, ընդմիջեց Յաւակ :

— Չեղածը կամ մարդու մտքէն չանցածը խօսելուն սուտ կ'ըսեն. օրինակի համար, մարդիկ իրարու կ'ըսեն թէ զիրար կը սիրեն, մինչդեռ զիրար կ'ատեն, ահա այս է սուտ խօսիլը :

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ բանը, ամենեւին ատանկ խորհուրդ մը եկած չէ միտքս : Ո՛հ ի՞նչ տարօրինակ էակներ են եղեր մարդիկ :

— Այսպէս ուրեմն սուտով մը հայրդ խաբեցին, ըսաւ Ժէնրվիէվ, աչքէն վազած արտասուքը օրբելով ու զաւկին հասկցածին չափ իր պատմութիւնը անոր պատմելէն ետքը աւելցուց. «Տես այս ոսկի մատնիս, զոր քու հայրդ տուած է ինձի» :

— Հայրս տուած է քեզ, ո՛հ, տուր ուրեմն որ մօտէն նայիմ անոր, մեր երկնային Հօր զեղեցիկ պարգեւները, ինչպէս արեւը, լուսինը և ծագիկները արդէն տեսած եմ, բայց երկրային հօրս պարգեւները տեսած չեմ տակաւին» :

Ժէնրվիէվ մատնին մատէն հանելով անոր տուաւ. «Ո՛հ, ի՞նչ զեղեցիկ է, ըսաւ Յաւակ. հայրս ասկէ աւելի ուրիշ զեղեցիկ բաներ ունի, և ինձի ալ պիտի տայ :

— Անշուշտ, ըսաւ Ժէնրվիէվ մատնին վերտին մատը

դնելով : Երբ ևս մեռնիմ, այս մատնին մատէս հանէ առ,
քանզի մինչեւ մեռնիլս կ'ուզեմ պահել զայն ինչպէս որ սէրս
և հաւատարմութիւնս մինչեւ ցմահ պահեցի : Անոր վրայ ու-
նեցած սէրս այս մատնին ոսկին նման մաքուր էր և հա-
ւատարմութիւնս յաւիտենական : Երբ մարդոց մէջ մտնես,
Սիկիսմանտ կոմսը հարցուր, քանզի հայրդ այսպէս կը կոչուի :
Աղաչէ դիմացդ ելլող մարդոց որ քեզ անոր քովը տանին,
բայց քու ո'վ ըլլալդ և ի'նչ պատճառաւ կոմսին քովը երթալ
ուզելդ մի' ըսեր, մատնին ալ ամենեւին մէկու մի' ցուցնէր,
հօրդ առջեւը ելնելուդ պէս մատնին անոր տուր և ըսէ. «Հայր
իմ, մայրս այս մատնին քեզ կը ղրկէ որ քու որդիդ ըլլալս
հանչնաս : Մայրս քանի մը օր առաջ մեռաւ և վերջին անգամ
մըն ալ քեզ բարեւելով՝ կ'ըսէ թէ ինքը անմեղ էր և քու ը-
րածիդ համար կը ներէ քեզի . երկրի վրայ զքեզ տեսնել չկա-
րենալով, յոյս ունի վերստին երկինքը տեսնելու : Կը խնդրէ
որ միշտ առաքինի կեանք մը ունենաս, իրեն համար չցաւիս
և զիս խնամես» : Ամեն բանէ աւելի սիրելի զաւակս, մի' մոռ-
նար իմ անմեղութիւնս և հաւատարմութիւնս ապացուցանելու .
ըսէ որ մինչև կենացս վերջին շունչը նոյն բանը հաստատեցի քեզի,
և իր անունը տալով մեռայ Սօսք տուր ինծի, զաւակս որ այս
ամեն ըսածներս մի առ մի պիտի ըսես հօրդ, ու ապահովցուր
զայն որ մինչեւ մեռած վայրկեանս զքեզ սիրածիս պէս զայն
ալ կը սիրէի, պատմէ նաեւ թէ ի'նչ կեանք անցուցինք այս
անապատին մէջ և ի'նչ վիճակի մէջ մեռայ : Կաղաչեմ
իրեն որ իմ մարմինս ասկէ վերցնէ և իր նախահարցը գերեզ-
մանին մէջ թաղել տայ . քանզի ես անոնց անարժան չէի :

«Աս ալ ըսեմ զոր մինչեւ հիմա չէիր գիտեր : Ես ալ քեզի
պէս հայր եւ մայր ունիմ, եթէ անոնք իմ դժբաղդութենէս
ետքը կենդանի մնացին, աղաչէ հօրդ որ զքեզ անոնց քովը
տանի . երբ անոնք իրենց սիրելի թուր տեսնեն, անսահման
ուրախութիւն մը պիտի զգան, դժբաղդութեան եօթը տարի-
ներու տառապանքնին պիտի մոռնան : Քանզի աւա՛ղ, ըսաւ
հեղեղի պէս արտասուք թափելով, հայրս և մայրս ինծի համար
չատ արտասուք թափած և խիստ վշտացած են : Ո՛հ, սիրելի
ծնողքս, որչա՛փ կը փախաքէի մեռնելէս առաջ ձեր ականածելի
դէմքը վերստին տեսնելու և դուք ոչ նուազ անձկանօք պիտի

ցանկայիք զիս տեսնել եթէ կենդանի ըլլալս գիանայիք . բայց
ափսո՛ս , դուք իմ մարմինս երկար ատենէ ի վեր հեռու անա-
պատի մը մէջ հող դարձած կը կարծէք : Ի՞նչ ուրախութիւն
որ երկինքը վերստին զիրար պիտի տեսնենք , եթէ այս միսի-
թարութիւնը չունենայինք , այս աշխարհիս վրայ մեր կրած նե-
ղութիւնները անտանելի պիտի ըլլային , և մենք խեղճ մարդ-
կային արարածներ՝ յուսահատութեամբ պիտի տառապէինք :
Կուլա՛ս , խեղճ զաւակ , ու կը ցաւի՞ս որ քիչ ժամանակէն
մայրդ պիտի կորսնցնես , բայց Աստուած քեզի բարի հայր մը
տալով՝ քու կորուստդ պիտի մոռցնէ , սրբէ ուրեմն աչացդ
արտասուքը , հայրդ քեզի պիտի սիրէ , գորովանօք պիտի խը-
նամէ , և բնաւ պիտի չձանձրանայ զքեզ գգուելէ ու իմ վրա-
յօքս հարցումներ ընելէ , ու ամէն անգամ որ զքեզ տեսնէ՝
պիտի չկրնայ իր վշտալից և միանգամայն ուրախալից արտա-
սուքը զսպելու :

Ժէնը-լիէվ լալէն ուժաթափ՝ հեծկլտանօք խօսքը ընդմի-
ջեց , և մամռային անկողնոյն վրայ երկնցաւ , սակայն այն աս-
տիճան տկարացեր էր որ երկար ատեն չկրցաւ բերնէն խօսք
մը հանել :

ԳԼ. ԺԳ.

ՑԱԻԱԿ ԻՐ ԿՐՕՆԻԸ ԿԸ ՍՈՐՎԻ

Զմեռուան սաստիկ ցուրտը տակաւ առ տակու հեռանա-
լով՝ գարնանային հեշտալից օրերը սկսեր էին : Արեւը մինչեւ
քարայրին ներսը կը թափանցէր և զգալի տաքութիւն մը կը
տարածէր . պատերուն վրայ եղած սառոյցները հալեր էին , սա-
կայն Ժէնըվիէվի հիւանդութիւնը օրէ օր կը ծանրանար , և իր
մահամերձ ըլլալը զգալով պատէն կախուած խաչելութիւնը
վար առաւ , իր քովը դրաւ :

Աւա՛ղ , ըսաւ , ուրեմն զրկուած եմ մահուան անկողնոյս
քով քահանայ մը ունենալու միսիթարութենէն , որ ջերմեռանդ
խրատներովը քաջալերէ զիս , և իր բարերար ձեռքովը կենաց
հացը տայ ինծի , որպէս զի դէպ ի յաւիտենականութիւն կա-
տարելիք ճանապարհորդութեանս մէջ զօրանամ : Բայց , ո՛վ

Տէր, դու քովս ներկայ ես միշտ, քանզի լքեալ և թախծեալ անձը առանձին չես թողուր ու քեզի համար նեղութիւն կրող և հառաչող մարդոց օգնութեան կը հասնիս և կը զօրացնես զանոնք, ըստ որում Դու ըսիր՝. «Դրան առջեւ կեցած կը զարնեմ, եթէ մէկը ձայնս լսելով բանայ ինձ, այն ատեն ներս պիտի մտնեմ ու բնակութիւնս հոն պիտի հաստատեմ» :

Այս խօսքերէն ետքը երկար ատեն լռութեամբ աղօթք ըրաւ ձեռքերը ջերմեռանդութեամբ միացուցած և աչքը դէպի երկիր խոնարհեցուցած :

Յաւակ գիշեր ցորեկ իր մօրը քովէն չէր զատուեր, ու այնչափ տրտում էր որ ոչ ուտել կ'ուզէր և ոչ խմել : Ձեռքէն եկած ամեն ծառայութիւնները կ'ընէր և խանդակաթ սիրով կը խնամէր զայն . թեւերուն հասածին չափ քարայրին խոնաւ պատերը չոր մամուռով կը մաքրէր, որպէս զի խոնաւութենէ առաջ եկած ջուրը՝ հիւանդ մօրկանը վրայ չի կաթկթի : Շատ անգամ ժայռերու վրայէն չոր մամուռներ կը ժողվէր իր մօրը խոնաւացած անկողինը նորոգելու համար :

Երբեմն առուակէն թարմ ջուր բերելով, կ'ըսէր. «Միթէ ծարաւի չե՞ն մայր իմ, չրթունքներդ ցամքեր ու բոլորովին չորցեր են, և դուն հրատապ կը տոչորիս» : Երբեմն ալ թարմ կաթով լեցուն դդմաման մը ներկայացնելով կ'ըսէր. «Սիրելի մայրիկս, քիչ մը խմէ, պատուական կաթ մըն է. դեռ նոր կ'լիցցի» . և զայն խմցնելէն ետքը լալով կը համբուրէր մայրիկը ու կ'ըսէր. «Մայր իմ, սիրելի մայրիկս, ինչո՞ւ ես քու տեղդ չի հիւանդանայի ու չի մեռնէի» :

Առտու մը ժէնրվիէվ քացր ու երկար քունէ մը հանդարտութեամբ արթննալով, սկսաւ բոլորաթիքը փնտռել փայտէ փոքր խաչը՝ զոր սրտին վրայ բռնած քնացած՝ բայց քունին մէջ կորսնցուցեր էր : Յաւակ զտաւ զայն և մօրը յանձնելով ըսաւ. — Սիրելի մայրիկ, աս փայտի կտորը ի՞նչ կ'ընես որ միշտ ձեռքէդ չես ուզեր վար ձգել :

Սիրելի զաւակս, պատասխանեց թշուառուհին . կը կարծէի թէ տակաւին շատ պիտի ապրիմ, ապա թէ ոչ մինչեւ հիմա քեզի սորվեցուցած էի, բայց հիմա կը զգամ որ կարեւոր բան մը ամենեւին երկնցնելու չէ եղեր իմացնելու . ուստի մտիկ ըրէ՝ արդէն սորվեցուցի քեզի թէ մեր երկնային Հայրը որդի

մը ունի, որ ամեն բանի մէջ իրեն հաւատար է, բայց չկրցայ պատմել թէ ի՞նչ գործեր ըրաւ այս Որդին մեզի համար. վասն զի աշխարհէ և մարդոցմէ հեռու բնակելուդ, շատ բաներ պիտի չկարենայիր հասկնալ: Հիմա որ դիտեա թէ երկրի վրայ մարդիկ կան: և անոնց սովորութիւնները և բնութիւնները կը ճանչնաս, հիմա որ մեռնիլը ի՞նչ ըսել է դիտեա. Հօր Աստուծոյ Որդւոյն պատմութեան ամենէն երեւելի մասերը քեզի պիտի սորվեցնեմ. այն ատեն պիտի հասկնաս թէ այս ձեռքիս փայտի կտորը ի՞նչ կը նշանակէ: Արդ, ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ և բնաւ մօրդ խօսքերը մի մոռնար:

«Մարդիկ աշխարհիս վրայ այնչափ վատթարացան և այնչափ մոլորեցան որ աշխարհն ապականեցաւ և ամենեւին արքայութեան արժանի մարդ չգտնուեցաւ: Այն ատեն երկնային Հայր Աստուած անոնց վրայ գթալով, իր միակ և սիրելի Որդին երկնքէն զրկեց, որպէս զի զանոնք մոլորութենէ դարձնէ և փրկութեան ճամբան ցուցնէ անոնց:

«Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, որ սրբութեամբ զօրութեամբ և սիրով Հօր Աստուծոյ հաւատար է, աշխարհ եկաւ, մարմին առաւ և ծնաւ զբնիւթ մերինն հման քարայրի մը մէջ, ուր բաւական անասուններ ալ կային: Երբ մեծցաւ՝ քիչ մը ժամանակ եւս մեր անասունէն աւելի ահաւելի անապատի մը մէջ անցուց, ուր շարունակ սղօթք կ'ընէր որ մարդիկ իր քարոզութիւնները մտիկ ընեն և իրեն հաւատան:

«Այնուհետեւ սկսաւ քաղաքները պտրտիլ և քարոզել որ երկնաւոր Հայրը զինքը մարդոց փրկութեան համար աշխարհք զրկած է, թէ ամէն մարդ Աստուծոյ փառաց արժանի ըլլալու համար պէտք է առաքինի ըլլայ, զի Աստուած ոիրէ և մէկզմէկ չատէ: Ով որ, ըսաւ, իմ խօսքերուս ականջ կը դնէ, չարութենէ ետ կը կենայ և արդարութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ՝ երկնից արքայութեան արժանի պիտի ըլլայ. ուր մշտնջենաւոր երջանկութիւն մը պիտի վայելէ, բայց այն որ իմ ձայնիս ականջ չդնէր ու ինձ չհետեւիր՝ օր մը դժոխք պիտի երթայ որ սոսկալի և անվերջ տառապանքներով լեցուն է:

«Սակայն մարդիկ չուղեցին Յիսուսի մտիկ ընել, և ոչ իսկ հաւատացին թէ երկնային Հօր Որդին է և անոր կողմէն զրո-

կուած : Այն ատեն Յիսուս սկսաւ հրաշքներ գործել , որ իր Աստուծոյ որդի ըլլալը ապացուցանէ .

«Անգամ մը , կին մը ինծի պէս անանկ հիւանդ էր որ բը-
ժիշկները չկրցան առողջացնել . Յիսուս անոր ձեռքէն բռնեց ,
Այսպէս քու ձեռքդ բռնածիս պէս , և անմիջապէս կինը ոտք
ելաւ և առաջուանէ աւելի առողջ և առոյգ եղաւ :

«Անգամ մըն ալ՝ քեզմէ քիչ մը աւելի մեծ աղայ մը մե-
ռաւ , որ մօրը մէկ հատիկ զաւակն էր , ինչպէս որ դուն իմ
մէկ հատիկ զաւակս ես , և մայրը սաստիկ կ'ողբար : Հօր Աս-
տուծոյ Որդին անոր լացերուն գլխաւով , քաւցրութեամբ մը
ըսաւ . «Մի՛ լար , կին դու» , և անշնչացեալ մարմնոյն դառ-
նալով ըսաւ . «Ելիր» , և դիակը նոյն վայրկենին կենդանացաւ ,
ոտք ելաւ և իր մօրը քովը գնաց :

«Անոր նման շատ հրաշքներ ալ գործեց , կոյրերուն աչքը
բացաւ , բորոտները , կաղերը , դիւահարները բժշկեց , ջուրը
գինիի փոխեց , քիչ մը հացով և երկու ձուկով մեծ բազմու-
թիւն մը կշտացուց , ևն . :

«Բայց մարդիկ դարձեալ չէին ուղեր հաւատալ որ Յիսուս
Աստուծոյ որդին է և անկէ դրկուած , վերջապէս անոր քարո-
զութիւններէն ձանձրանալով , որ անդադար կը կրկնէր թէ
իրենք չար մարդիկ են և պէտք է մոլորութենէ դառնալ և
բարի ըլլալ , այս բռնած խաչիս ձեւովը խաչ մը շինեցին , Աս-
տուծոյ որդւոյն ձեռքերն ու ոտքերը անոր վրայ տարածեցին ,
փուշերու նման բայց աւելի կարծր և աւելի զօրաւոր բեւեռ-
ներով գտնեցին և չարչարելով մեռցուցին զՅիսուս . . . : Թէեւ
քնաւ մէկու վնաս տուած չէր , այլ ընդհակառակն իրեն դի-
մողներուն բարիք ըրած էր» :

— Ո՛հ , մարդիկ ի՛նչպէս չարսիրտ են եղեր , պոռաց Յա-
ւակ . ստուգիւ կը սոսկացնեն զիս , բայց երկնային Հայրը թո-
ղո՞ւց զանոնք որ ուղածնին ընեն , ինչո՞ւ իր կայծակը և փայ-
լակները անոնց վրայ չի տեղացուց , ես անոր տեղը ըլլայի բո-
լորն ալ կ'ոչնչացնէի :

— Ո՛հ , սիրելի զաւակս , Աստուծոյ որդին խաչին վրայ
անտանելի ցաւերուն մէջ եղած ատենն իսկ՝ Հօր Աստուծոյ
անոնց համար ներում խնդրեց , և հողին աւանդելու ատեն ը-
սաւ . «Հայր իմ ներէ անոնց , քանզի չեն գիտեր ըրածնին» :
Աստուծոյ որդին ամէն մարդոց , նոյն իսկ զինքը մեռցնողնե-

դուն սիրոյն համար մեռաւ : Այո՛ , որդեակս , եթէ Յիսուս չի մեռնէր՝ բնաւ մէկը արքայութիւն պիտի չկրնար մտնել , ոչ դուն և ոչ ես , ուրեմն մեր սիրոյն համար իսկ կեանքը զոհեց :

Զգայուն մանուկը անշարժ նստած խիստ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր , իր վարդազոյն այտերէն վար արտասուաց կաթիլներ կը հոսէին . քանզի առաջին անգամ Յիսուսի պատմութիւնը լսելուն համար՝ իր սիրտը չափազանց փղձկեր էր : «Ո՛հ , բարի Յիսուս , կ'ըսէր իր արտասուքը մորթէ զգետովը սրբելով , որ մեզի համար մեռար : Էսէ ինծի մայր իմ , Յիսուս ալ հիմա երկրօնքն է :

— Այո՛ , սիրելի դաւակս , Յիսուսի անշնչացեալ մարմինը խաչէն վար առնելով մեր քարայրին նման դերեզմանի մը մէջ դրին , ու մեծ քարով մը անոր դուռը գոցեցին : Բայց երեք օրէն Յիսուս դերեզմանէն յարութիւն առաւ ու իր սակաւաթիւ հաւատացեալներուն երեւցաւ և ըսաւ . «Մի՛ վշտանաք ինձ համար , ես կ'երթամ Հօրս քովը ձեզի համար տեղ պատրաստելու : Իմ ամեն ձեզի պատուիրածներս կատարեցէք և մի վախճաք . քանզի ես ձեր մէջ եմ մինչեւ աշխարհիս վերջը» : Այս ըսելով օրհնեց զանոնք և անոնց աչաց առջևէն երկինք համրարձաւ և աներեւոյթ եղաւ :

— Մինչեւ հիմա զմեզ կը յիշէ՞ արդեօք . դիտէ՞ որ մենք այս անապատին մէջ կը բնակինք , և պիտի կարենա՞նք օր մը տեսնել զինքը երկինքը :

— Անշուշտ որդեակս , զմեզ ամէն տեղ կը տեսնէ , և ուր որ ըլլանք մեր քովն է . նա կը սիրէ զմեզ , կը խնամէ , մեր սիրտը բարի զգացումներով կը լեցնէ , և կ'օգնէ մեզի բարիք գործելու : Սիրելի դաւակս , դուն աղնիւ խոհեմ և բարի տղայ մըն ես , ու քու բարի վարքովդ ինծի մեծ մխիթարութիւններ տուիր . բայց կատարեալ բարի ըլլալու համար այդչափը բաւական չէ . պէտք է բարիք գործել , Աստուծոյ ևս քը նմանդ սիրել , և մեզք չգործել : Պէտք է ամեն վայրկեան ջանալ անոր արժանի ըլլալ և անոր նմանիլ . նայէ , եթէ մարդիկ քեզ սպաննել ուզէին , դուն անոնց համար բարեխօսութիւն պիտի չընէիր , ինչպէս ըրաւ Որդին Աստուծոյ , վասն զի հիմա ըսիր որ եթէ կարենայիր՝ ամենքն ալ պիտի սպաննէիր . կը տեսնես որ Աստուծոյ Որդւոյն չափ բարի և սի-

բելի ըլլալու համար ո՛րչափ զոհողութիւն ընելու է : Այսու-
ամենայնիւ եթէ կ'ուզենք անոր երկնային Հօր հաճելի ըլլալ և
որ մը երկնից արքայութեան արժանանալ, պարտինք Յիսուսի
պէս բարի և մարդասէր ըլլալ, որուն համար ինքը աշխարհք
եկաւ և խաչին վրայ մեռաւ :

Հիմա դիւրութեամբ պիտի հասկնաս թէ ինչո՞ւ այս փոքր
խաչը ձեռքս բռներ եմ. այս նշանը Յիսուսի յիշատակն է, որ
մեր սիրոյն համար շարժարուեցաւ և մեռաւ խաչին վրայ, և
կը յիշեցնէ մեզի որ երկնից արքայութիւնը ժանելու համար
մենք ալ փորձութեանց հանդիպելու և մեռնելու վիճակուած
ենք : Ահա այս պատճառաւ մեծ յարգ կ'ընծայենք այս նշանին
որ այնչափ պարզ կ'երևի :

«Ա. փառս, սիրելի զաւակս. այս խաչէն զատ ուրիշ բան
չունիմ որ քեզի յիշատակ թողու՛մ, շարունակեց ժէնրովիէ՛վ ար-
տասութեամբ աչքով Յաւակին երեսը նայելով. բայց երբ մեռ-
նիմ պաղած ձեռքերուս մէջէն քաշէ առ և պահէ զայն ու երբ
մեծնաս և հարստանաս, մի ամէնար մօրդ այս յիշատակը բնա-
կութեանդ ամենափառաւոր անկիւնը դնելու, որպէս զի միշտ
յիշեցնէ քեզի Յիսուսի մեր սիրոյն համար անոր վրայ մեռնիլը,
և թէ մայրդ ալ այս վայրկեանիս զայն գրկած կը մեռնի : Սիրէ քու
նմաններդ, անոնց բարիք ըրէ՛, և զո՞նէ քու անձդ անոնց օղ-
տակար ըլլալու համար : Անմեղ և անսպգիւտ կեանք մը վարէ
և վերջապէս աւելի յարգէ քու մօրդ քեզի թողուցած այս
փոքր ժառանգութիւնը՝ քան թէ այն անբաւ հարստութիւն-
ները որ կրնայ հայրդ օր մը քեզի թողուլ » :

Այսչափ երկար խօսելէն ետքը՝ ժէնրովիէ՛վ ստիպուեցաւ
վայրկեան մը հանգչելու :

«Աստուած զքեզ անվտանգ հօրդ քովը տանի, կրկնեց,
քանզի թանձրախիտ և անապատ անտառներէ, սեպացեալ
ժայռերու և խորին գահավէժներու վրայէ պիտի անցնիս, և
դու, խեղճ զաւակ, խիստ տկար ես այս երկար եւ վտանգա-
ւոր ճամբորդութիւնը ընելու : Սակայն կը յուսամ որ Աստուած
պիտի օգնէ քեզ երկնային հօրդ քովը երթալու ինչպէս որ այս
աշխարհիս աւելի վտանգաւոր պանդխտութեանը մէջ կ'օգնէ
մեզ իր քովը հասնելու : Մի մոռնար դժմամանները կաթով
լեցնելու և հետդ առնելու, որպէս զի ճամբան ծարաւդ ան-

ցընեա, գաւազան մըն ալ առ որպէս զի ինքզինքդ վայրի գա-
զաններէն պաշտպանես: Անմեզ գաւակ, դուն անտարակոյս
տկար ես, բայց Աստուած որ այն սոսկալի գայլին գլուխը
ջախջախելու կարողութիւն տուաւ ինձ, անշուշտ զքեզ ալ
պիտի պաշտպանէ կատաղի գազաններու յարձակումէն: Ով որ
յոյսը Աստուծոյ վրայ կը դնէ՝ ամենեւին վախնալու վտանգ
մը չունի»:

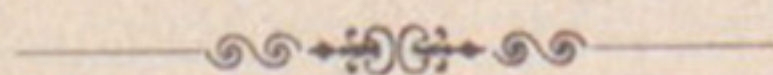
Իրիկուան մութին հետ ժէնըվիէվի տկարութիւնն ալ չա-
փազանց աւելցաւ, շնչառութիւնը այնչափ դժուարացաւ որ
երեսը ցուրտ քրտինքով թրջեցաւ: Այն ատեն վերստին իր բոլո՛ք
սլօք ժողովելով մամռային անկողնոյն վրայ նստաւ, իր ցաւա-
գին եւ հանգարտ նայուածքը վշտալից որդւոյն վրայ դար-
ձուց, և սրտաշարժ ձայնով ըսաւ անոր. «Յաւակ, ծնկան վրայ
եկու որ օրհնեմ զքեզ, ինչպէս որ իմ մայրս զիս օրհնեց իր
մեռնելու ատենը: Կը կարծեմ որ վերջին վայրկեանս հասած է»:

Ողորմելին Յաւակ հեծկլտանօք ծնկան վրայ եկաւ, խո-
րին տրամութեամբ նկարուած դէմքը դէպի գետինը խոնար-
հեցուց, իր փոքրիկ դողդոջուն ձեռքերը միացուցած ջերմե-
ռանդութեամբ վեր վերցուց. ժէնըվիէվ ձեռքը տղուն գլխուն
վրայ դրաւ և սրտաշարժ ձայնով ըսաւ. «Աստուծոյ օրհնու-
թիւնը անպակաս ըլլայ քու վրայէդ, սիրելի գաւակս, Յիսուս
Քրիստոս միշտ հետդ ըլլայ, և Հոգին սուրբ առաջնորդէ քեզ
ու շնորհքովը լեցնէ զքեզ՝ որպէս զի առաքինի մարդ մը ըլ-
լաս, երբէք մեղաց մէջ չիյնաս, եւ ես կարող ըլլամ օր մը
զքեզ երկինքը տեսնելու:

Այնուհետեւ իր գրկացը մէջ առաւ դայն, խանդաղատա-
նօք համբուրեց եւ աւելցուց. «Սիրելի գաւակս, եթէ մարդոց
մէջ մտնես, անոնց մէջ շատ գէշ օրինակներ պիտի տեսնես,
չըլլայ որ անոնց նմանիս, և մոլութեանց մէջ իյնաս: Երբ
պատուոյ և հարստութեանց հասնիս, չըլլայ որ սին փառքեր՝
ողորմելի մօրդ յիշատակը մոռցնել տան քեզի: Յաւա՛կ, եթէ
մոռնաս խանդաղատանքս, մայրական արտասուքս և կենաց
վերջին կէտին վրայ եղող մօր մը խօսքերը, ու մոլի մարդ մը
ըլլաս, ո՛հ, յաւիտեանս իրարմէ պիտի զատուինք հանդերձեալ
աշխարհին մէջ, կ'աղաչեմ, որդեակս, որ քու առաքինու-
թիւնդ և բարեպաշտութիւնդ միշտ պահես»:

Ժէնըվիէի չկրցաւ խօսքը առաջ տանիլ, ու իր ցաւոց անկողնոյն վրայ իյնալով աչքը դոցեց :

Յաւակ չէր գիտեր թէ արդեօք մայրը մեռած էր թէ կը քնանար : Անոր քովը ծուներ իջած կուլար և հեծկլտանօք անդադար աղօթք կ'ընէր . « Ո՛վ Տէր, կ'ըսէր, Աստուած իմ բարերար, մի թողուր որ մայրս մեռնի, ո՛ր Յիսուս Քրիստոս կը պաղատիմ, արթնցուր զայն նորէն » :

ԳԼ. ԺԴ.

ՍԻԿԻՍՄՈՆՏ ԽԻՂՃԷՆ ԿԸ ՏԱՆՋՈՒԻ

ԿՕԼՕ ԱԼ ԺԷՆԵՎԻԷՎԻ ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ

Կօլոյի ամբաստանութեամբը Սիկիսմոնտ կոմսը իր դիւրագրգիռ բարկութենէն յաղթուելով, Ժէնըվիէի դատապարտութիւնը ստորագրելէն ևւ դրկելէն ետքը՝ սիրտը կարեւեր խոցուած և մտաղբաղ իր վրանը քաշուեր էր : Այն միջոցին իր ղինակից Վուլֆ ասպետը բանակէն քանի մը մղոն հեռու գլտնուելէն՝ վերադարձին Սիկիսմոնտի վրանը մտաւ, անոր որսկիսութիւնը իմանալու համար :

Այն ատեն կոմսը իր տրտմութիւնը ու բոլոր ևղածները պատմեց անոր, ծերունի ասպետը կայծակնահար եղած դոչեց . « Ով սիրելի իշխանս, ի՞նչ ըրիր, կ'երդնում որ կինդ անմեղ է, անանկ բարեպաշտ և բարեկիրթ աղջիկ մը այդպէս շուտով մը չմոլորիր, հաւատա ինձ, ևս փորձով գիտեմ : Նաեւ ներէ համարձակութեանս՝ եթէ ըսեմ թէ Կօլօն նշանաւոր չարագործ մըն է, գիտեմ որ շողոքորթութեամբ քու վստահութիւնդ չահած է, բայց հաւատա իմ սա խօսքիս որ շատ անգամ համարձակեր եմ քեզի կրկնելու . « Այն որ կը շողոքորթէ և միշտ քեզի իրաւունք կուտայ՝ քու թշնամիդ է, իր սրտէն կ'աւարդ է զքեզ և միայն իր անձին օգուտը կը փնտռէ, իսկ այն որ քեզի անհաճոյ երևալէն չվախնալով ճշմարիտը կը խօսի՝ քու բարեկամդ է » : Հետեւաբար մտիկ ըրէ ինձ, սիրելի իշխանս, աճասպարէ իսկոյն տուած այդ անխոհեմ վճիռդ ետ առնելու : Ո՛վ Աստուած իմ, ի՞նչպէս բարկութենէն սխալեցաւ

մեր բարեմիտ իշխանը : Դու որ քու հպատակներէդ մէկը առանց դատաստանի դատապարտած ատենդ՝ կը մտածէիր թէ ի՞նչ մեծ մեղք գործեցիր, հիմա ի՞նչպէս առանց հարցութործի առաքինի կլինդ դատապարտեցիր : Ե՞րբ պիտի կարենաս այդ բարկութիւնդ սանձել : Քանի՜ անգամ բարկութեանդ վրայ զղջացիր, և ես այս անգամ կը վախնամ որ սոսկալի դժբաղդութիւն մը հպատճառէ :

Այս խօսքերուն հետեւանքը սա եղաւ որ կոմսը իր սխալմունքը ճանչցաւ անխոհեմութեամբ աճապարելուն համար, սակայն տակաւին կը տարակուսէր թէ արդեօք ժէնըվիէվ կի՞նն է յանցաւորը թէ ոչ իր մտերիմ Կօլօն : Ըստ որում այս տեսութիւն իրեն գրած նամակն անանկ սուտերով լեցուն էր՝ եւ խորամանկ նամակաբերը իր ճարպիկ խօսքերովը նամակին պարունակութեանը այնպիսի հաստատութիւն կուտար, որ նախանձոտ իշխանը իբր բարկութենէն բոլորովին ինքզինքէն ելաւ : Այսու ամենայնիւ իր մտերիմ Վուլֆին յորդորներէն շարժեալ նոյն վայրկեանին երկրորդ սուրհանդակ մը ղրկեց Կօլօյին, հրամայելով որ մինչեւ իր վերադարձը ժէնըվիէվ կոմսունոյն չդպչի, այլ զայն իր բնակութեան մէջ պահէ առանց անոր ամենաթեթեւ նեղութիւն մը իսկ պատճառելու : Իր ամենէն ընտիր ձին սուրհանդակին տուաւ եւ հրամայեց որ կարելի եղածին չափ շուտով ելլէ, մեծ գումար մը խոստանալով անոր՝ եթէ ժամանակին իր բերդը հասնի, և անկէ հաճելի պատասխան մը բերէ :

Մինչեւ սուրհանդակին վերադարձը կոմսը մտատանջութեամբ կը տառապէր, երբեմն ժէնըվիէվ անմեղ կ'երեւէր իրեն, եւ երբեմն ալ «Անհնար է, կ'ըսէր, որ Կօլօ իմ այնչափ երախտիքս վայելելէն ետքը՝ ասանկ սոսկալի կերպով զիս խաբել համարձակի» : Այս անտանելի անստուգութիւնը անդադար կը տանջէր զինքը, ու օրը անգամ մը իր մտերիմ Վուլֆը կը ղրկէր ճամբան նայելու թէ արդեօք պատգամաւորը ես կը դառնա՞յ, ու ամբողջ գիշերներ վայրկեան մը չէր կրնար աչքը դոցել :

Վերջապէս սխաղամաւորը հասաւ և իմացուց որ ժէնըվիէվ և իր որդին գիշեր ժամանակ անտառը տարուելով, կոմսին հրամանին համեմատ գլխատուեր են : Այս քաջիկ լուրին վրայ

կոմսը գրեթէ կայծակնահար գետինը ինկաւ : Վուլֆ տրտմած՝ դուրս ելաւ վրանէն, և կոմսին ասպետները գտնելով խնդիրը անոնց պարզեց, որոնք Կօլօն անիծեցին և երդում ըրին որ ի դարձին զայն սպաննեն :

Կոմսը պատերազմին մէջ վէրք մը առած ըլլալով ամբողջ տարի մը հիւանդ անցուց, վասն զի իր մտատանջութիւնը և խիղճը իր առողջութիւնը կ'ուշացնէին, ու երբ քիչ մը առողջացաւ մեկնելու հրաման խնդրեց : Հակառակորդները բոլորովին յաղթուած ըլլալով, և անոնց կողմէն երկիւղ մը չմնալով իշխանը հրամայեց անոր որ մեկնի : Կոմսը իր հաւատարիմ Վուլֆին և իր քաջ զինակիցներուն ընկերութեամբ իսկոյն ճամբայ ելաւ դէպի իր երկիրը :

Իրիկուն մը ուշ ատին՝ իր կոմսութեան առաջին գիւղակը հասնելով, անոր բարի բնակիչները, այր, կին և տղաք իրենց խրճիթներէն դուրս ելան և զայն դիմաւորեցին բարձրաձայն լալով. «Բարի եկար, բարի յարգելի իշխան, ո՛հ, սոսկալի դժբաղդութիւն մը պատահեցաւ : Ո՛ւր է մեր բարի կոմսուն հին, անիծեալ ըլլայ այն անօրէն Կօլօն» : Կոմսը ձիէն իջնելով մարդասիրութեամբ բոլոր ժողովուրդը բարեւեց, և իր բացակայութեան ժամանակ երկրին մէջ պատահածներուն վրայ հարցումներ ընելով տեղեկութիւն առաւ : Սմանքը միաբերան ժէներվիէվի առաքիւնութիւնները կը գովէին և Կօլոյի չարութիւնները կը պատմէին :

Կոմսը տրտմութեամբ և սիրտը վիրաւորեալ՝ իր գլխակը գնաց : Երբ բերդին մօտերը հասաւ, բոլոր պատուհանները լուսաւորեալ տեսաւ, և աւելի մօտենալով, երաժշտութեան ձայներ լսեց : Կօլօ ըստ սովորութեան այն իրիկունն ալ իր բարեկամացը փառաւոր խնջոյք մը կուտար, քանզի կը կարծէր որ կոմսը իր ընդունած վէրքէն պիտէ չաղտալի. արդէն ինքզինքը բոլոր կոմսութեան տէրը կը կարծէր, և այսպէս շարունակ զբօսանքով և խնջոյքով իր խղճմտանքը կ'ուզէր հանգարտեցնել :

Կոմսը իր ընկերներուն հետ բերդին դուռը հասնելով, հրամայեց որ փողերը հնչեցնեն : Բերդին պահապանն ալ իր փողովը պատասխանեց. Կօլօ և բոլոր կոչնականները անմիջապէս ոտք ելան և «Կոմսը եկաւ, կոմսը եկաւ» պոռալու ձայ-

ները ամբողջ բերդը հնչեցուցին : Կօլօ, որ կոմսին այսպէս
յանկարծ վերադարձը չէր յուսար, սոճապարեց վար իջնալ եւ
խոնարհութեամբ կոմսին ասպատանը բռնել, քանզի կոմսը դեռ
ձիուն վրայէն վար իջած չէր :

Սիկիսմոնտ սուր նայուածքով մը անոր նայեցաւ՝ առանց
խօսք մը արտասանելու, և Կօլօ գունատեալ և երկիւղալից կ'ե-
րեւէր իբր յանցաւոր իր դատաւորին առջեւ : Իր խղճին խռո-
վութիւնը դէմքին վրայ յայտնի կ'երեւէր և անստոյգ ու երե-
րուն քայլերով տիրոջը առջեւէն կը քալէր, ու իր դողդո-
ջուն եւ ուժաթափ ձեռքովը բռնած աշտանակով կոմսին ել-
լելիք սանդուղը կը լուսաւորէր :

Սիկիսմոնտ բերդին ամէն կողմը անկարգութիւն և խառ-
նակութիւն տեսաւ, ամէն կողմ օտար դէմքերու հանդիպե-
ցաւ, հին ծառաներէն մէկ քանինները մնացեր էին, որոնք ար-
տասուալիք աչօք կոմսին գալուստը ողջունեցին : Զինուց սրա-
հը մտնելով, իր սաղաւարտը և սուրը սեղանին վրայ դրաւ
եւ բոլոր բանալիները Կօլօյէն առնելով իր հաւատարիմ վաճա-
րին տուաւ, հրամայելով անոր որ բերդին դռները աղէկ մը
պահպանէ, որպէս զի մէկը չկարենայ դուրս ելլել. այնուհետեւ
ծառաներուն հրամայեց որ յողնած ընկերներուն պէտքերը հո-
գան, և ձեռքովը նշան ըրաւ ամենուն որ մեկնին և զինքը
մինակ թողուն :

Կոմսը ամենէն առաջ ուղեց իր ամուսնոյն սենեակը մըտ-
նել : Կօլօ ժէնրովիէվը բանտարկելէն ետքը անոր սենեակին
դուռը կղպեր եւ ալ ամենեւին հոն ոտք կոխած չէր, քանզի
իր խղճմտանքը կը տանջէր զինքը : Ուստի ամեն բան ժէնր-
ովիէվի անկէ մեկնած ատենը ձգած վիճակին մէջ կը գտնուէր :
Անկիւն մը սակաւին անոր ձեռագործը կը կենար, որուն
վրայ կիսկատար ասղնագործ մը կը տեսնուէր, որ կը ներկա-
յացնէր մարդարիտներով բանուած դափնեայ պսակ մը սա վեր-
նադրով :

ՆՈՒԷՐ ՍԻՐՈՅ

Ա. Ա. Գ. Ի. Ի. Յ. Ա. Զ. Ն. Ս. Ի. Կ. Ի. Ս. Մ. Ռ. Ն. Տ.

ԻՐ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԱՄՈՒՍԻՆ ԺԵՆԵՎԻԷՎԷՆ

Բարիչ անկիւն մը ժէնրովիէվի վինը երաժշտական տես-
րակի մը վրայ դրուած էր, որու մէջ շատ մը պարզ և բարե-

պաշտական երգեր և տաղեր կային մեծ մասամբ իրմէ շարա-
գրեալ, ամուսնոյն բացակայութեանը ժամանակ : Գրասեղանին
գլխոցներուն մէջ իրեն ուղղուած քանի մը նամակներու օրի-
նակները դտաւ, որոնք խիստ ազնիւ և առաքինի զգացմուն-
քով, և սիրոյ ու հաւատարմութեան հաւատարմութեանով լեցուն
էին, բայց այս նամակներէն և ոչ մէկը իր ձեռքը հասեր էր :
Ժէնըվիէվ գրեր էր թէ ամեն օր իրեն համար աղօթք կ'ընէր,
որպէս զի Աստուած ողջ առողջ իր երկիրը վերադարձնէ, և
գիշեր ցորեկ իրեն համար կը մտածէր, թէ կոմսին պահած
երկար և անիմանալի լռութեան համար՝ շատ գիշերներ լացե-
րով առանց քնանալու անցուցեր էր :

Կոմսուհւոյն զրկած նամակները, ինչպէս նաև կոմսէն ժէ-
նըվիէվի գրուածները Կօլօ գրաւեր և անյայտ ըրեր էր :

Կոմսը բոլորովին շուարած՝ մինչեւ կէս գիշեր իր կնոջ
սենեակը մնացեր էր, ձեռքը կուրծքին վրայ և սիրտը անձայն
տրտմութեամբ լցուած . երբ յանկարծ բանտապետին Պէրթա
աղջիկը ներս մտնելով ստորերկեայ բանտին մէջ ժէնըվիէվի
գրած նամակները յանձնեց, իրեն նուիրած մարդարտեայ ման-
եակը ցուցուց, (զոր կոմսը անմիջապէս ճանչցաւ), և կոմսուհ-
ւոյն վրայ իր ամեն գիտցածը ու դատապարտուած գիշեր ա-
նոր իրեն ըսածները մի առ մի իրեն պատմեց : Այն ատեն կոմ-
սին վիշտը սաստկացած սկսաւ լալ . բոլոր տեսածները և լսած-
ները, նա մանաւանդ այն նամակը՝ ժէնըվիէվի անմեղութեան
յայտնի ապացոյցներ եղան, ա'յնչափ արտասուք թափեց որ
ժէնըվիէվի նամակը բոլորովին թրջեցաւ, ու իր հառաչանք-
ներու և հեծեծանքներու մէջ կը պոռար. «Ժէնըվիէ'վ, միթէ
կարելի՞ էր որ ես զքեզ ու իմ որդիս սպաննել տայի : Ո՛հ,
ի՛նչ թշուառ մարդ եմ եղեր» :

Իր հաւատարիմ Վուլֆ ասպետը անոր հառաչանքը լսելով
վազեց եկաւ և աշխատեցաւ զայն մխիթարել :

Կոմսը երկար ատեն լալէն ետքը՝ յանկարծ աշխուժով
ոտք ելաւ, իր սուրը ուղեց՝ երթալ անօրէն Կօլօն սպաննելու
համար : Բայց Վուլֆ չթողաւց, ըսելով որ զայն ալ լսելէն ա-
ռաջ պէտք չէր դատապարտել : Այն ատեն կոմսը հրամայեց
որ անօրէնը նոյն վայրկենին բռնեն, շղթաներու դարնեն, ու
այն ստորերկեայ բանտը նետեն, ուր ժէնըվիէվ այնչափ եր-

կար ատեն տառապեցաւ : Կօլօյի բարեկամներն ալ տա ժամա-
նակեայ կերպով բանտարկուեցան :

Հետեւեալ առտու կոմսը հրամայեց որ Կօլօն իր առջեւը
բերեն , և մինչեւ անոր գալը՝ ժէնըվիէվի վերջին նամակը ան-
գամ մը ևս կարդալով սիրտը չափազանց փղձկեցաւ իր կնոջ
այս խօսքերուն վրայ . «Ներէ անոր , սիրելի ամուսինս , ինչպէս
որ ես կը ներեմ , չրլլայ որ բարկութեանդ մէջ սպաննես , կը
լսե՞ս , կ'աղաչեմ քեզի , քանզի չեմ ուզեր որ իմ պատճառաւ
կաթիլ մը արիւն անգամ հոսի» :

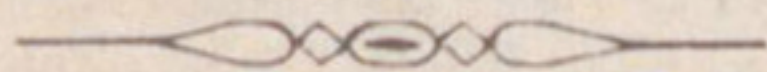
Երբ Կօլօ ներս մտաւ , կոմսը լալէն կարմրեցած աչքերը
անոր վրայ դարձնելով հարցուց . «Կօլօ , ի՞նչ ըրի ես քեզի
որ ինծի ասանկ անդարմանելի ցաւ մը պատճառեցիր : Ի՞նչ ը-
րին քեզ իմ կինս ու զաւակս , որ զանոնք սպաննեցիր : Դեռ
տղայ էիր , երբ այս բերդը եկար , ուր այնչափ բարիք գտար .
ո՛հ , ինչո՞ւ ուրեմն այս կերպով վարձատրեցիր զանոնք :

Կօլօ կը կարծեր որ կոմսին անմիջական բարկութեամբ զո՛հ
պիտի ըլլայ , բայց անոր այս անյոսալի քաղցրութիւնը իր
սիրտը վիրաւորեց . ուստի հառաչելով ըսաւ . «Ափսո՛ս , տէր
իմ , չար կիրքս զիս կուրացուց , կինդ՝ երկնային հրեշտակի մը
պէ՛ս անարատ է , ու ես անոր սատանան եղայ , ուղեցի զայն
հրապուրել , բայց կինդ բոլորովին կտմացս դէմ կեցաւ . այն
ատեն կատղեցայ և միտքս դրի որ վրէժս լուծեմ , ու միեւնոյն
ժամանակ իմ կեանքս աղատեմ , որովհետեւ կը վախնայի որ
չրլլայ թէ ձեզի իմացնելով զիս սպաննել տայ . ահա այս պատ-
ճառաւ սուտ տեղը ամբաստանեցի զայն» :

Կոմսը մխիթարուեցաւ քիչ մը տեսնելով որ Կօլօ՝ կոմ-
սուհւոյն անմեղութիւնը խոստովանեցաւ , ուստի նշան ըրաւ որ
զայն նորէն բանտը տանին , ու ինքը երեսը երկու ձեռքերուն
մէջ առած՝ սկսաւ լալ , անիծելով իր բարկասիրտ բնաւորու-
թիւնը :

Այն օրէն սկսեալ կոմսը այնպիսի խորին մելամաղձութեան մէջ
ինկաւ , որ շատերը սկսան անոր ապրելէն վախնալ . վիշտերը
երբեմն զինքը մինչեւ յիմարութեան կը տանէին : Բոլոր մեր-
ձաքնակ ասպետները կուգային զինքը մխիթարելու . բայց ա-
նոնց խօսքերը ամենեւին աղղեցութիւն մը չէին ըներ իրեն ու
ժէնըվիէվի սենեակէն դուրս չէր ուզեր ելլել , և միայն բեր-
դին մատուռը կ'երթար :

Իր ամենէն մեծ հոգը եղաւ ժէնըվիէվի գերեզմանը փրն-
տուել տալ, որպէս զի փառաւոր շիրիմի մը մէջ փոխադրէ
դայն, ու անոր վրայ լալով իր սիրտը մխիթարէ. բայց ամե-
նեւին մէկը չկրցաւ անոր թաղուած տեղը գտնել. որովհետեւ
ժէնըվիէվի երկու դահիճները վախերնէն աներեւոյթ եղեր էին
և մարդ չէր գիտեր ի՞նչ ըլլալնին: Այն ատեն կոմսը ննջեցելոց
հոգւոյն համար փառաւոր պաշտօն մը մատուցանել տուաւ
բերդին եկեղեցիին մէջ, ուր ժողովուեր էին իր մարդիկը, երկ-
րին բոլոր ասպետները իրենց ընտանիքովը, և անթիւ բազ-
մութիւն: Կոմսը աղքատաց առատ ոգորմութիւն բաշխեց, և
նոյն եկեղեցիին մէջ փառաւոր շիրիմ մը կանգնել տուաւ ի յի-
շատակ իր կնոջ:

Վ. ԺԵ.

ԿՈՄՍԸ ԻՐ ԿԻՆՆ ՈՒ ԶԱՒԱԿԸ ԿԸ ՓՏՆԷ

Քանի մը տարիներ անցան և տակաւին կոմսը բերդէն
դուրս չէր ելլեր. իր բարեկամ ասպետները և հաւատարիմ
Վուլֆ ամեն ջանքերնին ի գործ կը դնէին զայն սփոխելու և
մխիթարելու համար: Մէկը խնջոյք ըլլաւտար, որու մէջ հըռ-
չակաւոր երաժիշտ մը անոր ուղղեալ մխիթարական եղանակ-
ներ կը նուագէր ու կ'երգէր, ուրիշ մը զայն կը հրաւիրէր
ասպետական և պատերազմական կրթութեանց ներկայ գլտ-
նուելու, երրորդ ըլլաւ որսորդութեան երթալու առաջարկու-
թիւն կ'ընէր:

Զբօսանքի այս երրորդը՝ որսորդութիւնը, զոր Սիկիս-
մոնտ մանկութենէն ի վեր շատ կը սիրէր, իր մեղամաղձու-
թիւնը փարատելու խիստ յարմար երեւցաւ: Ասպետները այս
բանը դիտելով, յաճախ կը պատրաստուէին եղջերուներու և
վարազներու, կամ գայլերու և արջերու որսի երթալ, որոնց-
մէ այն ատեն Գերմանիոյ ընդարձակ անտառները լեցուն էին,
եւ կոմսը կը պարտաւորեր ամեն անգամ անոնց առաջարկու-
թիւնը ընդունելու: Վուլֆին աղաշանօքը Սիկիսմոնտ ևս թր մը
մեծ որսի պատրաստութիւն տեսնելով, իր բոլոր բարեկամները
հրաւիրեց ընկերանալու:

Չմեռուան վերջերք դեղեցիկ օր մըն էր, և ձիւնը նոր իջած ըլլալով, որսորդութիւնը կը դիւրացնէր, առտուն կանուխ բոլոր աղնուական ասպետներուն և բազմաթիւ ծառաներուն հետ սեկնեցաւ: Ամէնքն ալ ձի հեծած էին, մէկ քանի ջորիներ իրենց պէտք եղածը կը տանէին: Փողին ուրախանալի ձայնը անտառը կը հնչեցնէր: Բազմաթիւ եղջերուներ և վարազներ որսալէն ետքը կոմսը եղնիկ մը տեսնելով, իր ձին մտրակեց և անոր ետեւէն վազեց. կենդանին ժայռերուն վրայէն և մացառներուն մէջէն փախչելով, զնաց ապաստանեցաւ ժէնրվիէվի քարայրը. այս այն եղնիկն էր որ ժէնրվիէվը ուղաւակը սնուցեր էր իր կաթովը:

Կոմսը ձիէն վար իջաւ, կապեց զայն ծառի մը, և ձիւնին վրայ եղնիկին քայլերուն հետքին ետեւէն երթալով, մինչեւ քարայրին բերանը հասաւ, ու ներս նայելով գունատեալ և ծիւրած մարդկային կերպարանք մը տեսաւ: Ժէնրվիէվ իր վերջին հիւանդութիւնը անցընելով, այնչափ նիհարցեր էր որ այս անապատին մէջ առողջանալու յոյս չկար, և ամեն օր իր մահուան կը սպասէր:

«Եթէ մարդկային էակ մըն ես, դուրս ելիր և դէպի լոյս եկուր» պոռաց կոմսը: Ժէնրվիէվ ոչխարի մորթովը ծածկուած, խորտեալ մազերը ուտերուն վրայ թափած, թեւերը և ոտքերը մերկ, պաղէն դողդղալով և մահատիպ դէմքով դուրս ելաւ:

«Ո՛վ ես դուն, պոռաց կոմսը սոսկումէն ետ քաշուելով, և ի՞նչպէս այս տեղս կը գտնուիս: Քանզի կոմսը չճանչցաւ զայն, բայց ժէնրվիէվ զայն տեսնելուն պէս ճանչցեր էր:

«Սիկիամոնտ, ըսաւ տկար ձայնով մը, ես քու ժէնրվիէվ ամուսինդ եմ, զոր դուն մահուան դատապարտեցիր, բայց գիտէ Աստուած որ ես անմեղ եմ»:

Այս խօսքերուն վրայ՝ կոմսը կայծակի հարուածէ զարնուածի պէս մնաց, արդեօք երա՞զ կը տեսնէր: Իր մելամաղձութիւնը շատ անգամ զինքը յիմարութեան տանելով եւ այս միջոցիս իր մարդոցմէն հեռու՝ այս առանձին եւ սոսկալի ձորին մէջ գտնուելով, կը կարծէր թէ ժէնրվիէվի զայրացեալ ոգին է իր տեսածը:

«Ո՛հ, պոռաց յանկարծ սրտած լիկ ձայնով մը, ո՛վ վախ-

ճանեալ կնոջս ողին, ինչո՞ւ իմ մեղքս երեսիս զարնելու համար ինծի կը ներկայանաս: Արդեօք ահելի սպանութիւնը նոյն այս աե՞ղս դորձադրուեցաւ, եւ քու անչնչացեալ մարմինդ այս քարայրին մէջ թաղեցին: Այո՛, այսպէս պէտք է ըլլայ, եւ քու ոսկերոտիքդ զայրացած են ինծի դէմ քու արիւնովդ ներկուած այս հողին վրայ կոխելուս համար, եւ քու ստուերդ կը զայրանայ քու մարդասպանիդ դէմ, որ կը հա-

մարձակի հանդարտ դերեզմանիդ մօտենալու: Տեղդ դարձիր ուրեմն, երանելի ստուեր, խղճմտանքիս պատճառած վիշտը բաւական է ինծի: Դարձիր խաղաղութեան օթեւանդ եւ բարեխօսէ՛ այնպիսի թշուառի մը համար, որ երբէք հանգստու-

Թիւն պիտի չտեսնէ երկրի վրայ, ապա թէ ոչ այդպիսի դա-
ւազին դէմքով մի երեւիր ինծի, հրեշտակի մը կերպարանքը
առ ու ըսէ թէ կը ներես իմ յանցանքներուս :

— Սիկիւմոնտ, ըսաւ Ժէնրվիէվ հառաչելով, իմ ազնիւ
եւ սիրասուն ամուսինս, ես ստուեր չեմ, այլ ստուգիւ քու
Ժէնրվիէվ ամուսինդ եմ : Ես դեռ կենդանի եմ, վասն զի իմ
երկու դահիճներս գթալով խնայեցին ինծի :

Այլ թակայն կոմսը տակաւին վախով ու սոսկումով պա-
շարուած՝ անշարժ կեցեր էր, քող մը իր աչքերը ծածկեր էր
կարծես, եւ Ժէնրվիէվի խօսքերը ամենեւին չէր լսեր : Անշարժ
անոր կը նայէր եւ իր առջեւը՝ ոգի մը կը կարծէր զայն :

Ժէնրվիէվ ուղեց անոր ձեռքը բռնել, բայց կոմսը իսկոյն
քաշեց եւ դողդոջուն ձայնով պոռաց. «Թող զիս, թող կ'ա-
ղաչեմ, ձեռքդ ցուրտ եւ սառած է... բայց ոչ, զիս ալ քու
հանգչած գերեզմանդ տար, ըստ որում կեանքը այլ եւս տան-
ջանք է ինծի համար եւ մահը՝ քաղցր կ'երեւի :

— Սիկիւմոնտ, կրկնեց Ժէնրվիէվ, եւ միեւնոյն ժամա-
նակ սիրով եւ հրեշտակային քաղցրութեամբ անոյ երեսը նա-
յեցաւ : Քու կինդ չե՞ս ճանչնար, յարեց, նայէ անգամ մը, ես
քու Ժէնրվիէվդ չե՞մ. ձեռքդ ինծի տուր քու նուրբած մատ-
նիդ տակաւին մատս է, ինքզինքիդ եկուր : Ո՛վ Աստուած ա-
մենակարող, աղատէ զայն իր աղետալի ցնորքէն :

Կոմսը վերջապէս իր սոսկումը փարատելով և խոր քունէ
մը արթնցածի պէս՝ «Այո՛, դուն ես, Ժէնրվիէվս», ըսաւ ու
անոր ոտքը ինկաւ :

Երկար ատեն Ժէնրվիէվի գունատեալ և նիհարչած դէմքը
դիտեց, և այս միջոցին չկրցաւ բռնէն խօսք մը հանել : Վեր-
ջապէս յորդ արտասուք թափելով իր սիրտը հանդարտեցուց և
ըսաւ. «Ուրեմն դո՞ւն ես սիրելի Ժէնրվիէվս, ո՛ր ի՞նչ սրբ-
տաճմէիկ վրճակի մէջ կը դռնուիս, ես եմ քու այս թշուա-
ռութեան անդունդը գահավիժ. լուդ պատճառը : Ո՛հ, ալ երկ-
րի վրայ ապրելու արժանի չեմ, ու չեմ համարձակիր երեսդ
նայելու : Կ'աղաչեմ ներէ ինձ :

— Սիրելի Սիկիւմոնտ, պատասխանեց Ժէնրվիէվ նոյնպէս
լալով, քեզի դէմ ամենեւին ոխ չպահեցի սրտիս մէջ, ըստ
որում շատ աղէկ դիտէի թէ նենգամիտ մարդիկ զքեզ խա-

քեցին, ընդհակառակը միշտ միեւնոյն սիրով կը սիրէի քեզ։ Ոտք ելիբ և բաղկացա մէջ եկուր, քեզ տեսնելու ուրախութենէս է որ կուլամ։

Սակայն կոմսը հաղիւ անոր երեսը նայելու կը համարձակէր. «Բայց ինչո՞ւ դիւ չես յանդիմաներ, գոչեց, ո՛վ երկնային հրեշտակ, ո՛վ անմեղ և քաղցր էակ, որչա՛փ թշուառ եմ եղեր որ այս աստիճան ղքեղ տունջեր եմ։

— Հանդարտէ սիրելիդ իմ Սիկիամոնտ, պատասխանեց ժէնրովիէվ, այս ամէնը Աստուծոյ նախախնամութեանը կողմէ եղած համարէ։ Նա այսպէս ուզեց ու անոր կամքը օրհնեալ ըլլայ։ Եթէ այս անապատը չգայի, դուցէ աշխարհիս փառքը և հարստութիւնները դիւ մոլորեցնէին, մինչդեռ այս տաճանը նութեանս մէջ հողւոյս փրկութիւնը շահեցայ։

Այս խօսակցութեան վրայ հասաւ Յաւակ՝ կաշիէ հագուստով, ձիւնին վրայ բոկոտն քալելով՝ իր թեւին տակը աղբիւրին բոլորտիքէն հաւաքած թարմ խոտեր առած ու ձեռքը արմատ մը բռնած էր, զոր մեծ ախորժակով կ'ուտէր։

Երբ Յաւակ ասպետի փառաւոր հագուստով և սաղաւարտին վրայ շքեղ փետուր մը ունեցող կոմսը տեսաւ, վախցաւ ու կանգ առնելով պռնաց. «Մայր իմ, ո՞վ է այս մարդը, արդեօք այն չարադործ մարդոց մէջն է, զոր դուն յիշեցիր, և զմեղ սպաննելո՞ւ համար հոս եկած է։ Ո՛հ, մի լար. մայր իմ, աւելցուց իր մօրը քով վազելով, ես ղքեղ կը պաշտպանեմ, մինչեւ ոտքերուդ տակ մեռնիլս պիտի չթողում որ քեզի չարութիւն մը հասցնէ։

— Սիրելի դաւակս, պատասխանեց ժէնրովիէվ, մի վախար, աղէկ նայէ անոր ու գնա ձեռքը համբուրէ, նա քու հայրդ է. տե՛ս ի՞նչպէս կուլայ. Աստուած դայն հոս զրկեց՝ որ զմեղ իր տունը տանի։

Յաւակ իր գոռու մաղերովը ճիշդ հօրը կը նմանէր, անոր կենդանի պատկերն էր։

Երբ կոմսը իր սիրելի և մատուաշ դաւակը այս խեղճ վիճակին մէջ տեսաւ, սկսաւ դառն արտասուք թափել, ու դայն իր բաղկացը մէջ առնելով, սիրով կը համբուրէր, անդադար կրկնելով. «Ո՛վ սիրելի դաւակս, սիրելի դաւակս»։

Այնուհետեւ սրտի խորին յուզմամբ աչքը դէպի երկինք

վերցնելով ու զաւակը եւ կինը գրկացր մէջ առած՝ պոռաց .
«Ո՛վ Աստուած իմ, օրհնեալ ըլլայ անուշդ որ արժանի ըրիր
զիս դռնելու իմ զաւակս, զոր առաջին անգամ կը տեսնեմ,
ինչպէս եւ իմ պաշտելի կինս, որ գերեզմանէն յարութիւն ա-
ռած կը թուի ինձի» :

Ժէնըվիէվ ալ ջերմեռանդութեամբ իր ձեռքը միացուց,
ու բարեպաշտ նայուածքը դէպի երկինք վերցնելով գոչեց .
«Այո՛, ո՛վ Տէր, քու բարերարութիւններդ անսահման են, եւ
վայրկենի մը մէջ կարող ես երկար տարիներու տառապանքները
մոռցնել տալ մարդուս, փառք երկնային նախախնամութեանդ» :
Յաւակ ալ իր ծնողաց հետեւելով փոքրիկ ձեռքերը դէպ ի
երկինք վերցուց եւ իր մօրը վերջին խօսքը կրկնեց . «Փառք
երկնային նախախնամութեանդ» : Երեքնին ալ երկար ատեն
անշարժ ու լուռ մնացին :

Վերջապէս Ժէնըվիէվ խօսիլ սկսելով . «Սիրելի ծնողքս
կենդանի՞ են տակաւին, հարցուց, ինչպէ՞ս են, զիտե՞ն ար-
դեօք որ ես անմեղ եմ, առա՛ղ, եօթը տարիէ ի վեր անշուշտ
իմ մահուանս վրայ կուլան, եւ ես ալ այսչափ ատենէ ի վեր
անոնց վրայօք լուր մը առած չեմ :

— Այո, կենդանի են, պատասխանեց կոմսը, առողջ վի-
ճակի մէջ են, ու քու անմեղութեանդ վստահ են : Հիմա ան-
միջապէս պատգամաւոր մը պիտի զրկեմ անոնց քու գըտ-
նուիլդ աւետելու համար .

Ժէնըվիէվ նորէն ձեռքերը միացուցած՝ դէպի երկինք
վերցուց, ու երախտագիտութեան արտասուք թափելով գո-
չեց . «Օրհնեալ ըլլայ անուշդ, ո՛վ Տէր, որ իմ աղաչանքս ըն-
դունեցիր եւ սրտիս ամէն բաղձանքները կատարեցիր, ամու-
սինս պատերազմէն դարձուցիր, անմեղութիւնս յայտնեցիր, զիս
ամէն փորձանքներէ, բանտէ եւ մահուանէ ազատեցիր, սիրելի
զաւակս իր հօրը բաղկաց մէջ յանձնելու երջանկութիւնը սլարգե-
ւեցիր ինձի, եւ ահա իմ պաշտելի ծնողքս ալ տեսնելու ար-
ժանի կ'ընես» :

Աս ըսելէ ետքը իր ամուսինը քարայրին մէջ տարաւ,
քանզի իր մերկ ոտքերը ձիւնին մէջ ըլլալուն, ցուրտին չէր
կրնար դիմանալ : Կոմսը ներս մտնելու ատենը սլարտաւորե-
ցաւ կծկուիլ ու քարայրին չոր պատերը, մամուռով ծածկուած

փոքր խաչը, անոր առջև դրուած քարը, որ ժէնըվիէվի յաճախակի ծնրադրելներէն յղկուեր էր, մամռային անկողինը, դղմամանները եւ եղէգներէ շինուած փոքր կողովները աչքէ անցընելով, որոնք ողորմելի իշխանուհւոյն բնակութեան բոլոր կարասիքն էին, սիրտը փղծկեցաւ, իր կնոջ քովը նստաւ ու դաւակը ծնկացը վրայ առաւ: Քարայրին մէջէն դուրսի սեւ պացեալ ժայռերուն եւ տխուր եղեւնիներուն ձիւնապատ պատկերները կը տեսնուէին:

— Ժէնըվիէվ, ըսաւ այն ատեն կոմսը, Աստուած իր ամենակարող զօրութեան ո՞ր հրաշքովը զքեզ այս ահուելի անապատին մէջ պաշտպանեց. արդեօք երկինքէն հրեշտակ մը զրկե՞ց քեզ սնուցանելու եւ խնամելու համար: Աւա՛ղ, ինչպէ՞ս անցուցիր այս եօթը երկար տարիները առանց պատժու մը հացի, առանց կրակի, առանց անկողնոյ, առանց կարեւոր զգեստներու, մերկ ոտքերդ ձիւններուն մէջ... մանաւանդ քեզի պէս իշխանուհի մը եւ դուքսի մը աղջիկը, որ ատենօք ոսկի եւ արծաթէ ամաններով կ'ուտէր կը խմէր, որ ծիրանի եւ մետաքսեայ զգեստներ կը հագնէր եւ փափկութեամբ մեծցեր էր: Այսչափ փորձութեանցդ եւ տառապանացդ պատճառը ես ըլլալէս ետքը՝ տակաւին կը սիրե՞ս զիս, ո՛վ խանդակաթ եւ հաւատարիմ կիսնս. ո՛հ ի՛նչ անգին դանձ մըն ես եղեր դուն ինծի համար եւ ես աւա՛ղ քու յարգդ չեմ գիտցած:

Ժէնըվիէվ հրեշտակային ժպիտով անոր խօսքը ընդմիջեց. «Լռէ սիրելի Սիկիսմոնտ, լռէ՛, ատոր վրայօք չխօսինք, հաւատա ինձ թէ այս անտառին մէջ շատ զուարճութիւններ ունեցայ: Միթէ չքեզ դղեակներն ալ վիշտերէ ազա՞տ են, միթէ երջանկութիւնը միշտ հոն կը գտնուի՞, դուն ալ վիշտեր չունեզա՞ր: Հիմա թողունք այս խօսքերը եւ ուրիշ աւելի կարեւոր նիւթերու վրայ խօսինք: Տե՛ս, ինչպէս դաւակդ վարդի պէս մեծցած է պարզ սնունդով եւ բաց օդին շարունակ սովորելով խիստ քաջառողջ եղած է, մեր բերդին մէջ թերեւս փափկութեամբ մեծնալով՝ տփուոյն եւ անզօր պիտի ըլլար մեծ դերդաստաններու տղոցը նման, եւ մենք՝ անոր թէ՛ բնական եւ թէ՛ բարոյական վիշտեր պիտի պատրաստէինք, ուստի ուրախացիր, եւ փառք տուր Աստուծոյ:

Այնուհետեւ պատմեց կոմսին թէ ի՛նչ հրաշալի կերպով

Աստուած զինքը և իր որդին պահպաներ էր այն անապատին մէջ : Սիկիւմոնտ անձկութեամբ մտիկ ընելէն ետքը դռնաց . «Նախախնամութեան բարիքները անվախճան են , զաւակս , չըլլայ որ ամենեւին մոռնաս զԱստուած , քանզի դուն երբ անզօր մանուկ մըն էիր հօրմէդ զրկուած և մայրդ զքեզ անուցանելու համար անկարող , Աստուած զձեզ երկուքնիդ ալ պահպանելու համար այս բարի անասունը զրկեց ձեզի և երբ մայրդ կրած այս տառապանքներէն մոռնէր , դուն՝ վայրենի գաղաններով լեցուն այս անապատին մէջ պիտի կորսուէիր , ու մէկը պիտի չկրնար քու թշուառութիւնդ ինձ իմացնելու . սոյն այս անասունը իմ առաջնորդս եղաւ եւ զիս ձեր բնակած տեւդը բերաւ : Ահա Աստուած այսպիսի պարզ , դիւրին և հրաշալի միջոցներով մեզ օգնութեան կը հասնի ճիշդ պէտք եղած ժամանակը : Ուրեմն , որդեակս , որչափ ժամանակ որ ապրիս , փառարանէ զԱստուած :

ԳԼ. ԺԶ.

ԺԵՆԸՎԻԷՎ ԴՂԵՍԿԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Սիկիւմոնտ իր կինն ու զաւակը առած քարայրէն դուրս ելլելով քովը կախուած արծաթեայ որսի փողը հնչեցուց իր մարդիկը կանչելու համար : Շրջակայ անտառներն ու հովիտները փողին ձայնին արձագանգը կրկնեցին , և Յաւակ որ այսպիսի ձայն մը լսած չէր , ուրախութենէն կը ցատկէր և իր հօրը ըրածին պէս փողը հնչեցնել կ'աշխատէր , իսկ մայրը անոր մանկական հետաքրքրութեանը վրայ կը ժպտէր :

Անմիջապէս կոմսին տապետները և ծառաները՝ ոմանք ռտքով ամէն կողմերէն վազելով եկան , և ասլեալ մնացին երբ կոմսը տեղոյն և նիհար կնոջ 'ը ձեռքէն բռնած ու անոր քով շնորհագեղ մանուկ մը կեցած տեսան . ուստի լուռ և ակնածութեամբ անոնց բոլորտիքը շարուեցան , վասն զի տեսան նաեւ որ կոմսը , կինն ու մանուկը կուլային :

Այն ատեն կոմսը խռովեալ ձայնով մը ըսաւ . «Ազնիւ

ասպետներս և հաւատարիմ ծառաներս, ահա իմ ժէնըլիէ՛վ
կինս և ահա իմ Յաւակ զաւակս» :

Այս խօսքերուն վրայ ամէնքն ալ զարմացան և ուրա-
խութեան ձայներ հանեցին. «Ո՛վ Աստուած, ի՞նչ կը տեսնենք,
մեր յարգելի կոմսուհին է. ուրեմն չսպաննեցի՞ն զայն, թէ ոչ՝

գերեզմանէն յարութիւն առաւ : Ոչ, անկարելի է, բայց այո՛,
նոյն ինքն է, այս ի՞նչ թշուառ վիճակի մէջ է, տեսէք ի՞նչպէս
դունատեալ է և ի՞նչպէս սիրելի և գեղեցիկ է իր զաւակը» :
Այսպէս ուրախութեան, վշտակցութեան, հիացման և հեռա-
քրքրութեան ձայներով անդադար հարցումներ կ'ընէին :

Կոմսը իր կնոջ պատմութիւնը համառօտիւ անոնց պատմելէն ետքը՝ մէկ քանի հրամաններ տուաւ, երկու ասպետ զըրկեց որ երթան բերդէն կոմսուհւոյն համար զգեստներ ու գահաւորակ մը բերեն, և անոր ընդունելութեանը համար մեծ պատրաստութիւններ տեսնեն : Քանի մը ուրիշ ասպետներու ալ հրամայեց որ բեռնակիր ջորիներն ու ձիերը ճամբայ հանեն, ծառաներուն ալ պատուիրեց փայտ ժողվել, ժայռի մը տակ կրակ վառել ու ճաշ մը պատրաստել : Կրակին քովը օթոց մը տարածեց, ուր ամուսինը նստեցուց և իր վրայ ունեցած գեղեցիկ ծիրանի վերարկունով անոր ուսերը ծածկեց, գըլուխը ծածկելու համար ալ ազնիւ կերպաս մը տուաւ անոր : Այն ատեն բոլոր ասպետները, զորոնք ճանչցած էր ժէնըվիէվ, մի առ մի ահնածութեամբ մօտեցան ու բարեւեցին զայն և իրենց վշտակցութիւնը և ուրախութիւնը յայտնեցին :

Ատոնցմէ վերջը ազնիւ Վուլֆ մօտենալով կոմսուհւոյն ձեռքը համբուրեց և զայն արտասուօք թրջելով ըսաւ. «Սիրելի տիկին, գոհ եմ որ մահը իմ ձերմակ մազերուս խնայեց ու մինչեւ հիմա չմեռայ, որով այս երջանիկ օրը տեսնելու բարեբաղդութիւնն ունեցայ, այսուհետեւ գոհ սրտով պիտի մեռնիմ» :

Ապա Յաւակը գրկելով, անոր գեղեցիկ այտերը համբուրեց և ըսաւ. «Բարի եկար, սիրուն զաւակ, հօրդ կենդանի պատկերն ես : Երանի թէ անոր պէս քաջ և ազնիւ ըլլաս, մօրդ պէս քաղցր և զթասիրտ, ու երկուքին պէս՝ առաքինի և բարեպաշտ» :

Յաւակ որ ի սկզբան վախցեր էր ինքզինքը յանկարծ այնչափ բազմութեան մէջ տեսնելով՝ քիչ քիչ համարձակութիւն առած անոնց մօտեցաւ : Ամէն կողմ անթիւ նորանոր առարկաներ տեսնելով, հետաքրքրական և ծիծաղաշարժ հարցումներ կ'ընէր, և բոլոր բազմութիւնը՝ մասնաւորաբար ծերունին Վուլֆ՝ աշխոյժ մանկան միամիտ դիտողութեանց և խելացի հարցումներուն վրայ կը զուարճանային :

Ամէն բանէ աւելի զինքը զարմացնողն էր ձիաւորներուն երեւոյթը, քանզի ինչպէս որ առաջին անգամ ձիաւոր տեսնող քանի մը ժողովրդոց պատահեցաւ, Յաւակ կը կարծէր թէ ձին եւ վրայի մարդը միայն մէկ հոգի ունին : «Հայր իմ, ըսաւ, վեց ոտք ունեցող մարդիկ կան աշխարհիս մէջ» :

Այն ատեն կոմսին առաջարկութեամբ ձիաւորներէն մէկը ձիէն իջաւ և կենդանին Յաւակին քովը տարաւ : «Հայր իմ, ըսաւ մանուկը, այս կենդանին ո՞ւրկից բռնեցիր, մեր անտառին մէջ ասոր նման կենդանի մը տեսած չեմ» : Ձին աւելի մօտէն քննելով և անոր բերանը դրուած արծաթէ գեղեցիկ սանձով տեսնելով հարցուց . «Ուրեմն ձիերը ոսկի և արծաթ կ'ուտեն» :

Երբ կրակին բոցը տեսաւ . «Մայր իմ, ըսաւ, միթէ մարդիկ այս իւթը ամպերուն մէջի փայլակներէն առած են, թէ՞ այս ալ Աստուծոյ մէկ սլարդեւն է : Ո՛հ, ի՛նչ գեղեցիկ պարգեւ մըն է այս, շարունակեց կրակին տաքութիւնը զգալով, եթէ գիտնայինք, մենք ալ բարի Աստուծոյ կ'աղաչէինք որ ինձի ալ տար, որպէս զի սաստիկ ձմեռուան մէջ տաքնայինք» :

Ճաշը ընելու ատեն՝ գեղեցիկ պտուղները, մանաւանդ ծիրանիները իր ուշադրութիւնը դրաւեցին . որոնցմէ հաստ մը տօնելով «Հայր իմ, ըսաւ, անշուշտ ձեր երկրին մէջ ձմեռ չկայ, որ ասանկ գեղեցիկ պտուղներ ունիք . ի՛նչ երջանիկ էք որ անանկ երկրի մը մէջ կը բնակիք» :

Երկար ատեն ուշադրութիւնը իր առջեւը դրուած բաժակին վրայ դարձուցեր էր և չէր համարձակեր անոր դաշնելու, վրջապէս զգուշութեամբ զայն բռնելով, «Ո՛հ, ես կը կարծէի թէ պիտի հալի, ուրեմն սառ չէ եղեր», ըսաւ : Երբ իրեն հասկեցուցին ի՛նչ բանով շինուած ըլլալը, «Բարի Աստուած ի՛նչ գեղեցիկ և զարմանալի բաներ ստեղծեր և մարդոց տուեր է», յարեց . այնուհետեւ չափազանց զուարճութիւն մը զգաց երբ ապակիին մէջէն իր մայրը, հայրը և ճաշի նստող բոլոր բաղմութիւնը տեսաւ ,

Ծառային մէկը իր առջեւը արծաթի պէս փայլուն պնակ մը դրաւ : Յաւակ զայն դիտելու ժամանակը իր պատկերը անոր մէջը տեսնելով, այնչափ վախցաւ որ ձեռքէն ձգեց զայն . վասն զի կը կարծէր թէ մարդկային էակ մը կայ անոր մէջ և իր ձեռքը պնակին տակը դրաւ որ իր տեսած տղան բռնէ, բայց երբ զինքը վստահեցուցին և ինչ ըլլալը բացատրեցին, աներկիւղ՝ պնակին մէջ նայեցաւ, ուր իր դէմքը զուարթ կամ տխուր ձեւացնելով կը դրօսնուր, որով և բոլոր սեղա-

նակիցներուն զուարճանալուն պատճառ կ'ըլլար, Կոմսը և Կոմսուհին անդադար լալու ատեննին իսկ չէին կրնար իրենց ծիծաղը զսպել :

Ճաշը հազիւ լմնցեր էր, երբ Կոմսուհւոյն զգեստները բերին, ժէնրվիէվ քարայրը մտաւ և նախ ծնկան վրայ դալով շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ որ այսպիսի հրաշքով զինքը աղատեց, այնուհետև հագուեցաւ, փայտեայ խաշը առաւ, իբր իր տառապանաղ յիշատակը և քարայրէն դուրս ելաւ իր աստիճանին վայելուչ կերպով հագուած :

Որովհետեւ գահաւորակը բերելու համար օձապտոյտ և երկար ճամբաներէ պիտի անցնէին, ուստի մինչեւ անոր հասնիլը՝ ծառաները եղեւնիի ամուր փայտերէ տեսակ մը պատգաբակ շինեցին : Կոմսը անոր վրայ օթոց մը տարածել տալով ժէնրվիէվը ու ծառակը անոր վրայ նստեցուցին և բազմութեամբ ճամբայ ելան դէպի բերդը :

Կէս ճամբան՝ գահաւորակը զիրենք դիմաւորեց, ժէնրվիէվ իր որդւոյն հետ անոր մէջը մտաւ ու աւելի հանդիստ եղաւ : Երբ անտառէն դուրս ելան ժողովուրդը բազմութեամբ անոնց առջեւը ելաւ, բարի կոմսուհին գտնուելուն լուրը շուտով շրջակաները տարածուեր էր : Ամբողջ դիւղերը պարպուեր էին, երկրագործները իրենց աշխատութիւնը թողլով, ամէնքնին ալ գեղեցիկ զգեստնին հագած՝ ճամբուն վրայ լեցուեր էին որպէս զի իրենց բարի իշխանուհին տեսնեն : Ամենուն համար բնդհանուր տօնախմբութիւն մը եղեր էր : Գահաւորակը քանի բերդին կը մօտենար, նոյնչափ աւելի կը շատնար ժողովուրդը : Բոլորն ալ ուրախութեան ձայներով և վշտակցութեան արտասուքով կը բարեւէին Կոմսուհին :

Այս բազմութեան մէջ երկու ուխտաւորներ տեսնուեցան, երկար մօրուքով ու գլխարկնուն եւ վերարկուններնուն օծիքնուն վրայ խեցիներ փակցուցած : Ասոնք գահաւորակին երկու կողմը ժէնրվիէվի առջեւ ծնկան վրայ եկան, այս երկուքը այն դահիճներն էին, որոնք հրաման բնդուած էին Կոմսուհին սպաննելու : Երկուքն ալ, մանաւանդ Քօրէնց, ներում խնդրեցին ժէնրվիէվէն, որ փոխանակ զինքը ի Պրապանտ ծնողացը քովը տանելու՝ անօգնական այն առաջատին մէջ թողուցեր էին, և կօլօյի վրէժխնդրութենէն վախնալով իրենք սուրբ

երկիրները ուխտի գացեր ու քանի մը օր առաջ վերադարձեր էին . բայց ինքզինքնին իրենց ընտանեաց անդամ ճանչցնել չհամարձակելով , վերադառնալնէն ի վեր թափառական կը պտըտէին կոմսութեան մէջ . և կարծելով թէ ժէնրվիէվ մեռած է , որոշեր էին որ իրենց ըրածը կոմսին չըսեն , որպէս զի անոր վիշտը չի կրկնապատկեն «Յորհեալ ըլլայ Աստուած , շարունակեցին նախկին դահիճները , որ զձեզ կատաղի գաղաններուն ճիրաններէն ազատելով , ձեր ապարանքը կը վերադարձնէ :

— Բարի մարդիկ , պատասխանեց ժէնրվիէվ , զանոնք ոտք հանելով ու ձեռքերնին թռնելով , Աստուծոյն ետքը ձեզի կը պարտաւորիմ իմ և որդւոյս կեանքը : Յաւակ , շնորհակալ եղիր ասոնց . քանզի ասոնք են այն մարդիկը , որոնք պիտի սպաննէին քեզ եթէ մարդոցմէ աւելի Աստուծոյն չվախնային : Անշուշտ զղջացած չէք հիմա , շարունակեց դքսուհին ուխտաւորաց դառնալով , մեր կենացը խնայելնուդ համար :

— Ամենեւին , պոռացին սիւրբերան , այն օրը զձեզ չսպաննելով մեծ պատուիրազանցութիւն մը ըրած կը կարծէինք , բայց այսօր համոզուած ենք որ սխալեր ենք . թէ պարտաւոր էինք զձեզ ձեր ծնողացը քով տանիլ :

Յետոյ ուխտաւորները կոմսին առջեւ ծնկան վրայ եկան , անկէ ներողութիւն խնդրելով և անոր՝ իրենց կիներուն ու զաւակներուն ըրած երախտիքներուն համար շնորհակալ եղան , քանզի մեծ զարմանքով իմացեր էին որ ժէնրվիէվ իր վերջին նամակին մէջ մեծանձնութեամբ մը զանոնք իր ամուսնոյն խնամքներուն յանձներ էր և կոմսը իր կնոջ այս բարեպաշտ կամքը հայրական հոգատարութեամբ կատարեր էր :

«Կնոջս և զաւակիս վրայ գթալնիդ և անոնց կենացը խնայելնիդ չէի գիտեր , ըսաւ կոմսը , բայց ձեր ողորմելի ընտանիքը խնամելով առանց գիտանլու Փրկչին այն կամքը կատարեցի թէ՛ «Ողորմածները ողորմութիւն պիտի գտնեն : Գացէք ուրեմն խաղաղութեամբ եւ ես իմ պաշտպանութիւնս պիտի չզլանամ ձեզմէ : :

Երկուքն ալ ոտք ելլելով գահաւորակը տանողներուն օգնեցին և ճամբան շէնց Քօրէնցիին ըսաւ . «Կը տեսնե՞ս , բարեկամ , որ մարդ պէտք չէ վախնայ երբէք բարի գործ մը ընե-

լէն՝ քանզի ուշ կամ կանուխ անոր բարի արդիւնքը երեւան կ'ելլէ :

Երբ գահաւորակը բերդին մօտեցաւ , ժողովուրդը իր ուրախութիւնը յայտնելու համար՝ առանց հրամանի մը սպասելու՝ բոլոր զանգակները կը հնչեցնէին . բազմութիւնը ճամբուն վրայ խոնելէն զատ՝ ոմանք երկու կողմի ծառերուն վրայ ելեր , եւ ոմանք պատուհանները եւ մինչեւ տանիքները լեցուեր էին , որպէս զի իրենց սիրելի կոմսուհին տեսնեն , որուն մահուանը համար այնչափ երկար ատեն լացեր էին : Ընդհանուր խնդակցութեան եւ գովաբանութեան ձայները խիստ եռանդուն էին :

Ժողովրդեան այնչափ յարգանաց վրայ ժէնըվիէվ ամհնալով՝ պարկեշտութեամբ աչքերը կը խոնարհեցնէր : Յաւակ իր մօրը ծնկան վրայ նստած էր՝ տակաւին կաշիէ զգեստը հագած եւ քարայրին փոքր խաչելութիւնը ձեռքը բռնած : Գահաւորակին աջ կողմը Սիկիամոնտ կոմսը կը յառաջանար ձիով , ձախ կողմը անոր հաւատարիմ Վուլֆը , եղնիկը փոքր շան պէս ետեւէն կ'երթար . իսկ ասպետները եւ կոմսին ընկերները երկու խումբ եղած գահաւորակին բոլորտիքը շրջապատած՝ անոր անցնելու ճամբան կը բանային :

Այս անհամար բազմութեան մէջէն որչափ կը յառաջանային այնչափ ուրախութեան եւ յուզման ձայները ընդհանուր կ'ըլլային : Մայրերը իրենց մանկանց կը ցուցնէին այն կոմսուհին որուն համար այնչափ ժամանակ լացեր էին , հայրերը իրենց զաւակներն վեր վերցնելով , իրենց մանկութեան բարերարը կը ճանչցնէին անոնց : Մերերն անգամ իրենց զաւազանին կռթնած՝ ուրախութենէն կուլային եւ սրտի յուզմունքէն կը դողային :

Երբ ժէնըվիէվ այսպիսի մեծ պատուով բերդին բակը հասաւ , ներքին մեծ դրան առջեւ բոլոր շրջաբնակ ասպետաց տիկիները եւ օրիորդները տեսաւ , որոնք զինքը պատուով ընդունելու եւ իրենց յարգանքը մատուցանելու համար հոն ժողովուեր էին :

Ամէնքն ալ կոմսուհւոյն անմեղութիւնը ճանչցած՝ եւ հրաշքով մը ազատելուն համար խիստ ուրախ կ'երեւէին : Ամէնքն ալ իրենց ամենէն ընտիր զարդերով զարդարուած էին ,

և իրենց գլուխը կեցեր էր սպիտակներ հագած և պարանոցը շքեղ մարդարտեայ մանեակ մը դրած նորատի և գեղեցիկ օրիորդ մը, որ յառաջ անցնելով մրտենեայ պսակ մը ներկայացուց ժէնրվիէվին ի նշան անոր անմեղութեանը և հաւատարմութեանը. «Ընդունեցէք այս պսակը, ազնիւ տիկին, ըսաւ անոր, զոր ձեզ կը նուիրեմ ի դիմաց ամէն տիկնանց. Աստուած աւելի գեղեցիկը պահած է ձեզ երկինքը» :

Կոմսուհին այս ծաղկահասակ օրիորդը ճշանդաւորն, իմացուցին իրեն թէ Պէրթան է, նոյն օրիորդը որ բանտին մէջ իրեն այցելութիւն ըրեր էր, և հիմա հազիւ տասնըչորս տարեկան կար: «Ազնիւ տիկին, ըսին միւս կիները, միայն Պէրթա ձեր դժբաղդութեան ցաւակից ըլլալու արժանի եղաւ, ուստի և մենք արժան համարեցինք որ դարձեալ ինքը առաջինը ըլլայ ձեր բարօրութեանը խնդակից» :

Ժէնրվիէվ այն սոսկալի գիշերը յիշելով. «Ո՛վ Աստուած, ըսաւ, իբր թշուառ մեղապարտ այն պատերէն դուրս ելած միջոցիս՝ ո՛վ կը կարծէր թէ օր մը այսպիսի փառաւոր կերպով նորէն պիտի վերադառնամ: Դուն միայն դիտէիր, ո՛վ Աստուած, եւ ինձ համար այս սոյն գեղեցիկ օրը պատրաստեր էիր: Եթէ առաքինութիւնը, շարունակեց կոմսուհին (ամօթխած պարկեշտութեամբ պսակը ընդունելով և Պէրթան համբուրելով) այսպիսի պատիւներով և այսպիսի ուրախութիւններով կը պսակես երկրի վրայ, արդեօք երկինքը ի՞նչ բարօրութիւններով պիտի վարձատրես:

— Իրաւունք ունիս տիկին, ըսաւ Վուլֆ, թէեւ ամէն անգամ անմեղութիւնը երկրի վրայ այսպէս չպսակուիր, և այսպիսի փառաւոր յաղթութիւն մը չընդունիր, սակայն Աստուած երբեմն այսպէս կ'ուզէ որ ըլլայ, որպէս զի նախաճաշակ մը տայ մեզ թէ ի՞նչպէս պիտի վարձատրէ երկինքը: Տէր կոմս, աւելցուց դէպի անոր դառնալով, գրեթէ ութսուն տարի է որ կ'ապրիմ, այսպիսի մեծաշուք ուրախութեան օր մը ամենեւին չեմ տեսած:

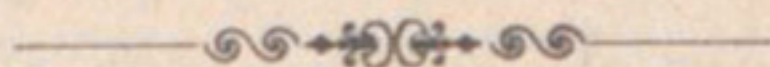
— Ազնիւ բարեկամս, պատասխանեց կոմսը, պատճառը այն է որ Աստուած այս օրը պատրաստեց՝ մոլութեան վրայ առաքինութեան յաղթութիւնը հռչակելու համար:

Ասպետները և տիկիները այս խօսքերուն վրայ զայն ծա-

փահարեցին : Օրիորդները այն ատեն որոշեցին որ մշտադալար
և մշտածաղիկ մրտենին այնուհետև հարսանեկան պաակներու
համար պահուի ի նշան կուսական անմեղութեան եւ հաւա-
տարմութեան : Այս սովորութիւնը մինչեւ ցայսօր կը պահուի
շատ երկիրներու մէջ :

Այս խնդակցութիւնները և սրտի յուզմունքները ժէնը-
վիէվի վրայ ա՛յնչափ ազդեցութիւն ըրին որ հանգստանալու
խիստ պէտք ունենալով՝ իր սենեակը տարին զինքը , ուր այն-
չափ տարիներէ ի վեր ոտք կոխած չէր : Վերստին Աստուծոյ
շնորհակալ ըլլալէն և թշուառ ու հաւատարիմ Տրագոյի այրի
կինն ու որք զաւակները մխիթարելէն և իր պաշտպանութիւնը
անոնց խոստանալէն ետքը՝ աղաչեց որ զինքը առանձին թո-
ղուն որպէս զի հանգստանայ :

Այն օրէն թէ՛ Տրագոյի և թէ՛ մտերիմ Պէրթայի ընտա-
նիքը կոմսին բերդին մէջ երջանիկ կեանք մը անցուցին :

ԳԼ. ԺԷ.

Ժ Է Ն Ը Վ Ի Է Վ Ի Ծ Ն Ո Ղ Ք Ը

Սիկիսմոնտի բերդը այսպիսի ուրախութեան մէջ եղած
միջոցին՝ Պրապանտի դուքսին բերդը խորունկ սուգի մէջ էր :
Ժէնըվիէվի բերկրառիթ լուրը անոր ծնողացը տանելու համար
Վուլֆ ճամբու գծուարութեան , իր ծերութեան և կոմսին
խօսքերուն չնայելով , տաաներկու ձիաւոր ընկերներով մեկ-
նեցաւ . բայց յանկարծական ուրախութեամբ մը անոնց վտան-
գաւոր ազդեցութիւն մը չտալու համար՝ որոշեց որ նախ այն
եպիսկոպոսը գտնէ , որ Սիկիսմոնտի և ժէնըվիէվի ամուս-
նութեան արարողութիւնները կատարեր էր . քանզի գիտէր որ
այն եպիսկոպոսը Պրապանտի դուքսին խիստ մտերիմ բարե-
կամներէն մէկն էր , և անոր միջոցաւ կրնար առանց վտանգի
այն երջանիկ լուրը կոմսուհւոյն ծնողացը հաղորդել :

Գրեթէ կէս ճամբան իմացաւ որ այն եպիսկոպոսը իր
ճամբուն աջ կողմը քանի մը մղոն հեռու քաղաքի մը մէջ նո-
րակառոյց եկեղեցիի մը օծման հանդէսը կը կատարէր , անմի-

Ջապէս իր ճամբէն շեղելով՝ գնաց դառաւ դայն և նպատակը իմացուց : Եպիսկոպոսը ուրախութեամբ լցուած փառք տուաւ Աստուծոյ որ վերջապէս այնպիսի բարեպաշտ և պատուաւոր ընտանիքի մը տառապանքներուն վերջ տուաւ : «Անհոգ եղիր, բարեկամ, ըսաւ անոր, այս երջանկառիթ լուրը անոնց հաղորդելու անվտանգ միջոց մը կը գտնեմ. վաղը այն վշտակիր ծնողացը տունը գործով երթալու միտք ունէի, և հիմա կըրնանք միատեղ մեկնիլ» : Անմիջապէս վուլֆ և ձիաւորները ճամբայ ելան :

Պրապանտի դքսուհին իր սիրելի աղջկան ի մահ դատապարտուելուն գոյժը առած օրէն ի վեր ամէն տարի իրենց բերդին եկեղեցւոյն մէջ անոր յիշատակին տարեդարձը կը կատարէին : Եօթերորդ տարեդարձի առտուն՝ խոր տխրութեամբ առանձին իրենց սենեակը քաշուեր էին : Ա՛լ վիշտերնէն ծերացեր եւ մաղերնին ժամանակէն տուաջ ճերմկեր էին . բերդը միշտ սգոյ մէջ էր, և ամենեւին ուրախութիւն մը չէր լսուեր հոն : Ժէնըվիէվի մահուան տարեդարձին հանդէսը կատարելու ժամը հասեր էր և միայն եպիսկոպոսին կը սպասէին, այն եպիսկոպոսին, որ Ժէնըվիէվի ու Սիկիամոնտի ամուսնութեան հանդէսը կատարեր էր :

Դուքսը տրտմութեամբ լեցուած՝ «Ի՛նչ ամօթ, կ'ըսէր ինքնիրեն, որ մեր ընտանիքը այս կերպով անհետ ըլլայ... սակայն, ո՛վ Աստուած իմ, թող քու կամքդ կատարուի» : Ա.փառ'ս, կ'ըսէր դքսուհին ալ, հառաչելով մեր միակ աղջիկը, մեր սիրոյն արժանի այն անմեղ դաւակը դահիճներու զո՞հ ըլլայ, ո՞հ, ինչ սոսկալի բան . ո՛վ Ժէնըվիէվ, մխիթարիչ հրեշտակի մը պէս զքեզ մեր մահուան անկողնոյն քովը աեանելնիս կը յուսայինք, որպէս զի մեր աչքերը գոցէիր... : Բայց, ո՛վ տէր, կ'աւելցնէր անմիջապէս, թող քու կամքդ ըլլայ» :

Նոյն վայրկենին եպիսկոպոսը ներս մտաւ, որուն դէմքը երկնային ուրախութեամբ մը կը փայլէր : «Փարատեցէք ձեր տրտմութիւնը, ըսաւ, և ուրախացէք Աստուծով»... : Ու սկսաւ Նախախնամութեան դարմանալի տնօրէնութեանց վրայ խօսիլ, իրենց սիրելի աղջկան պատճառաւ զգացած տրտմութիւննին՝ Յակոբ Նահապետին իր Յովսէփ որդւոյն կորստեան վրայ ունեցած վշտին նմանցուց, ու նկարագրեց անոնց թէ

ի նշալէս ուրախացաւ Յակոբ երբ իր որդին նորէն գտաւ : Եւ
պիսկոպոսին խօսքերը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ անոնց վրայ :

Յակոբին ուրախութեանց պատկերը և մարդուս բազդին
Աստուծոյ կամքէն կախեալ ըլլալուն մտածութիւնը՝ զիրենք
ուրախութեամբ լցուց և տրամութիւննին փարատեց :

— Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայինք, ըսաւ դքսուհին, եթէ
Յակոբին ուրախութիւնը մենք ալ ունենայինք :

— Այս կեանքին մէջ իսկ պիտի տեսնէք զայն, կրկնեց
եպիսկոպոսը, Աստուած կարող է նոյն հրաշքները այսօր ալ
գործել, եթէ Աստուած մեզի վէրք մը կուտայ, զայն բժշկե-
լու սպեղանին ալ կը շնորհէ, եթէ զմեզ թշուառութեան կը
տանի, անկէ ազատելու ալ կարող է. Յակոբին և Յովսէփին
Աստուածը միշտ կենդանի է : Նա որ որ ձեր սիրտը զօրացուց
և չթողուց որ չափազանց տրամութենէն խորտակուի, նոյն-
պէս պիտի զօրացնէ հիմա ալ, որպէս զի չափազանց ուրա-
խութենէն չվտանգի : Փոխանակ ցաւագին ողբեր երգելու՝ եր-
թանք ուրեմն մատուռը, գոհանանք Աստուծոյ քանզի ժենը-
վիէվ կենդանի է և պիտի տեսնէք զայն» :

Երկու ծերունիները հիացմամբ եպիսկոպոսին կը նայէին և
կը դողային, յոյսն ու երկիւղը իրենց սիրտը կը յուզէր, ու
լսած խօսքերնուն չէին կրնար հաւատալ :

Այն ատեն եպիսկոպոսը դուռը բացաւ և Վուլֆը կան-
չեց, որ նախասենեակին մէջ կը սպասէր, և ըսաւ, «Ահա
պարօնը աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն կրնայ տալ մեզի» :

«Այո տէր իմ, ստոյգ է ըսաւ Վուլֆ, ժէնըվիէվ կոմսու-
հին կենդանի է տակաւին, իմ աչքովս տեսայ զայն, և իր
ձեռքը սեղմեցի» :

Այս լուրը անմիջապէս բոլոր բերդը լեցուց, մարդիկը և
դքսուհւոյն մտերիմ բոլոր տիկիւնները հիացմամբ անոնց սեն-
եակը վազեցին եկան :

Վուլֆ ժէնըվիէվի պատահած երեւելի դէպքերը մանրա-
մասն պատմած ատեն՝ աչքերը արտասուօք կը լեցուէին, և
չատ անգամ ձայնը կը խեղդուէր : Բազմութիւնը մեծ ուշադ-
րութեամբ և անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր, և դուքսը ու դըք-
սուհին հաղիւ կը հաւատային :

Վերջապէս զխաղաղութիւնը ճշմարտութեանը վրայ ա'լ չի

տարակուսելով կենդանութիւն մը առին և Երկուքնին մէկտեղ պոռացին . «Ուրեմն ժէնըվիէվ մեր սիրելի զաւակը կենդանի՞ է , երթանք գրկենք զայն :»

Ամէնքնին ալ հանդիսաւոր կերպով Աստուծոյ փառք տալէ ետքը առանց ժամանակ կորսնցնելու եպիսկոպոսը , Վուլֆ իր ձիաւոր ընկերներովը և կոմսն ու կոմսուհին իրենց բազմաթիւ ծառաներովը ճամբայ ելան :

Այս միջոցին ժէնըվիէվ՝ եղած ինամքներէն անդդա-
յաբար առողջացեր էր . իր այտերը սկսեց էին իրենց վարդի-
գոյնը ստանալ : Աշխարհի մէջ ունեցած իր ամենէն մեծ բաղ-
ձանքն էր իր սիրելի ծնողքը տեսնել : Յանկարծ անոնք եկան
յուսացածէն աւելի շուտ : Անկարելի էր զիրար տեսած ատեն-
նին զգացածնին նկարագրել : «Այսուհետեւ թող մեռնիմ . գո-
չեց բարեպաշտ մայրը Յակոբ նահապետին նման , որովհետեւ
դուն դեռ կենդանի ես և անմեղութիւնդ ճանչցուեցաւ» : Բա-
րի ծնողքը փոփոխակի իրենց աղջկան պարանոցին իյնալով ,
երկար ատեն լացին :

Երբ սիրելի Յաւակը տեսան , «Այս է մեր թողը ըսին ,
ո՛հ , եկո՛ւ սիրասուն զաւակ , եկո՛ւ մեր գրկացը մէջ» :

— Աստուած օրհնէ զքեզ , սիրելի որդեակ , ըսաւ Պրա-
պանտի դուքսը զայն իր գրկաց մէջ առնելով և համբուրե-
լով :

— Աստուծոյ աջը վրադ ըլլայ , սիրուն զաւակ , կրկնեց
հանին , Յաւակը հաւին գրկէն առնելով և լալով համբուրե-
լով զայն : Անկէ ետքը երկուքնին մէկտեղ խիստ ջերմեռան-
դութեամբ դռչեցին , «Ո՛վ Աստուած , շնորհակալ ենք քու
անբաւ բարիքներէդ , մենք որ մեր սիրասուն աղջկան կո-
րրատեանը վրայ կուլայինք և ամենեւին չէինք յուսար մէկ
մըն ալ զինքը աշխարհիս վրայ տեսնելու , ահա դուն զայն
մեր գիրկը վերադարձնելէդ զատ՝ զաւակ մըն ալ կը պարգե-
ւես» :

Այն միջոցին եպիսկոպոսը անոնց մօտեցաւ . Սիկիամոնտ և
իր ամուսինը ուրախութենէն յափշտակուած՝ զայն չէին տեսնէր :
Ժէնըվիէվ երբ զայն տեսաւ , երկինքէն իջած հրեշտակ մը
կարծեց . կրօնաւորը իր խնդակցութիւնը յայտնելէն ետքը՝ աղ-
դու ձայնով մը ըսաւ ,

— Ձեր հարսանեաց հանդէսին օրուան իմ նախադուշա-
կութիւնս ահա այսօր կատարուեցաւ, սիրելի աղջիկս, Աստ-
ուած քեզի մեծ փորձութիւններ զրկեց. որպէս զի այս աշ-
խարհիս երջանկութիւններէն շատ աւելի մեծ երջանկութիւն
մը պատրաստէ երկինքը, անանկ տնօրին'ից դիպուածները՝ որ
վերջապէս մեր ակնկալութեանը հակառակ զմեզ վերստին միա-
ցուց. ուրեմն ուրախութեան արտասուօք փառք տանք իր
անձառելի նախախնամութեանը, որ մինչեւ այսօր անվտանգ
պահպանեց զքեզ: Երանի անոր որ արիութեամբ կը համբերէ
փորձութեանց, որովհետեւ նա պիտի արժանանայ այն անթա-
ռամ պսակին՝ զոր տէրը իր սիրելիներուն խոստացաւ և վրս-
տան եմ ես թէ այն պսակը երկինք պատրաստած է քեզի:

ԳԼ. ԺԸ.

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ ԻՐ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Երբ ժէնըվիէվ կատարելապէս առողջացաւ, ամէն կողմէ
այցելուներ կուգային զինքը տեսնելու և իրենց յարգանքը
մատուցանելու: Կոմսուհին սիրով անոնց այցելութիւնը կ'ըն-
դունէր և որպէս զի ամէն զինքը տեսնել ուզողները գոհ ընէ,
հրամայեց վուլֆին որ ամենեւին մէկու մը արգելք չըլլայ և
ամէն մարդ մինչեւ ամենէն յետին ծառաները ազատ ըլլան իր
սենեակը մտնելու: Այն ժամանակ այցելուներուն թիւը աւելի
շատացաւ:

Ժէնըվիէվ ճերմակ շրջազգեստ հագած՝ սովորաբար թե-
ւաթոռի մը և կամ իր անկողնոյն վրայ նստած կ'ըլլար: Իր
քնքուշ դէմքին վրայ բարեպաշտութեան և քաղցրութեան
այնպիսի հրեշտակային տպաւորութիւն մը կ'երեւէր, որ կար-
ծես թէ փառաց ճաճանչափայլ շրջանակ մը անոր երեսը կը շըր-
ջապատէր: Իր այցելուներուն հետ միշտ մարդասիրութեամբ կը
վարուէր. քաղցր և օգտակար խօսակցութիւններով զանոնք
կը զմայլեցնէր:

«Սիրելի բարեկամներս, կ'ըսէր անոնց, ինձ վշտակից և ու-
րախակից ըլլալնուդ համար շնորհակալ եմ ձեզ: Ափսո՛ս, ձեզմէ

շատերն ալ տեսակ տեսակ վիշտերէ եւ տրամութիւններէ ազատ չեն, բայց միշտ ապահով եղիք, սիրեցէք զԱստուած : Նա զինքը սիրողները վտանգէ կ'ազատէ, թող ինծի պատահածները ձեզի օրինակ ըլլան :

— Գոհ եղիք ձեր վիճակէն, վասն զի դժգոհութեան մէջ երջանկութիւն չկայ : Գոհ կեանք մը վարելու համար խոհեմ մարդու մը ասկէ աւելի բան պէտք չէ : Զեր սիրտը երկրային անցաւոր իրերու մի յարէք : Զեր վստահութիւնը միայն Աստուծոյ վրայ դրէք, եւ ոչ ստակի, որ անարդ մետաղ մըն է : Աստուծոյ ամենակարողութեան մէկ օրինակը իմ պատմութեանս մէջ կրնաք տեսնել :

— Սերտիւ Աստուծոյ յարեցէք, աղօթք ըրէք շատ անգամ եւ խիղճերնիդ մաքուր պահելու ջանացէք : Ան որ զԱստուած կը սիրէ եւ անոր երկիւղը իր սրտին մէջ ունի, երկինքը կը շահի : Աղօթքը բարի գործեր գործելու եւ դժբաղդութեան մէջ համբերելու ոյժ կուտայ մեզի . աղօթքը ամպերուն մէջէն վեր կը բարձրանայ, եւ Աստուած կը լսէ զայն : Թէ ձախորդութեանց եւ թէ ստորերկեայ բանտերուն, ինչպէս նաեւ հիւանդութեան եւ մահուան մէջ մաքուր խիղճէն աւելի քաղցր հանգստութիւն չկայ : Զեր կենաց ընթացքին մէջ ինծի պէս դուք ալ փորձեցէք :

«Եթէ ըսենք թէ ամենեւին մեզք չունինք, ինքզինքնիս կը խաբենք, բայց եթէ մեր մեղքերը խոստովանինք, անկեղծութեամբ զղջացած սիրտ մը ունենալնիս կը յայտնենք, որով եւ Աստուած իր արդարասիրութեամբը կը գթայ մեզի ու կը ներէ» :

Այսպէս ժէնրովի վ իր փորձառութեան եւ դժբաղդութեանց օրինակներովը իրեն այցելութեան եկողներուն խիստ օգտակար դասեր կուտար, մասնաւոր խրատներ կուտար ամուսնացեալներուն, հայրերուն եւ մայրերուն : Ամուսնացեալները կը յորդորէր որ իրարու փոխադարձ սէր եւ վստահութիւն ունենան :

Ծնողաց կը խրատէր որ իրենց զաւակը Աստուծոյ երկիւղին մէջ մեծցնեն : «Բարի կին, կ'ըսէր օր մը կնոջ մը, որ իր զաւակը գրկած զինքը տեսնելու եկեր էր, այդ սիրուն զաւակին իր կենաց ընթացքին մէջ ի՞նչ ճակատադիր ունենալիքը յայտնի

չէ, այսօր քաղցր ժպիտ մը իր կենաց արշալոյսը կ'ողջունէ, բայց վաղը թերեւս այդ ժպիտը տրտմութիւններու, վիշտերու եւ արտասուաց կը փոխուի, վասն զի մարդկային արարած մը բաղդին փոփոխութիւններէն ազատ չէ։ Ձեր սլարաքն է լաւ դաստիարակել զաւակներնիդ որպէս զի կենաց ընթացքին մէջ ամէն տեսակ դժբաղդութեանց դիմանալու կարող ըլլան։ Մայրս զիս գրկած ժամանակը՝ անտարակոյս մտքէն չէր անցընել որ օր մը գլխուս այնչափ դժբաղդութիւններ պիտի դան։ Եթէ զիս Աստուծոյ երկիւղին մէջ չմեծցնէր եւ չի սորվեցնէր որ երկնային սուրբ նախախնամութեանը ապաւինելու եմ, անշուշտ դժբաղդութեան մէջ պիտի կորսուէի, և ո՞վ գիտէ անապատին մէջ յուսահատութենէ ի՞նչ պիտի ըլլայի։ Եթէ Աստուծոյ, Յիսուսի և մեր հոգւոյն անմահութեանը չհաւատայինք, մեր աշխարհային կեանքը իր բոլոր վիշտերովը և թշուառութիւններովը խիստ անտանելի և յուսահատական պիտի ըլլար։ Արդ սիրելի բարեկամահիս, աշխատէ զաւակացդ սրտին մէջ անոնց մատաղ հասակէն կենդանի հաւատոյ սկըզբունքները ցանել, որոնք անոնց երջանկութեան միակ պատճառը պիտի ըլլան։

Ժէնրալիէվի սենեակը մտնող ամէն փոքր տղաք մէկ մէկ ընծայ ընդունելով դուրս կ'ելլէին, և այս ընծաները Յաւակին ձեռքովը կը բաշխուէին։

Կոմսուհիին բարի խրատները իրեն այցելութեան եկողներուն վրայ ա՛յնչափ ազդեցութիւն կ'ընէին որ, ամենէն խստասիրտ մարդերուն անգամ սիրտը կը շարժէր։ Շատեր իրենց չար սովորութիւններէն ետ կեցուն և Կոմսուհիին խրատներուն հետեւելով առաքինի մարդիկ եղան։

ԳԼ. ԺԹ.

ԿՕԼՑ ԻՐ ՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Այցելութեան եկողներուն ամենքն ալ կոմսուհիին քովէն մեկնելով, կ'ուղէին Կօլօն ալ տեսնել: Կօլօ իբր զրպարտիչ, հարատահարիչ և մարդասպան ի մահ դատապարտուած էր, իր դատաստանէն անմիջապէս ետքը թէեւ զինքը պիտի պատ-
ժէին, բայց ժէնրվիէվի թախանձանքներուն վրայ մահուան պատիժը մշտնջենաւոր բանտի փոխուեցաւ: Բանտապետը ա-
նօրէն Կօլօն տեսնելու եկող բազմութեան ցուցնելու համար գրեթէ ժամ մը հանգստութիւն չունէր. բայց յօժարութեամբ բանտին դուռը բանալով, «Եկէք, կ'ըսէր, վերը կոմսուհիին սենեակը՝ առաքինութեան և անմեղութեան օրինակը տեսաք, հոս ալ մոլութեան և մեղաց պատկերը պիտի տեսնէք»:

Երբ բանտապահը ձեռքը լապտեր մը ու բանալիներու տրձակ մը բռնած ստորերկեայ բանտը տանող քարէ ոանդուղէն կ'իջնար, և երկաթեայ ահագին դուռը կը բանար, բանտին մթութիւնը, խոնաւութիւնը ու Կօլօյի ահեղի կերպա-
բանքը սոսկում կը պատճառէին ներկաներուն, Բանտարկեա-
լին մազերը տակնուվրայ ևզած, տնկուած էին, մօրուքը եր-
կնցած և տգեղացած, դէմքը գունատեալ և նիհարցած, նայ-
ուածքը վայրենի և սոսկալի էր: Խղճմտանքը ա'յն աստիճան կը նեղէր զինքը որ շատ անգամ սոսկալի ձայներ հանելով, կատաղութեամբ իր շղթաները կը շարժէր, ու գլուխը պա-
տին կը դարնէր: Հանդարտած ատենն անգամ այլանդակ խօս-
քերով լսողները կը սոսկացնէր:

«Ի՛նչ անմիտ եմ եղեր ես, կ'ըսէր, վա'յ անոր որ Աս-
տուծոյ ճանապարհէն կը զարտուղի, սիրտը մոլութեամբ կը
լեցնէ, և խղճմտանաց ձայնը չլսեր. Եթէ ի սկզբան քիչ մը
խաբուսիկ ուրախութիւն զգայ, բայց վերջապէս իր բաժինը
տառապանք և թշուառութիւն է, Վա'յ անոր որ ապօրինա-
ւոր ցանկութեանց կուտայ ինքզինքը: Մացառի մը մէջ
ծաղկեալ վարդը քաղելու յուսով ձեռքը երկնցուցած ա-
տենը՝ յանկարծ օձ մը դուրս կը յարձակի, անոր մարմնոյն կը
փաթթուի, կը խեղդէ, կը սպաննէ զայն»:

Թէեւ կոմսուհին դէպքերը շատ անգամ պատմեր էին, սակայն միշտ կը հարցնէր, «Լսէ՞ք կ'աղաչեմ, ստոյգ է որ կոմսուհին իր զաւակին հետ գտնուեցան, ճշմարիտ է այս թէ երազ: Ո՛չ, ոչ, երազ չէ տեսածս, ստուգիւ զայն դտան, քանզի, Աստուած անաւոր վրէժխնդիր է, սոյն այս բանտէն ազատեց զայն, ուր ես բանտարկեր էի, և զիս նետեց հոս: Այո՛, այո՛, հոս անա այս տեղը նստած էր, ուր ես հիմա կը գտնուիմ: Հիմա հաւատացի՞ք որ Աստուած իրաւարար է...»:

Երբեմն ալ կ'ըսէր. «Զիս տանելո՞ւ համար եկած էք, երթանք ուրեմն, տարէք զիս կառափնարանը, յօժարակամ կ'երթամ, վասն զի ես առաքինի մայր մը ու անոր զաւակը սպաննեցի, ուստի պէտք է որ մեռնիմ»:

Երբեմն՝ բանտին դուռը բացուած ժամանակը՝ զինքը տեսնելու եկող մարդիկը ուշադրութեամբ դիտելով և բարձրաձայն ծիծաղելով կ'ըսէր. «Զձե՞զ ալ հոս բերին ինձ ընկեր ընելու համար. դժժաք ալ անմեղը մոլորեցուցիք: Տեսնեմ ձեռքերնիդ, մօր մը և խեղճ մանկան մը արտասուօքը և արեամբը շողախառնած են: Ինչո՞ւ կը պահէք, ինչո՞ւ չէք համարձակիր ցուցնել: Իմ արժանաւոր ընկերներս էք, ուստի ներս մտէք, հոս ձեզի համար բաւական տեղ կայ...: Անոնք որ ինձի կը նմանին՝ պէտք են ինձի ընկերանալ»:

Ահա այսպէս յուսահատ վիճակի մէջ Կօլօ իր խղճի տաղնապէն տանջուելով քանի մը տարի չարաչար առուապելէն ետքը իրեն դատաւիճիւր դորժադրուեցաւ:

ՔԼ. Ի.

Ա Ռ Ա Ն Ձ Ն Ա Ր Ա Ն

Պղտիկ տղաքները ժէնըվիէվի ծառակը և Կօլօն տեսնելէն ետքը իրենց հասակին հետաքրքրութեամբը կը փափաքէին հաւատարիմ եղնիկն ալ տեսնել : Կոմսը բերդին պարտէզին մէջ դեղեցիկ ախոռ մը շինել տուաւ անոր համար . կենդանին պարտէզին և բակին մէջ բերդին ներքին կողմը համարձակ կը պարտէր :

Օրը քանի մը անգամ ժէնըվիէվի սենեակը կ'ելլէր և մինչեւ որ կոմսուհին զգուանքը չընդունէր՝ վար չէր իջներ : Ամենուն հետ այնպէս ընտանեցած էր որ , իրեն ուտելիք տուողներուն ձեռքին մէջէն կ'ուտէր . որսական բարակներն (որսի շուն) անգամ անոր հետ ընտանեցած՝ չէին դալներ : Փոքր տղաք մեծ հաճոյք կը զգային այն դեղեցիկ կենդանին տեսնելու , զայն շոյելու և անոր հաց տանելու համար : «Ո՛վ Աստուած , կ'ըսէին մայրերը , առանց այս հաւատարիմ եղնիկին՝ մեր պաշտելի կոմսուհին և սիրելի կոմսը անապատին մէջ պիտի կորսուէին :

— Ամենեւին պէտք չէ որ կենդանի մը նեղենք , կ'ըսէր եղնիկին պահապան ծառան , եթէ մեր սայլը քաշող եղները և մեզի կաթ տուող կովերը չլլային , անապատին մէջ կոմսուհին վարած կեանքին պէս մենք ալ ախուր կեանք մը պիտի վարէինք աշխարհիս մէջ : Այո՛ , երկիրը առանց կենդանիներու մեզի համար ճշմարիտ անապատ մը պիտի ըլլար : Խիստ քիչ դաշտեր մշակուած պիտի ըլլային , և ամենէն ընտիր մարգագետինները բանի մը պիտի չծառայէին : Ուրեմն մեր ընտանի կենդանիները նեղելէն զգոյշ կենանք և փառք տանք Աստուծոյ որ զանոնք մեզի տուեր է :

Ստոյգ չգիտցուիր թէ ժէնըվիէվ մինչեւ քանի՝ տարեկան տպրեցաւ , բայց միշտ առաքինութեամբ և բարեպաշտութեամբ երջանիկ ու հանգարտ կեանք մը անցուց : Իր կենաց վերջին օրը անվտանգ անցաւ , մրրկացոյց փոթորիկէ մը ետքը դարնան դեղեցիկ իրիկունի մը կը նմանէր , և իր մահը՝ մարը մանող արեւուն հետ կրնայ բաղդատուիլ , որ կը լուսաւորէ

դմեզ մինչեւ որ աներեւոյթ կ'ըլլայ մեր աչքէն, որպէս զի լաւագոյն աշխարհի մը մէջ աւելի պայծառ կերպով ծագի:

Անթիւ բազմութիւն մը անոր յուղարկաւորութեանը ներկայ դռնուեցաւ. մարդ չկար որ անոր մահուանը վրայ չի լար. Սիկիամոնտ եւ Յաւակ իրենց արտասուօքը անոր գերեզմանը թրջեցին, իսկ եղնիկ անոր գերեզմանին քովէն ամենեւին չի դատուեցաւ, եւ ոչ իսկ իրեն տրուած ուտելիքը կ'ուտէր: Առտու մը զայն ժէնրվիէվի գերեզմանին վրայ մեռած գտան:

Կոմսը ժէնրվիէվի համար մարմարիոնէ փառաւոր գերեզման մը շինել տուաւ, վրան ալ եղնիկին պատկերը նկարագրել տալով:

Ժէնրվիէվի աղաչանքովը Կոմսը անապատին մէջ քարայրին ձախ կողմը առանձնարան մը եւ աջ կողմը փոքրիկ մատուռ մը շինել տուաւ, որուն պատերուն վրայ վարպետ պատկերահաններու ձեռքով ժէնրվիէվի պատմութեան գլխաւոր պարագաներուն պատկերները նկարուեցաւ: Ժողովուրդը հոն շատ անգամ այցելութիւններ ընելով, նոյն տեղը յարգելի եղաւ, եւ առանձնարանի կրօնաւորը ամեն եկողներուն ժէնրվիէվի մանրամասն պատմութիւնը ընելով, անոր բնական քարայրը, խաչը եւ գծուած պատկերները կը ցուցնէր:

ԱՇՃԵԱՆ ԳՐԱՏ ՈՒՆ

Ա. Պոլիս, Չազմաճիւղար-Եօզուճու թիւ 29

ԳՐԱՎԱՃԱՌ—ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

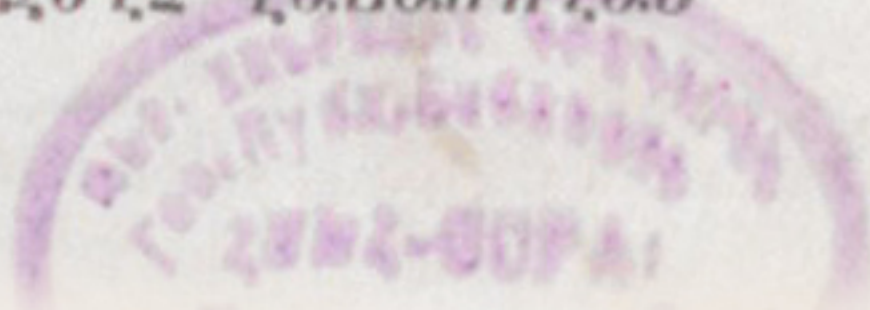
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1868-ԻՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ստուերի հին դէմքերու 1635-1900, գրեց՝ Յ. Գ. Մրմրեան	5
Կեանքի գործածութիւն, Լօրա Էյվալիւրի. թր. Գ. Ոսկեան	7
Լիւսիւսար Նոր Երզարան, 192 երես. 172 երգ	7 1/2
Արեւելի բոցեր, բանաստեղծ. Ե. Գօլանճեան	5
Կարմիր ժամուց, պատմ. վէպ Արփիար Արփիարեան	5
Պարսեզ բարոյական և գործ դաստիարակ, Փ. Հազարապ	4
Վեղարաւոր հերոսը, գրեց՝ Սմբատ Բիւրատ	2
Մի անմեղ զոհ կամ Խորհակուած սեր, Ա. Շահնազար	2
Աւարայրի արծիւը կամ Վարդանանք, թարգ. Ս. Բիւրատ	3
Բիւզանդական Հայ կայսեր ու կայսրուհիներ 10 պոէ.	3
Բուրգերէն բանաստեղծական երկեր, Ս. Բիւրատ	3
Կենս. Իզմիրեան և Գուրեան Ս.ներու Ս. Գարամաճեան	2
Մրսիս վերքեր, բանաստեղծ. Աշուղ Շահնազար	2
Ազատարար բանակին յաղթական ճակատ Կ. Պոլիս	12 1/2
Ուխտին ողջակեզը կամ Կոյս մնացած կինը, Ե. Ե.	2
Ապսիւլ Համիս Բ. Մերուժան Պարսամեան	1
Ապսիւլ Համիսի ցերեխութիւնը, Տ. Շէփիկեան	1
Հեղինէ կամ Գանգսի մը ի Կ. Պոլիս, Յ. Հ. 2 հար.	15
Բանիկ Բանի, Ս. Բիւրատ, պատմ. վէպ Ա. և Բ.	12
Թապալտեալ Փիլիպ Աղպօր աղջիկներ Տ. Փափազեան	2
Տիգրան Էւ Զարուհի, Յ. Բազրատունի, (տրամ 6 արար)	5
Մոլորեալ համբարը կամ Զին. օրէւան, կատակ. 1 արար	1
Երանոս աղբար կատակ. 1 արար Տ. Փափազեան	1
Բարեկենդանի անկուսիները, կատակ. 1 արար	1
Խենդերուն բժիշկը և Քինախանդի ծառայ, կատակ. ներ	1 1/2
Բռնի Ամուսնութիւն, Մօլիէր, կատակ. 1 արար	1
6 1/2 պօրի ծառանգ մնացած սնունկը Գ. Ռշտ. կտ. 1 ար.	2
Երկու անվարսիներ, Մօլիէր, թարգ. գաղ. » «	1
Լը Պարպուլիէ, Մօլիէր, թրգմ. գաղ. կտկ. 1 արար	1
Իլապէի եկեղ. եկմէք Բիթապը, Ալաթուրգա, Ալաթր.	5

Վերոյիշեալ գրատուներ կը վաճառուին, կրօնական, պատմական, բանաստեղծական, թատերական, վիպական, դպրոցական գրքեր, գոհացուցիչ գնով և զեզչով:

ԲԱՅԱՌԻԿ ԶԵՂԶ ՎԱՃԱՌՈՂԱՅ

2013
13898
13899
13900

39/11/11

846

